

Národní
zemědělské
muzeum

PRAMENY a STUDIE 59

Aristokratická lovecká sídla

NÁRODNÍ ZEMĚDĚLSKÉ MUZEUM, s. p. o.
2016

ISSN 0862-8483

Časopis vychází za finanční podpory Ministerstva zemědělství na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

Periodikum vychází 2x ročně

Zařazeno do Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR

Evidenční číslo: MK ČR E 18799

© Národní zemědělské muzeum, s. p. o., 2016
ISSN 0862-8483

OBSAH

Úvodní slovo (<i>Martin Krummholz</i>)	7
<i>Martin Krummholz</i> / České lovecké chaty Buquoyů a Schwarzenbergů	9
<i>Miloš Hořejš</i> / Lovecké zámky a chaty mělnické větve Lobkoviczů	25
<i>Miloš Hořejš</i> / Lovecké sídlo rodiny Kinských Na Tokáni	43
<i>Tomáš Makaj</i> / Lovecký zámček Tři Trubky v Brdech	69
<i>Pavel Novák</i> / Lovecké objekty šlechty na Kutnohorsku	89
<i>Jana Zášková</i> / Kulturní krajina ovlivněná lesním hospodářstvím a s ním spojenou stavební činností rodiny Podstatzky-Lichtenstein	109
<i>Daniel Hupko</i> / Poľovníctvo na veľkostatkoch Smolenice a Chtelnica	125
 MATERIÁLY A ZPRÁVY	
<i>Ladislav Klíma</i> / Poľovnícky zámoček Súľová	149
Pokyny pro autory	161
Redakční rada	165
Prameny a studie 59 – autoři textů	166

Pohlednice zaslaná ze zámku Vráž monsignorovi Karlu Kašparovi, pozdějšímu arcibiskupu pražskému (1931–1941), v roce 1908 Annou Lobkowiczovou roz. z Lichtenštejna (1846–1924). Zdroj: archiv Miloše Hořejše.

ÚVODNÍ SLOVO

Myšlenka dedikovat celé číslo Pramenů a studií problematice šlechtických loveckých sídel se zrodila dva roky po setkání v Lesovně Žofín, kde se v květnu 2014 uskutečnil workshop *Buquoyský Žofín. Aristokratická lovecká sídla v 19. století*, realizovaný Ústavem dějin umění AV ČR v rámci projektu NAKI Obnova buquoyské kulturní krajiny.¹ Toto multioborové setkání se konalo v objektu, který je jediným pozůstatkem kdysi výstavného komplexu buquoyského loveckého zámku Žofín. Do referátů i závěrečné diskuze se promítla rozmanitost oborových přístupů k tématu šlechtických loveckých sídel, přičemž se m. j. prokázal nesjednocený terminologický úzus (lovecký zámek, lovecká chata, lovecký dům a d.). Dva z příspěvků otištěných na následujících stránkách vycházejí z přednesených referátů v rámci tehdejšího setkání. Ostatní příspěvky dodali autoři, kteří k problematice loveckých sídel v poslední době podnikli dílčí výzkumy a kteří byli osloveni redakcí časopisu Prameny a studie.

Až do prvorepublikové pozemkové reformy náležel právě aristokratickým majitelům velkostatků rozhodující podíl v oblastech lesního hospodaření a kultivace krajiny. Nezanedbatelnou byla rovněž podpora raného turistického ruchu spočívající ve zřizování turistických cest i ubytovacích možností v rámci vybraných lesních objektů, zejména v horských a příhraničních oblastech. Promyšleně budované sítě mysliven, hájoven a dalších lesních objektů vždy odpovídaly struktuře lesního hospodaření a správy daného velkostatku. Pro samotné majitele a exkluzivní societu aristokratických přátel pak vznikaly vlastní panské objekty, jejichž podoba se v průběhu staletí proměňovala od barokních a klasicistních loveckých zámečků, přes anglicizující *cottage* a nejrůznější varianty „alpských“ domů, až po vysoce komfortní modernistické stavby. Značná část těchto půvabných příležitostných sídel nicméně nepřežila pohnuté období druhé světové války a zejména komunistické devastace; některá z nich se pak ocitla ve stádiu hrozícího zániku teprve v nedávné době. Dnes nehrozí většině objektů loveckých sídel bezprostřední zánik, přesto je účelné, i v souvislosti s uvažovanými rekonstrukcemi a případnými úvahami o památkové ochraně, se badatelsky tématu detailněji věnovat.

---

¹ 16. května 2014 zde odezněly příspěvky: Šlechtická lovecká sídla 18. století (Martin Krummholz), Palladiánské lovecké zámky na Moravě – Adamov a Schönwald u Jinošova (Michal Konečný), Lovecké stavby na thunovském panství Děčín (Otto Chmelík), Rohanský lovecký zámeček v Lomnici nad Popelkou. Pokus o památkovou ochranu a kulturní zhodnocení (Jiří Křížek), Lovecké chaty Kinských Na Tokáni a Obora a jejich využití pro lovecká i politická setkání ve 30. letech 20. století (Miloš Hořejš), Jihočeské lovecké chaty Schwarzenbergů (Jan Ivanega), Vznik a původní podoba Žofína (Martin Krummholz), Žofín a buquoyské malířství (Petr Šámal), Neznámé fotografie Žofína a jeho osud v druhé polovině 20. století (Karel Šrefl – Martin Krupauer).

Následující studie jsou věnovány vybraným šlechtickým rodům (Buquoyové, Colloredo-Mannsfeldové, Kinští, Lobkowiczové, Pálffyové, Podstatští-Lichtensteinové, Schwarzenbergové, Andrassyové, Chotkové ad.), resp. jejich majetkům, přičemž každý z autorů se adekvátně svému profesnímu zaměření soustředí na dílčí aspekt problematiky šlechtických loveckých sídel a lesního hospodaření v 19.–20. století. Přínosným se jeví i komparace s hornouherskými loveckými sídly od slovenských kolegů Daniela Hupka a Ladislava Klímy. Ostatně kulturní i rodové propojení české zemské šlechty s rody v Uhrách bylo značné. Přestože předkládané texty nemohou dané téma vystihnout v celé komplexnosti, věříme, že se vydávaný svazek Pramenů a studií stane užitečným příspěvkem ke studiu šlechtické lesní správy a historie pojednávaných objektů.

Martin Krummholz

ČESKÉ LOVECKÉ CHATY BUQUOYŮ A SCHWARZENBERGŮ

CZECH HUNTING LODGES OF THE BUQUOY AND THE SCHWARZENBERG FAMILIES

Martin Krummholz

Abstrakt: Úvodní část textu se stručně věnuje genezi raně novověkých šlechtických loveckých sídel v Čechách. Nejpozději v 17. století se konstitovala takzvaná šlechtická rezidenční síť sestávající z jednotlivých sídel konkrétního aristokrata. V souladu s dobovým životním stylem urozených vrstev se stal nezbytným doplňkem městského paláce i každého zámku komorní objekt letohrádku či menšího zahradního pavilonu (saleta). Alespoň na jednom panství se pak – vždy v dojezdové vzdálenosti od rezidenčního zámku – nacházel lovecký objekt. V důsledku francouzského osvícenství došlo v druhé polovině 18. století k zásadním proměnám životního stylu společenských elit. Barokní okázalost a bohatství forem nahradily intimita, odlehčenost a přirozenost. Zhmotněním dobových ideálů poslední třetiny 18. století se staly krajinářské (anglické) parky,¹ v nichž jednu z nejfrekventovanějších staveb představoval takzvaný alpský nebo švýcarský dům. Druhá část článku je zaměřena na tzv. švýcarské lovecké chaty 19. století. Z nich jsou jako krátké případové studie vybrány buquoyský lovecký zámek Žofín nedaleko Nových Hradů, schwarzenberská boubínská lovecká chata Na Kubáni, která byla v roce 1931 přenesena do schwarzenberské Staré Obory u Hluboké nad Vltavou, a tzv. Tyrolský dům v loveckém revíru Rukáveč nedaleko Orlíka.

Summary: The introduction presents a brief outline of the development of Early Modern aristocratic hunting lodges Bohemia. The ‘aristocratic residential network’, i.e., a system of residences of a particular aristocratic family designated for particular purposes, had developed at the latest in the seventeenth century. Aristocratic lifestyle of the time required that each town palace or a chateau should also have on its grounds or nearby a smaller summer residence or a garden pavilion (a saleta). At least one family estate should then also include a hunting lodge, located near the residential chateau. In the second half of the eighteenth century, French Enlightenment led to profound changes in the lifestyle of the elites. Baroque opulence and richness of forms were replaced by intimate, lighter, more natural spaces. Aristocratic (English) landscape parks of the last third of the eighteenth century frequently included a so-called Swiss or Alpine cottage or chalet. The second part of the article focuses on nineteenth century Swiss hunting lodges. Their evolution is illustrated by two short case studies, namely the Žofín hunting lodge of the Buquoy family located near Nové Hradky and two Schwarzenberg hunting lodges. The first, Na Kubáni, was originally built in the Boubín forest but in 1931 was transferred to Schwarzenberg’s Stará Obora (Old Game Park) near Hluboká nad Vltavou. The second Schwarzenberg hunting lodge, the Tyrolian House, was built in Rukáveč game preserve near the Orlík Dam.

Keywords: Buquoy, Schwarzenberg, hunting lodge, Žofín, Orlík.

Klíčová slova: Buquoy, Schwarzenberg, lovecký zámek, Žofín, Orlík.

---

¹ KRUMMHOLZ, Martin, Buquoyské Nové Hradky. Počátky krajinářských parků v Čechách, Praha 2012, s. 15–25.

Lov byl odedávna výsadou panovníků a jejich urozených společníků, a to ve všech kulturách a společnostech.² V evropském prostředí se o této exkluzivní zábavě zmiňují již středověké písemnosti, zvětňují ji nástěnné malby, iluminované rukopisy a četné umělecké artefakty. Čižba a sokolnictví byly skutečnou vášní např. císaře Fridricha II., který si před polovinou 13. století nechal právě pro tyto kratochvíle vybudovat proslulý hrad Castel del Monte.³ Rovněž středoevropští panovníci a aristokraté pěstovali již ve středověku tyto privilegované záliby, které raně novověké období posléze vsadilo do nových kulis a převléklo do módních kostýmů. V pestrých, specifických podmínkách středomořské oblasti se konstituoval typ renesanční vily, která je výsledkem znovuoživení a doceňování antické kultury, obohacené islámskými vlivy.⁴ Paralelně s výstavnými renesančními letohrádky a loveckými zámky se ovšem ve střední Evropě i nadále setkáváme s jednoduchými lesními chýšemi a altány sloužícími především čižbě.⁵

V domácím prostředí se nejpозději v 17. století konstituovala takzvaná šlechtická rezidenční síť sestávající z jednotlivých sídel konkrétního aristokrata.⁶ Ta se lišila svou rozlohou a výstavností korespondující s mírou jejího využívání. Zatímco v zimním období byl preferovaným obydlím městský (vídeňský, pražský) palác, trávila šlechta letní měsíce na svých venkovských sídlech. V souladu s dobovým životním stylem urozených vrstev se stal nezbytným doplňkem městského paláce i každého zámku komorní objekt letohrádku či menšího zahradního pavilonu (saleta). Alespoň na jednom panství se pak – vždy v dojezdové vzdálenosti od rezidenčního zámku – nacházel lovecký objekt.⁷ Vzezření i velikost takovéto stavby byla adekvátní movitosti majitele, intenzitě využití a charakteru dané lokality. Mohlo jít o izolované budovy z kamene či dřeva, případně o rozsáhlejší komplexy skládané z několika objektů do architektonicky utvářeného celku – dispozičně často vycházejícího z umístění do ohniska hvězdnicovitých lesních průseků. V českém prostředí je tento architektonický typus zastoupen valdštejnskými lokalitami Valdštejnsko (1733) a dochovaným Lichtenwaldem (Fláje, 1761/1767). Konceptně obdobnými jsou pak o něco starší lovecké objekty porýnských církevních knížat Waghäusel (1724–1729) či Clemenswerth (1737/1747).⁸

² RÖSENER, Werner, *Die Geschichte der Jagd. Kultur, Gesellschaft und Jagdwesen im Wandel der Zeit*, Düsseldorf 2004; KÖRNER, Stefan (ed.), *Fürstliches Halali. Jagd am Hofe Esterhazy*, München, London, New York 2008; HRBEK, Jiří, *Proměny valdštejnské reprezentace: Symbolické síť valdštejnského rodu v 17. a 18. století*, Praha 2015, s. 150–164.

³ RADER, Olaf B., *Friedrich II. Der Sizilianer auf dem Kaiserthron. Eine Biographie*, München 2013, s. 195–203.

⁴ AZZI VISENTI, Margherita, *La villa in Italia. Quattrocento e Cinquecento*, Milano 1995.

⁵ HOPPE, Stephan, *Anatomy of an Early "Villa" in Central Europe. The Schloss and Garden of the Saxon Elector Frederick the Wise in Lochau (Annaburg) according to the 1519 Report of Hans Herzheimer*, in: *Maisons des champs dans l'Europe de la Renaissance*, CHATENET, Monique (ed.), Paris 2006, s. 159–170.

⁶ PAVLÍČKOVÁ, Radmila, *Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Lichtensteinu-Castelkorna 1664–1695*, Olomouc 2001.

⁷ Viz kupř. dvojice černínských rezidenčních a loveckých objektů Kosmonosy / Humprecht; Jindřichův Hradec / Jemčina; Krásný Dvůr / Petrohrad, nebo schwarzenberský Český Krumlov / Červený Dvůr; Hluboká / Ohrada.

⁸ HASSLER, Uta, *Die Eremitage Waghäusel: Zum Bautypus der radialen Jagdanlagen des Barock*, *Architectura*, 1987, 17, s. 134–168.

Díky instrukci diletujícího architekta, knížete Karla Eusebia z Liechtensteinu (1611 až 1684), z druhé poloviny 17. století víme, že pro tzv. rekreační architekturu – tedy zahradní paláce, letohrádky či lovecká sídla – byly adekvátními „hravé“ konvexně-konkávní a další symetricky komponované půdorysné formy.⁹ O tom svědčí jak etablované typy francouzského *maison de plaisance* a jejich římsko-středoevropského protějšku tzv. *Lustgartengebäude* (zámky Niederweiden v Rakousku, Liblice v Čechách), tak i nejnámější české barokní lovecké zámky Humprecht (1667–1670), Veltrusy (1704–1711) či Karlova Koruna (1721–1723). Již od 16. století se názvy mnoha zahradních či loveckých objektů jasně vztahují ke způsobu jejich užívání či patronům lovecké zábavy (Kratochvíle, Lustheim, Bon Repos, Hubert a. d.), neméně frekventovaným bylo též označování jmény stavebníků, případně jejich manželek, kterým bývaly tyto komorní stavby dedikovány (Amalienburg, Diana, Karlov a. d.). V německojazyčném prostoru pak lze nalézt bezpočet kombinací obojího (Ludwigslust, Philippsruhe a. d.).

V důsledku francouzského osvícenství došlo v druhé polovině 18. století k zásadním proměnám životního stylu společenských elit. Barokní okázalost a bohatství forem nahradily intimita, odlehčenost a přirozenost.¹⁰ Nově doceňovanými hodnotami se tehdy stávají rodinný život a pobyt na čerstvém vzduchu. Šlechtická sídla se zmenšují, hlavní panské prostory se přesouvají do přízemí – bezprostředně propojeného s okolní krajinou. Módní obdiv nespoutané přírody a prostého venkovského života, vyvolaný Rousseauovskými imperativy návratu k přírodě a lidské přirozenosti, vedl k idealizaci Švýcarska, které liberalizující se Evropě imponovalo uchvacujícími alpskými sceneriemi i svým demokratickým uspořádáním.

Zhmotněním dobových ideálů poslední třetiny 18. století se staly krajinářské (anglické) parky,¹¹ v nichž jednu z nejfrekventovanějších stafážových architektur představoval zcela signifikantně právě takzvaný alpský nebo švýcarský dům.¹² Jeho formálním exemplarem byl blokovitý bernský *chalet* se širokým štítem, přesahující nízkou sedlovou střechou, okolo patra obíhající galerií, bohatou ornamentální řezbou, nápisy a malováním.¹³ Nejstarší „švýcarské domy“ vznikaly ve Švýcarsku (!) a bývaly v patriotském duchu vybavovány pamětihodnostmi připomínajícími slavné okamžiky místních dějin. V německém prostředí byl zřejmě nejčasnějším zástupcem Švýcarský dům (1787) württemberského vévody Karla Evžena v Hohenheimu poblíž Stuttgartu.¹⁴ Koncem devadesátých let 18. století byla z popudu Marie Terezie Neapolské vybudována řada „sentimentálních staveb“ v císařském Laxenburgu, mj. „rybářská vesnička“ (1798) a Dům pošetilosti (*Haus der Laune*).¹⁵ Z vídeňského prostředí lze

⁹ FLEISCHER, Victor, Fürst Karl Eusebius von Liechtenstein als Bauherr und Kunstsammler (1611–1684), Wien, Leipzig 1910, s. 180.

¹⁰ CERMAN, Ivo, Šlechtická kultura v 18. století, Praha 2011.

¹¹ KRUMMHOLZ, Martin, Buquoyké Nové Hrady. Počátky krajinných parků v Čechách, Praha 2012, s. 15–25.

¹² KLAUSMEIER, Axel, Der gebaute Traum vom harmonischen Leben in der Natur. Die Schweizerhäuser in den preussischen Gärten, Preussische Gärten in Europa, KREILIG, Heiner – ROHDE, Michael (edd.), Leipzig 2007, s. 60.

¹³ KRUMMHOLZ, M., Buquoyké Nové Hrady, c. d., s. 89.

¹⁴ KLAUSMEIER, A., Der gebaute Traum, c. d., s. 62–65.

¹⁵ HANZL-WACHTER, Liselotte, Staffage- und Lustgebäude im Laxenburger Park, in: Der malerische Landschaftspark in Laxenburg bei Wien, HAJÓS, Géza (ed.), Wien, Köln, Weimar 2006, s. 176–180.

ještě zmínit Švýcarský domek v Schönbrunnu (1800), patrovou vyhlídkovou Švýcarskou chatu Geymüllerova parku v Pötzleinsdorfu (počátek 19. století) a Selský dům Korzenského zahrady v Ebersdorfu.¹⁶ V letech 1794–1796 nechal hrabě Jan Rudolf Chotek uprostřed Radvančického lesa u středočeských Zbraslavic vystavět zámeček a několik dalších staveb. Celý areál věnoval své manželce, po níž pak nesl označení Sidoniin les.¹⁷ Tímto lesoparkem propojovala soustava luk a rybníků a kromě vlastního zámečku se zde nacházely kaple, hájovna, eremitáž, uhlířská, rybářská a Filemonova chýše, biliárový salon a domy označované jako švýcarský, anglický a severoamerický (s funkcí skleníku?). Uvedené stavby byly luxusně vybaveny. Dále v lese vznikla hradní ruina a poblíž vodopádu antický templ.

V důsledku osvícenství dochází v Čechách koncem 18. století k četným hospodářským reformám; jsou splavňovány vodní toky, zakládány nové rybníky, kultivována hraniční polesí, započata systematická těžba dřeva. Během první velké vlny industrializace jsou budovány sklárny a dosud neobhospodařovaná horská polesí se stávají předmětem systematických vrchnostenských zásahů. Paralelně s těmito racionalizujícími trendy se nicméně projevuje i romantizující (sentimentální) dobová tendence, jejímž důsledkem je stoupající obliba cestování a obdivování přírodních krás. 19. století se tak stává érou lesních a horských chat využívaných jak pro lesní hospodaření a lov, tak pro zintenzivňující se turistický ruch. Značná část z nich je zbudována právě ve „švýcarském stylu“, jehož masové rozšíření se stalo v polovině 19. století předmětem polemik, k nimž se připojil též přední anglický teoretik John Ruskin.¹⁸ Zdaleka ne všechny takto exteriérově pojeďnané stavby ovšem typologicky odpovídaly „švýcarskému domu“. Ten představoval v lese situovaný dvojpodlažní objekt vycházející ze švýcarského / alpského prototypu, který měl v patře velký salón sloužící k příležitostnému pobytu panstva, v přízemí pak menší prostory sloužící vrchnostenskému personálu (obydlí, myslivna). Přestože pomíjivost stavebního materiálu a perzekuce šlechty ze strany komunistického režimu vedly k zániku většiny těchto staveb, lze předpokládat, že se „švýcarský dům“ stal nedílnou součástí domácích aristokratických parků a obor záhy od sklonku 18. století. První Švýcarský dům v Tereziině údolí u Nových Hradů je vyobrazen na kresbě z roku 1830.¹⁹ Z roku 1841 pocházel (nedochovaný) Švýcarský dům černínské obory v Petrohradu,²⁰ o něco starší pak byl (nedochovaný) Švýcarský dům lobkowiczského krajinářského parku pod zámek Jezeří (ante 1842).²¹ Nový novohradský Švýcarský dům vznikl v roce 1852 současně a na obdobně pohledově exponovaném místě jako jeho identický rožmberský pendant;²² oba vycházejí

¹⁶ HAJÓS, Géza, *Romantische Gärten der Aufklärung. Englische Landschaftskultur des 18. Jahrhunderts in und um Wien*, Wien, Köln 1989, s. 140–141, 216.

¹⁷ LEDR, Josef, *Děje panství a města Nových Dvůrů*, Kutná Hora 1884, s. 164–165; KRUMMHOLZ, M., *Buquoyké Nové Hrady*, c. d., s. 59; NOVÁK, Pavel, *Zapomenutá Chotkovská krajinářská úprava u Radvančic na Kutnohorsku*, *Prameny a studie. Z historie zemědělství*, 2013, č. 51, s. 111–121.

¹⁸ PAHL, Andreas – FRIEDRICH, Christian, *Fürst Pückler. Parkomanie in Muskau und Branitz*, Berlin 2007, s. 195.

¹⁹ KRUMMHOLZ, M., *Buquoyké Nové Hrady*, c. d., s. 139.

²⁰ ŠANTRŮČKOVÁ, Markéta, *Krajinářská tvorba Jana Rudolfa Černína. Vznik a vývoj parků v Krásném Dvoře, Jemčině, Petrohradě a Chudenicích*, Praha 2014, s. 148, 161.

²¹ Je zachycen na akvarelu z roku 1842 v lobkowiczských sbírkách.

²² KRUMMHOLZ, M., *Buquoyké Nové Hrady*, c. d., s. 87, 91.

z Grohmannova *Ideenmagazinu für Liebhaber von Gärten*.²³ V přízemí výškově proponovaného objektu byl umístěn byt personálu, v patře – zpřístupněném vnějšími schodišti a dřevěnou galerií – hraběcí salon, kabinet a vedlejší prostora. Podobně byla pojata i další (zaniklá) buquoyská švýcarská chata v Šejbech u Nových Hradů.²⁴

Lovecký zámek Žofín

Nejoblíbenějším loveckým sídlem rodu Buquoyů se v druhé polovině 19. století stal Žofín (Obr. 2) situovaný v hlubokém pohraničním hvozdu mezi centry obou buquoyských panství (Nové Hradý, Rožmberk) a pojmenovaný – stejně jako přilehlý prales – po manželce Jiřího Jana Buquoye (1814–1882) Žofii Terezii rozené Öttingen-Wallerstein (1829–1897). Obdobně jako další stavební počiny Jiřího Jana Buquoye zachycuje také vznik a následné přestavby Žofína nezvyklé množství průběžně pořizované dokumentace: kreseb, kvašů a fotografií. Autorem některých z nich je přítom sám uměnímilovný hrabě, který se do detailu aktivně zabýval i interiérovým dekorem a vybavením svých sídel.²⁵ V případě Žofína se původně jednalo o větší loveckou chatu zbudovanou ve „švýcarském stylu“,²⁶ se zděným přízemím a dřevěným patrem,

1 Jiří Jan Buquoy, pohled na Žofín, před 1855, kresba tužkou. Zdroj: ÚDU – SPD, inv. č. 5577.

²³ GROHMANN, Johann Gottfried, *Ideenmagazin für Liebhaber von Gärten*, 1796–1806, Cahier 15, No. V.

²⁴ KRUMMHOLZ, M., *Buquoyské Nové Hradý*, c. d., s. 140.

²⁵ IVANEGA, Jan – ŠÁMAĽ, Petr – TRNKOVÁ, Petra, *Buquoyský Rožmberk / Buquoy's Rožmberk*, Praha 2013.

²⁶ Takto je Žofín rovněž označen v dobovém Baelaboratu z roku 1878: „*Schloss im Schweizer Baustyle* [...], *dekorative Bauart und die innere räumliche luxuriose theilung*.“ Státní oblastní archiv Třeboň (dále jen SOA Třeboň), fond Rodinný archiv Buquoyů (dále jen RA Buquoyů), kniha č. 34, Baelaborat (1878).

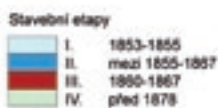
2 Dobová fotografie Žofína, po 1862. Zdroj: ÚDU – SF, inv. č. 68.

a následně rozšířenou. V bezprostředním okolí hlavní budovy vzniklo na částečně vymýceném prostoru postupně deset dalších objektů, z nichž některé se dochovaly dodnes. První etapa výstavby Žofína proběhla v letech 1853–1855,²⁷ a to za účasti řemeslníků podílejících se souběžně také na přestavbách rodových rezidencí v Rožmberku a v Nových Hradech. Celkovou koncepci dozorovali buquoyský stavební ředitel Johann Bažant (1828–1904) a vrchní inspektor zahrad Anton Krause (1812?–1885); z dalších jmen lze uvést především řezbáře Friedricha Schattauera (1822–1881) z Dobré Vody – autora exteriérové i interiérové výzdoby a prvků mobiliáře ze zvířecích trofejí. Interiérové zvířecí hlavy byly většinou z papírmaše; značnou invenci projevil Schattauer při výrobě stropních lustrů, v nichž kombinoval paroží, vycpané hlavy vysoké zvěře a vodních ptáků.²⁸ Celkové výdaje první stavební fáze (březen 1854 až prosinec 1855) byly 21 099 zlatých 30 krejcarů.

Symetrická hmota původní stavby (Obr. 1) byla tvořena příčným středovým blokem a dvěma přiléhajícími křídly. Vedle vnitřního schodiště ve vstupním severovýchodním křídle připadla důležitá komunikační úloha exteriérovým schodům zpřístupňujícím pavlač kolem prvního patra. Toto panské podlaží sestávalo z předsíně a celkem 9 míst-

²⁷ V oslavném albu darovaném vrchnostenským personálem hraběcímu páru ke stříbrné svatbě roku 1862 je výstavba Žofína zmiňována spolu s tragickým úmrtím prvorozeného buquoyského syna na Nových Hradech 7. března 1853. SOA Třeboň, RA Buquoyů, k. č. 232, inv. č. 1108.

²⁸ Ve stavebních účtech dále figurují polír Johann Grüll, kameník Agler, truhláři Mann, Hammer, Smrček, Schachner, Fritz a Prinz, kolář Nossberger, soustružník Wišinger, zámečník Pihowsky, kovář Krisinger, sklenáři Kraus a Poschwa, řezbář Stürzl, natěrač Pahler.

3 Schéma jednotlivých stavebních fází se zakreslením místností podle elaborátu z roku 1878.

ností. Poté co se buquoyská domácnost rozrostla o tři hraběcí potomky (1854–1859), došlo (obdobně jako na Rožmberku) v letech 1860–1867 k dalším stavebním úpravám, kterými se rozloha Žofína více než zdvojnásobila. Zvýšením paralelně stojící přízemní budovy stájí a jejím propojením s původní zámeckou stavbou vznikla půdorysná dispozice písmene H, jejíž hlavní (příjezdová) osa tak byla otočena o 90 stupňů.²⁹ Brána s plastikami jelenů a vodotrysk byly vytvořeny v létě 1862. Nedlouho nato následovala poslední adaptace, během níž bylo spojovací křídlo při jihovýchodní straně rozšířeno o trakt se třemi prostorami.³⁰ Tímto získal Žofín finální podobu zvěčněnou četnými vedutami a spolehlivě popsanou i stavebním elaborátem z roku 1878 (Obr. 3).³¹ V přízemí se po levé straně osového průjezdu nacházely lovecké, skladovací a kuchyňské prostory, a též dva hostinské pokoje. Vpravo pak byla schodištní hala a místnosti zámeckého a loveckého personálu. Spojovací trojtrakt tvořila středová chodba, moderně vybavená – stejně jako schodiště – prosklenými stropními světlíky. K chodbě přiléhaly biliárový salon a jídelna s obslužným schodištěm, z protilehlé strany pak pokoj komorné, velká pracovna (*Schreib Salon*) a kabinet kněžny. Zatímco celé severovýchodní křídlo sestávalo z chodby a sedmi hostinských pokojů, byl v nejstarším jihozápadním křídle situován velký salon a po jeho stranách trojice prostor hraběcího a hostinského

4 Friedrich Ströbel, pracovna hraběte, kolem 1860, kvaš. Zdroj: NPÚ – ÚPS České Budějovice, státní hrad Nové Hrady.

²⁹ Výstavba nové budovy stájí v roce 1861 vyšla na 188 zl. 79 kr.

³⁰ Stavební účty: SOA Třeboň, RA Buquoyů, k. č. 241 až 245.

³¹ Stavebním elaborátem z roku 1878 byla cena hlavní zámecké budovy stanovena na 13 203 zl. 5 kr., přílehlé kočárovny pak na 221 zl. 20 kr. (viz pozn. 25).

5 Friedrich Ströbel, biliárový salon, kolem 1860, kvaš. Zdroj: NPÚ – ÚPS České Budějovice, státní hrad Nové Hrady.

apartmánu. Ve velkém salonu byla mj. vystavena bronzová medaile ze zemské lesnické výstavy ve Vídni z roku 1866, v pracovně hraběte (Obr. 4) se kromě trofejí nacházela zeleně potažená sedací souprava z paroží, popelníky z černého hyalitu, nad psacím stolem lovecký portrét císaře v bronzově natřeném rámu aj.³² Ströbelův kvaš (Obr. 5) zachycuje interiér biliárového salonu s kachlovými kamny, tapetami s kolorovanými loveckými výjevy podle předloh Johanna Georga Hamiltona,³³ Schattauerovým trofejovým lustrem, biliárem z ořechového dřeva a zrcadla s nástavci z daňčího paroží. Zelené potahy s dubovým dekorem byly v celém zámku jednotné. Panské interiéry Žofína byly pojaty analogicky jako ve stejné době upravované hraběcí prostory rožmberského hradu a novohradského zámku. Schulzovy a Ströbelovy kvaše, dobové plány a fotografie zachycují anglicizující táflované stropy, Schattauerovy trofejové lustry a nábytek, cyklus loveckých grafik a genealogickou sestavu stropu velkého sálu.³⁴ V období po druhé světové válce, resp. po roce 1948 se žofínský lovecký zámek ocitl v uzavřeném příhraničním pásmu a do roku 1974 sloužil jako sídlo jednotky pohraniční stráže; v roce 1980 byl demolován.³⁵

³² Inventáře Žofína z let 1867 a 1876. SOA Třeboň, RA Buquoyů, k. č. 97.

³³ OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila, J. G. Hamilton, Malíř zvířat a lidí, České Budějovice 2015.

³⁴ ŠÁMAL, Petr, Malíři a grafici ve službách Jiřího Jana Buquoye, in: Krajina. Sídlo. Obraz. Romantický rád Jiřího Jana Buquoye, TRNKOVÁ, Petra (ed.), Praha 2015, s. 148–185.

³⁵ KOZLOVSKÝ, Luděk, Kronika pohraniční roty Žofín, Ústí nad Orlicí 2011, s. 63.

Lovecké chaty Schwarzenbergů

Rovněž obě větve knížecího rodu Schwarzenbergů – buquooských jihočeských sousedů – si nejpozději v první třetině 19. století vystavěly svá lovecká tuscula. Od roku 1801 vlastnili Schwarzenbergové nejproslulejší krajinářský park rakouského prostoru – věhlasný Neuwaldegg u Vídně, který v poslední třetině 18. století vybuodoval předchozí majitel, penzionovaný maršál Moritz Lacy (1725–1801).³⁶ K tamním stafážovým architekturám náležela též takzvaná holandská vesnička (*Aussicht* či *Hameau*) sestávající z podezděné patrové stavby (*Fürstenhaus*) s elegantně zařízeným Lacyho bytem a dalších čtyřia dvaceti vnějškově prostých dřevěných chat, rozptýlených mezi stromy. Jednou z mnoha středoevropských zahradních lokalit, které se Neuwaldeggem bezprostředně inspirovaly, byl schwarzenberský krajinářský park v jihočeském Červeném Dvoře u Českého Krumlova.³⁷ V Červeném Dvoře a také v hřebčíně ve Staré Oboře u Hluboké vznikly v letech 1844/1845 i obě nejstarší schwarzenberské anglicizující cottage.³⁸

„Švýcarské“ objekty schwarzenberské primogenitury dokumentované dochovanými plány a ikonografickým materiálem jsou vesměs pozdějšího data. V letech 1868–1870 vznikla na místě starší stavby ve Svatém Tomáši pod Vítkovým Kamenem lovecká chata ve švýcarském stylu sloužící jako myslivna, jejímž autorem byl Anton Jaksch.

Nanejvýš pozoruhodným je osud knížecí boubínské chaty Na Kubáni (Obr. 6) vybudované v komplexu nově založené obory v roce 1902 stavitelem Jaroslavem Rysem.³⁹ Nacházela se na odlesněné mýtině v poměrně příkrém svahu a sestávala z přilehlých budov stájí a remíz a dvojice kolmo k sobě přiléhajících objektů vysazených na vysoké kamenné podezdívce. Tyto koridorem spojené objekty sloužily panstvu a provozním účelům. Knížecí budova s obíhající verandou sestávala z předsíně, jídelny a dvojice ložnic, provozní objekt z předsíně, kuchyně se spíží, místností hajného a loveckého personálu. V roce 1905 přibyla dřevěná kaple sv. Huberta.⁴⁰ Na přelomu let 1906/1907 došlo k rozšíření kuchyně, dovybavení knížecího bytu o toaletu a přístavbě nových prostor pro personál v bývalé kočárovně.⁴¹ Na sklonku roku 1911 proběhla podle Rysova projektu další adaptace. Panský objekt byl doplněn o vnitřní schodiště a zvýšen o mansardové patro s trojicí místností včetně ložnice prince; ke spojovacímu koridoru

³⁶ HAJÓS, G., *Romantische Gärten*, c. d., s. 143–154; TÝŽ, Neuwaldegg – Der älteste Garten „nach englischer Manier“ in Österreich, *Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte*, 1986, 39, s. 130.

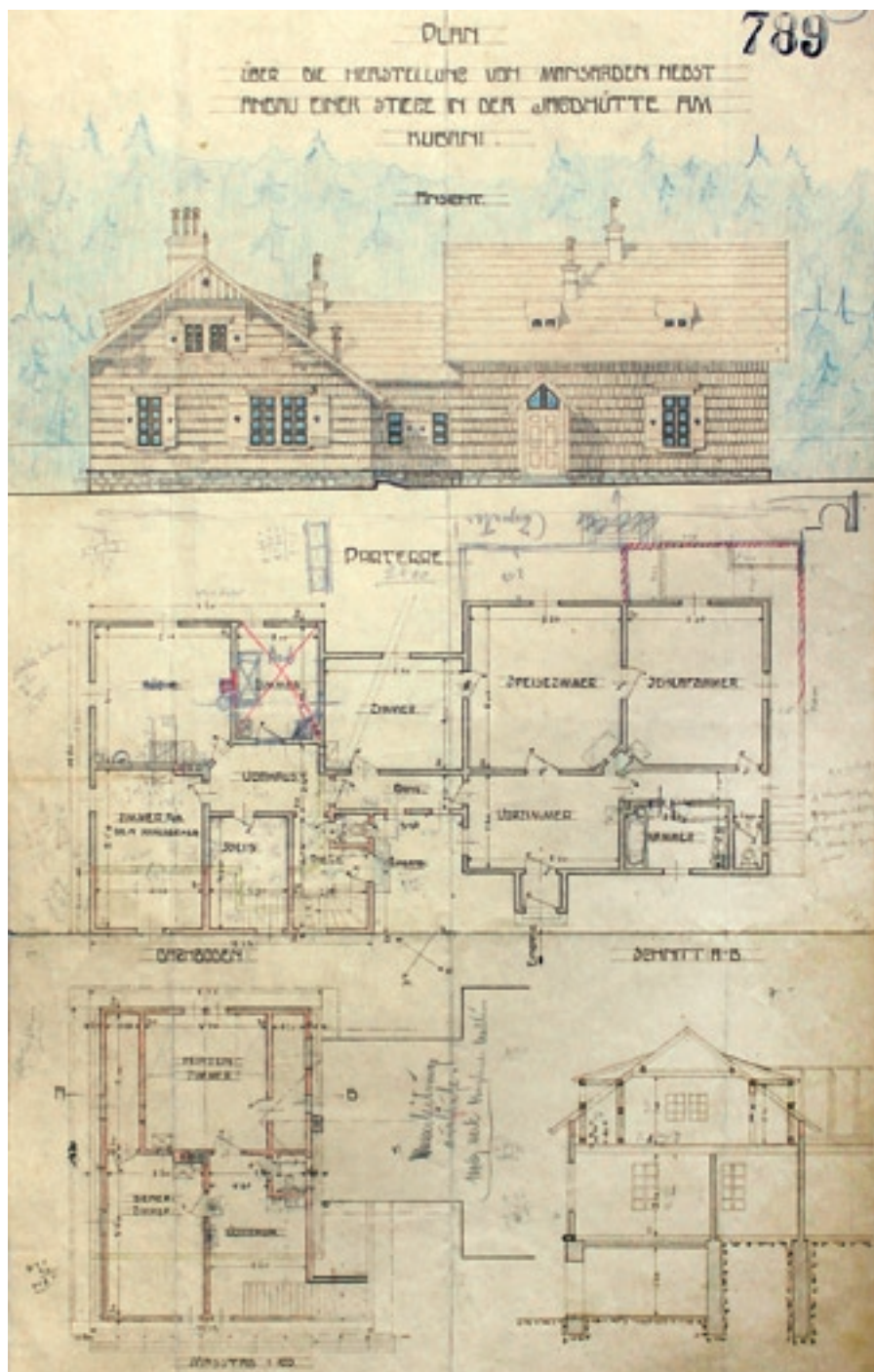
³⁷ EHRlich Marek – PAVLÁTOVÁ, Marie, *Zahrady a parky jižních Čech*, České Budějovice 2004, s. 101–105. KRUMMHOLZ, Martin, Tereziino údolí a romantické vize Jiřího Jana Buquoeye, in: TRNKOVÁ, P. (ed.) *Krajina. Sídlo. Obraz*, c. d., s. 47.

³⁸ KRUMMHOLZ, M., *Tereziino údolí*, c. d., s. 57–59, 65.

³⁹ SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, Schwarzenberský archiv, Ústřední plánová sbírka, ev. č. 787, 797, 803. Spisový materiál, tamtéž, fond Schwarzenberská ústřední stavební správa, inv. č. 595, sign. 5d/1, k. č. 119, 120. ŘEZNÍČEK, L., *Historie a současnost loveckého zámku na Boubíně*, *Obnovená Tradice*, 2003, 27, s. 14–18; SLABA, Martin – SLABOVÁ, Markéta, *Poslední ráj Adolfa Schwarzenberga*, Praha 2014, s. 14.

⁴⁰ Vycházející ze šipínského prototypu – stejně jako níže uvedená kaple Tyrolského domu. Za toto upozornění děkuji Janu Ivanegovi.

⁴¹ Tamtéž, ev. č. 794, 796, 798.

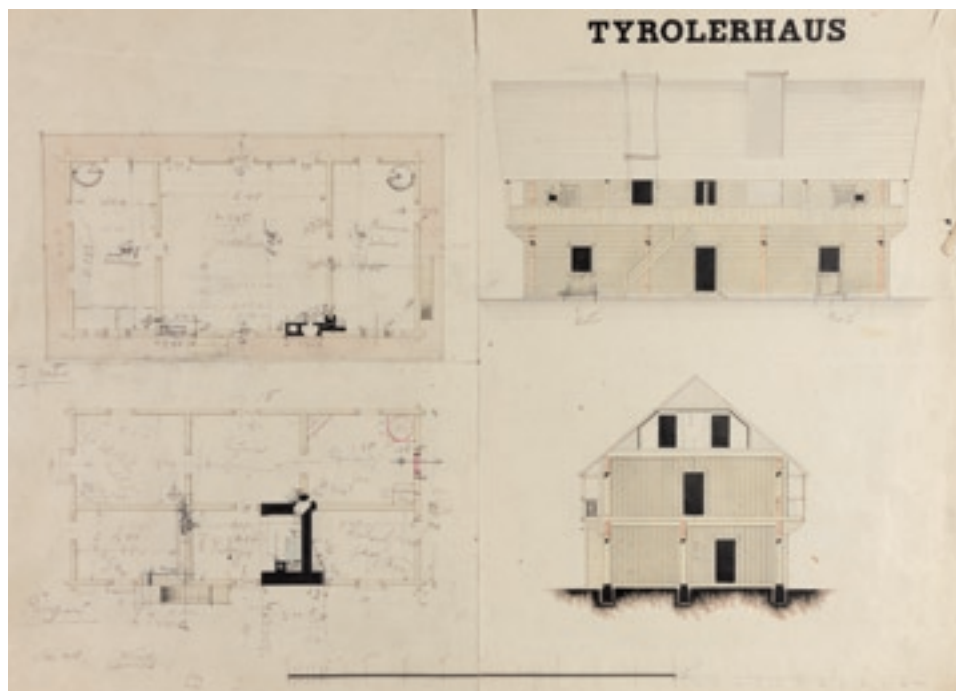

6 Plán úpravy lovecké chaty Na Kubáni (1911). Zdroj: SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, Schwarzenberský archiv, Ústřední plánová sbírka, ev. č. 789.

byla přistavěna čtvercová prostora.⁴² V souvislosti se zestátněním boubínského pralesa a jeho prohlášením přírodní rezervací došlo v roce 1931 k rozebrání kubáňské lovecké chaty a jejímu transferu do schwarzenberské Staré Obory u Hluboké nad Vltavou, kde se nachází podnes.⁴³ Původní dvojobjekt zde byl určen panskému užívání a sestával celkem z osmi provozních a šesti obytných místností v přízemí a trojice prostor s koupelnou v podkroví. Sousední obdélná provozní budova pak zahrnovala kuchyňské prostory a jídelnu personálu – tomu bylo v podkroví určeno celkem deset ložnic.⁴⁴

Tyrolský dům

Na samém počátku 19. století započal Karel I. ze Schwarzenbergu s náročnými přestavbami zámku Orlík jako rezidence tehdy nově založené rodové sekundogenitury. Přilehlé přírodní scenérie byly upravovány v krajinářský park s architektonickými stafážemi.⁴⁵ V loveckém revíru Rukáveč na protilehlém vltavském břehu pak byla

7 Anonym, plán Tyrolského domu, počátek 19. století, kolorovaná perokresba. Zdroj: SOA Třeboň, Schwarzenberská stavební správa Orlík, plány, inv. č. 420.

⁴² Tamtéž, ev. č. 789, 793, 799.

⁴³ TŮMA, David, Stará Obora u Hluboké nad Vltavou. Z historie obornictví v jižních Čechách, Památky jižních Čech, České Budějovice 2014, 5, s. 54.

⁴⁴ SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, Schwarzenberský archiv, Ústřední plánová sbírka, ev. č. 790, 792, 800 až 802.

⁴⁵ EHRLICH, M. – PAVLÁTOVÁ, M., Zahrady a parky, c. d., s. 195–199.

8 Cesta z Branic (Veselička) k Tyrolskému domu, kresba Gabriely Clam-Gallasové (1911). Zdroj: SOA Třeboň, RA Schwarzenbergů – Orlík, inv. č. 121, kniha 50.

roku 1810 vystavěna zřejmě nejstarší schwarzenberská „švýcarská“ lovecká chata u nás – Tyrolský dům (Obr. 7).⁴⁶ Kníže se sám osobně podílel na výběru vhodného místa i na finálních úpravách objektu budovaného tesařským mistrem Josefem Šindelářem, který měl být k dispozici do příjezdu schwarzenberského páru počátkem léta 1814.⁴⁷ Na rozdíl od většiny analogických staveb se rukávečský Tyrolský dům dochoval a podnes slouží svému původnímu účelu. Zejména v druhé polovině 19. století byl oblíbeným místem setkávání příslušníků domácí šlechty, na což upomínají četné rýmované zápisy a karikaturní kresby (Obr. 8).⁴⁸ Alpskou architekturou inspirovaná, patrová roubená stavba (o půdorysu 17 × 8,6 m) byla opatřena převislou sedlovou šindelovou střechou a obíhající dřevěnou pavlačí. V přízemí zahrnovala šest místností (lokajovnu, dvě knížecí ložnice, tři hostinské pokoje), v patře pak tři (jídelnu, kuřácký

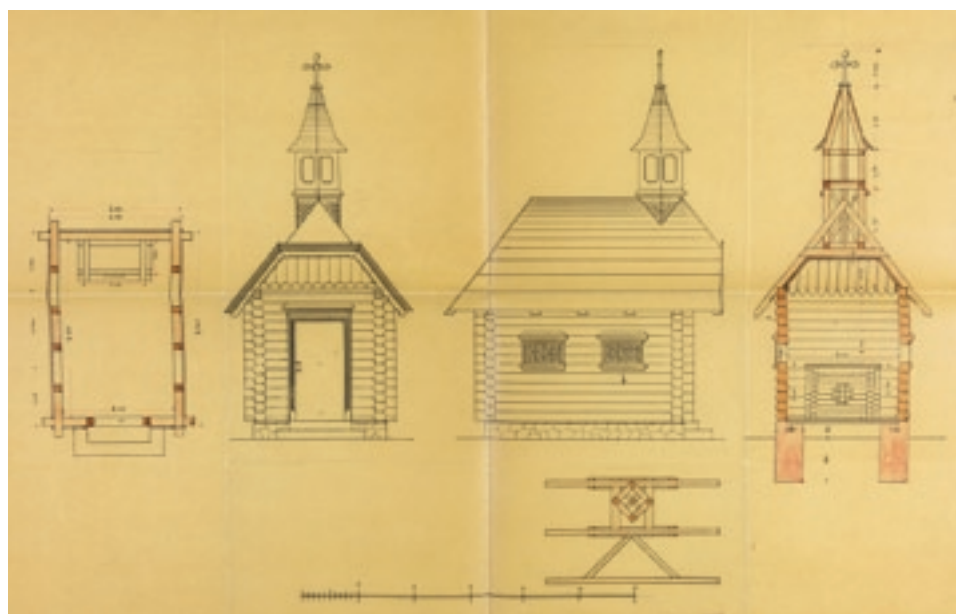
⁴⁶ SOA Třeboň, Schwarzenberská stavební správa Orlík, Plány, inv. č. 813–817.

⁴⁷ SOA Třeboň, Velkostatek Orlík, karton 718, inv. č. 1845 (stará sign. VI A B beta 3n), složka: Stavební záležitosti starého i nového Tyrolského domu fol. 28–29, fol. 40; Velkostatek Orlík, Schwarzenberská stavební správa, karton 35, složka F 35.

⁴⁸ SOA Třeboň, Rodinný archiv Schwarzenbergů – Orlík, inv. č. 120 až 122 (knihy 49 až 51), pamětní knihy Tyrolského domu (počínaje rokem 1859).

9 Raimund Marchetti (?), výřez z plánu stavby nového Tyrolského domu (1878/1879). Zdroj: SOA Třeboň, Velkostatek Orlík, karton 848, inv. č. 2083.

10 Plán kaple sv. Huberta (1900/1901). Zdroj: SOA Třeboň, Velkostatek Orlík, karton 848, inv. č. 2083.

salon, pracovnu); v podkroví se nacházely pokoje služebnictva. Prostory byly vybaveny kachlovými kamny dovezenými z Vídně a Prahy, ve společenských místnostech se nacházela kamna krbová. Poblíž vlastního Tyrolského domu stály též jednoduché zděné objekty kuchyně, hájovny a dřevěná stáj. Její nová budova vznikla v létě 1833, poté co tu původní zničil tři roky předtím požár.

Intenzivní stavební činnost se v rukavečském lese znovu rozeběhla v letech 1878 až 1879, a to v souvislosti s chystanou návštěvou korunního prince Rudolfa. Původní čtvercová přízemní hájovna o třech místnostech byla tehdy rozšířena a adaptována na komplex kuchyně s pokojem pro lovců. Nově vystavěná hájovna o rozměrech 19,3 × 9,1 m obsahovala čtyři prostory bytu hajného, tři prostory obydlí klíčné, jídelnu personálu a pokoj kuchaře; poblíž stál menší dřevník. Vystavěn byl také tzv. nový Tyrolský dům (zřejmě podle projektu Raimunda Marchettiho), který sestával z trojpodlažního obytného kubusu, zadního traktu se schodištěm a čtvercovou místností a z přilehlých přízemních bočních křídel stájí (Obr. 9). V přízemí středové budovy (10,5 × 13,8 m) se nacházely chodba a dvě dvojice pokojů pro kočí a hosty. V patře bylo pět hostinských pokojů, v podkroví pak půdní dřevníky a dva pokoje služebnictva. Za novým domem byla vystavěna nová kolna s postrojovnou (14,1 × 6 m).⁴⁹ V letech 1900–1902 byla stavitelem K. Šnáblem a zedníkem Dufkem z Květova vystavěna podezděná kaple sv. Huberta (Obr. 10) se sedlovou šindelovou střechou a zvonící. Tato drobná roubená stavba o půdorysu 7 × 3,5 m je věrnou kopií dosud stojící kaple pod Šipínem nedaleko hradu Gutštejna, kterou nechal na místě zázračného pramene v roce 1892 vybudovat kníže Konstantin von Löwenstein.⁵⁰ K provozním budovám komplexu Tyrolského domu dále náležely samostatné budovy přízemní zděné komory na ulovenou zvěř, stodoly se skladem dřeva, menší stáje pro hovězí dobytek a kočárovny, resp. garáže.

Na základě detailního inventáře z konce roku 1933 lze spolehlivě rekonstruovat tehdejší mobiliář Tyrolského domu.⁵¹ K vybavení jídelny náleželo pianino, velký stůl a sedací nábytek potažený zeleným sukmem, nástěnné kukačky, lustr a odpadkový koš z poroží, akvarely, olejomalby, grafiky a fotografie s loveckou tematikou, bronzová a dřevěná socha jelena, paroží a trofeje. V ložnici knížete se mj. nacházela vysoká malovaná postel, psací stůl, křeslo z paroží s dekou z jelení srsti, lenoška, toaletní stolek, dřevěný krucifix, olejomalba sv. Huberta v pozlaceném rámu, dvě mapy, uhlový portrét knížete Karla II., fotografie Hluboké, malba na skle se sv. Václavem, portrét knížecího psa a četné trofeje.

Prameny a literatura

Státní oblastní archiv Třeboň:

- fond Rodinný archiv Buquoyů.
- fond Rodinný archiv Schwarzenbergů – Orlík.
- fond Schwarzenberská stavební správa Orlík.
- fond Velkostatek Orlík.

⁴⁹ SOA Třeboň, Velkostatek Orlík, karton 848, inv. č. 2083 (stará sign. 2 Beta – a-5), fol. 1.

⁵⁰ Tamtéž, fol. 16.

⁵¹ SOA Třeboň, Rodinný archiv Schwarzenbergů – Orlík, inv. č. 177, kniha 106.

- CERMAN, Ivo, Šlechtická kultura v 18. století, Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2011.
- HRBEK, Jiří, Proměny valdštejské reprezentace: Symbolické sítě valdštejského rodu v 17. a 18. století, Praha: Togga 2015.
- IVANEGA, Jan – ŠÁMAL, Petr – TRNKOVÁ, Petra, Buquouyský Rožmberk / Buquouys' Rožmberk, Praha: Artefactum 2013.
- KLAUSMEIER, Axel, Der gebaute Traum vom harmonischen Leben in der Natur. Die Schweizerhäuser in den preussischen Gärten, Preussische Gärten in Europa, KREILIG, Heiner – ROHDE, Michael (edd.), Leipzig 2007.
- KÖRNER, Stefan (ed.), Fürstliches Halali. Jagd am Hofe Esterhazy, München, London, New York 2008.
- KOZLOVSKÝ, Luděk, Kronika pohraniční roty Žofin, Ústí nad Orlicí: Oftis 2011.
- KRUMMHOLZ, Martin, Buquouyské Nové Hrady. Počátky krajinných parků v Čechách, Praha: Artefactum 2012.
- KRUMMHOLZ, Martin, Tereziino údolí a romantické vize Jiřího Jana Buquoye, in: Krajina. Sídlo. Obraz. Romantický řád Jiřího Jana Buquoye, TRNKOVÁ, Petra (ed.), Praha: Artefactum, Ústav dějin umění AV ČR, s. 15–65.
- RÖSENER, Werner, Die Geschichte der Jagd. Kultur, Gesellschaft und Jagdwesen im Wandel der Zeit, Düsseldorf 2004.
- SLABA, Martin – SLABOVÁ, Markéta, Poslední ráj Adolfa Schwarzenberga, Praha: Národní zemědělské muzeum 2014.
- ŠANTRŮČKOVÁ, Markéta, Krajinářská tvorba Jana Rudolfa Černína. Vznik a vývoj parků v Krásném Dvoře, Jemčině, Petrohradě a Chudenicích, Praha: Karolinum 2014.
- TŮMA, David, Stará obora v Hluboké nad Vltavou: z historie obornictví v jižních Čechách, Památky jižních Čech, sv. 5, (2014), České Budějovice: Národní památkový ústav, s. 39–60.

LOVECKÉ ZÁMKY A CHATY MĚLNICKÉ VĚTVY LOBKOWICZŮ

HUNTING LODGES AND COTTAGES OF THE MĚLNÍK BRANCH OF THE LOBKOWICZ FAMILY

Miloš Hořejš

Abstrakt: Centrum domény lobkowické sekundogenitury představoval velkostatek Mělník, které získal v roce 1753 August Antonín z Lobkowicz na základě sňatku s Marií Ludmilou Černínovou z Chudenic. Na velkostatku se nacházely dva zámecké objekty. Starší a tradičnější představoval původní hrad v městě Mělník, novějším komplexem byl zámek Hořín, který nechal na konci 17. století původně jako lovecký zámek postavit Heřman Jakub Černín z Chudenic (1659–1710). Hořín se postupem doby z loveckého zámku změnil na trvale obývané sídlo a loveckou funkci převzaly jihočeské zámky Drhovle a Vráž. Jiří Kristián Lobkowicz (1835–1908) přistoupil mezi lety 1868 a 1875 k výstavbě novogotického zámku ve Vráži podle projektu vídeňského stavitele a architekta Friedricha Flohra. Mělnická větev rodiny Lobkowiczů využívala zámek nejen k loveckým účelům, ale do roku 1926, kdy byli zámek nuceni prodat, i jako letní rezidenci. Již v roce 1924 byl v důsledku československé pozemkové reformy odprodán zámek v Drhovli. Ztrátou dvou sídel poblíž Sedlické obory přišli Lobkowiczové o možnost ubytování v době lovu pro sebe i své hosty. V roce 1931 přistoupili proto k výstavbě lovecké chaty podle plánů pražského architekta Františka Niklase po vzoru amerických loveckých srubů.

Summary: The main seat of the cadet branch of the Lobkowicz family was the Mělník estate, which August Antonín of Lobkowicz received in 1753 based on his marriage to Marie Ludmila Černín of Chudenitz. The estate included two aristocratic residences. The older and more traditional was the original castle in the town of Mělník, while the Hořín Chateau was built in late seventeenth century, originally as a hunting lodge, by Heřman Jakub Černín of Chudenitz (1659–1710). Over time, Hořín evolved from a hunting lodge to a permanently occupied manor and the function of hunting accommodation was taken over by the south Bohemian chateaux Drhovle and Vráž. In 1868–1875, Jiří Kristián Lobkowicz (1835–1908) built a neo-Gothic chateau in Vráž. It was the work of the Viennese builder and architect Friedrich Flohr. The Mělník branch of the Lobkowicz family then used the chateau not only for accommodation during hunts but, until 1926 when they had to sell it, also as a summer residence. The chateau in Drhovle was sold already in 1924: this step was necessitated by the Czechoslovak land reform. By losing two houses near the Sedlice game reserve, the Lobkowicz family thus lost accommodation which served them and their guests during hunts in this area. In 1931, the Lobkowicz family therefore decided to build a hunting cottage based on American hunters' cabins. This project was designed by the Prague architect František Niklas.

Keywords: Hunting lodges, hunting chateaux, Lobkowicz, Hořín, Vráž, hunter's cabin.

Klíčová slova: Lovecké zámky, Lobkowicz, Hořín, Vráž, lovecký srub.

Knížecí rod Popelů z Lobkowicz patřil mezi nejvýznamnější a zároveň i nejzáměrnější šlechtické rody v českých zemích, což se odrazilo mimo jiné i na množství hradních i zámeckých sídel, které jsou s touto rodinou spojovány. Nemálo takovýchto objektů bylo zasvěceno lovu a pobytu šlechtické společnosti během těchto akcí. Příspěvek se zaměří zejména na poslední dvě realizace loveckých sídel v režii mělnické

větvě Lobkowiczů, a to diametrálně rozdílných parametrů i datací – v prvním případě zámku Vráž ze třetí čtvrtiny 19. století a v druhém lovecké chaty v Sedlické oboře ze začátku třicátých let 20. století. Obě stavby, jež dělí od sebe několik desetiletí, jsou dokladem a odrazem proměny potřeb a možností šlechtické lovecké společnosti. Analýzou obou objektů, učiněnou na podkladě dostupné sekundární literatury i pramených materiálů, se v následujícím textu pokusím ilustrovat podmínky jejich vzniku, způsob užívání a proměnu požadavků na lovecké stavby v rámci potřeb třech generací mělnické sekundogenitury rodiny Lobkowiczů.

Lobkowiczové se na konci 17. století za Ferdinanda Augusta, třetího kníže z Lobkowicz, rozdělili ve dvě rodinné větve. Ferdinandův první syn Filip Hyacint (1680 až 1734), čtvrtý kníže z Lobkowicz, založil primogenituru na Roudnici a mladší, Jan Jiří Kristián (1686–1753), sekundogenituru. Sekundogenitura se označovala nejprve jako hořínská a posléze jako mělnická. I majorátní pán v mělnické sekundogenituru používal titul knížete, ale nepočítal se do řady knížat (vladařů) z Lobkowicz.

Majetková doména lobkowiczské sekundogenitury sestávala koncem 19. století za Jiřího Kristiána knížete z Lobkowicz (1835–1908) ze tří komplexů: 1) alodiálního velkostatku Drhově-Břloh-Strážovice (přes 7 682 ha), 2) fideikomisního vlastnictví Mělník spojeného s alodiálními majetky Skuhrov a Pšovka (jako jeden celek 3 437 ha), 3) alodiálního velkostatku Rožďalovice (1 355 ha). Manželka Jiřího Kristiána Anna, roz. Lichtenštejnová (1846–1924) zakoupila nadto krátce po svatbě v roce 1870 alodiální velkostatek Drahenice u Březnice na pomezí středních a jižních Čech. Jeho rozloha byla vcelku veliká a činila 2 165,24 ha.¹

Centrum domény lobkowiczské sekundogenitury představoval velkostatek Mělník, který získal v roce 1753 August Antonín z Lobkowicz (1729–1803) na základě sňatku s Marií Ludmilou Černínovou z Chudenic (1738–1790). Na velkostatku se nacházely dva zámecké objekty. Starší a tradičnější² představoval původní hrad v městě Mělník, novějším komplexem byl zámek Hořín, který nechal na konci 17. století původně jako lovecký zámek postavit Heřman Jakub Černín z Chudenic (1659–1710).³ Jeho tvůrcem

¹ PATOČKA, Jaromír, Majetková základna mělnické sekundogenitury Lobkowiczů, in: HOŘEJŠ, Miloš a kol., Jiří Kristián Lobkowicz: aristokrat s duší závodníka: kapitoly z dějin české aristokracie a automobilismu, Praha 2014, s. 50.

² Původní královský věnný hrad, jehož zástavním držitelem byl Jiří starší Popel z Lobkowicz, byl roku 1579 renesančně přestavěn. Roku 1646 získal zpustošený zámek do zástavního držení Heřman Černín z Chudenic, který jej nechal opravit a nově zařídit. V devadesátých letech 17. století dal František Antonín Černín zámek rozšířit barokní přístavbou jižního nižšího arkádového křídla (stavitel Francesco Ceresolla), stavba probíhala do konce 17. století podle původního návrhu Giovanniho Battisty Maderny, později přepracovaného architektem Domenikem Egidiem Rossim. Poté co roku 1753 získali Mělník věnem Lobkowiczové, byly provedeny již jen menší stavební úpravy. Roku 1765 vypukl požár, po kterém byl sice zámek opraven, ale nadále sloužil většinou potřebám hospodářské správy, neboť upřednostňovaným sídlem vrchnosti se stal nedaleký Hořín. Nakonec se i správa panství roku 1938 odstěhovala jinam. Mezi světovými válkami byl na zámku zřízen vinný restaurant. Kolektiv autorů, Hradý, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 3., Praha 1984, s. 303–307.

³ Ve stejné době, začátkem 18. století, nechal Heřman Jakub Černín z Chudenic vystavět nedaleko zámku Petrohrad lovecký zámeček pojmenovaný po patronu myslivců svatému Hubertovi. Připomeňme si, že již jeho otec Humprecht Černín (1628–1682) vystavěl v letech 1666–1668 podle plánu Carla Luraga na návrh nad Sobotkou lovecký zámek Humprecht.

byl významný architekt Giovanni Battista Alliprandi.⁴ Objekt, nebo spíše lokalita, následně prošel složitějším a zajímavým vývojem. Syn Heřmana Jakuba František Josef Černín (1696–1733) zde vystavěl prakticky zcela nový objekt, který měl vyhovovat nárokům na dlouhodobé obývání. Ve výstavbě následně pokračoval jeho bratr František Antonín (1710–1739), přičemž přestavbu řídil architekt Jan Christian Spannbrucker. I František Antonín zemřel před dokončením stavby, v které pak pokračovala jeho manželka.⁵

Po roce 1765, kdy vyhořel zámek v Mělníku, sloužil Hořín Lobkowiczům jako sídelní zámek, zatímco na mělnickém zámku sídlila správa velkostatku. Jako součást areálu hořovického zámku se uvádí park, obora (Tiergarten) a kaple. Ta byla současně farním kostelem pro obec Hořín a blízké Brozánky. Komplex sídelního zámku doplňovala cca 800 m od zámku vzdálená bažantnice. Na hořínském hřbitově byla pro potřeby sekundogenitury postavena v první polovině 19. století rodinná hrobka. Náležela k ní kaple Nejsvětějšího jména Ježíšova.⁶

Podobu původního hořínského loveckého zámku neznáme,⁷ ale můžeme se domnívat, že se ve své formě i funkci příliš nelišil od dochovaných a nám známých barokních loveckých zámeků.⁸ Z původně loveckého zámku se postupně vyvinul zámek sídelní, což nebyl ojedinělý scénář, podobně tomu bylo např. u zámku v Chlumci nad Cidlinou rodiny Kinských, který se z loveckého zámku proměnil na sídlo rodiny a úlohu při lovech následně převzaly lovecké zámeky Vlčkov nad Lesy a Obora v Žehuňské oboře. Lovecké letohrádky z barokního období svému původ-

---

⁴ Giovanni Battista Alliprandi (1665–1720) byl vedle Giovanniho Santiniho a Kryštofa Dientzenhofera nejvýznamnějším českým vrcholně barokním architektem. Silně byl ovlivněn vídeňskou architekturou své doby, v letech 1680–1685 studoval u Domenika Martinelliho. Samostatnou projektovou a realizační dráhu architekta začal v letech 1696 až 1702 jako dvorní architekt rodiny Černínů. Specializoval se především na projektování zámecké architektury a pražských šlechtických paláců. Dodnes je dochována přestavba původně loveckého zámku Petrohrad provedená pro Heřmana Jakuba Černína v letech 1697–1703. Z jeho dalších staveb vzniklých ve stejném období můžeme zmínit zámek v Liblici pro Pachtu z Rájova, z loveckých zámků je známa Alliprandiho realizace letohrádku ve Veltrusech (1711, Václav Antonín Chotek, 1674–1754). K Alliprandimu blíže: VLČEK, Pavel, Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách, Praha 2004, či Nová encyklopedie českého výtvarného umění, díl 2, A–M, Academia, Praha 1995, s. 25, kde je i další literatura.

⁵ PATOČKA, J., Majetková základna mělnické sekundogenitury Lobkowiczů, c. d., s. 51. Přestavbami byl pověřen František Maxmilián Kaňka a později Anselmo Lurago. FIALA, Zdeněk a kol., Hradby, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Severní Čechy, Praha 1984, s. 143–144, 305–307.

⁶ Blíže NOLL, Jindřich, Hořín, pohřebiště rodu Lobkowiczů, in: HOŘEJŠ, Miloš a kol., Jiří Kristián Lobkowicz: aristokrat s duší závodníka: kapitoly z dějin české aristokracie a automobilismu, Praha 2014, s. 257–265.

⁷ Blíže k architektonickému vývoji hořínského zámku: VLČEK, Pavel, Ilustrovaná encyklopedie českých zámků. Praha, c. d., s. 256, zde i starší literatura.

⁸ Jiří Andreska ve své knize uvádí, že barokní lovecké zámky lze rozdělit do tří základních typů. Ty jednoduché bývaly prostou obdélníkovou stavbou, přízemní nebo jednopatrovou. Nákladnější mívaly souměrné boční budovy, křídla, čestný dvůr a balkóny. K pořádání parforsních honů se stavěly zámeky obvykle uprostřed obor, v průsečíku osmi alejí. Zámek mívál věžičku, odkud bylo možné pozorovat na alejích průběh honu. V blízkosti zámeků mimo aleje bývaly kruhovitě uspořádané další budovy, jako myslivna, hájovna, stáje, seníky, ložnice pro hosty, ložnice pro personál, stáje pro psy, kočárovna. V hlavní budově bývaly v přízemí kuchyně a v patře hodovní sál. ANDRESKA, Jiří – ANDRESKOVÁ, Erika, Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, s. 42. Nověji k tématu a typologii loveckých zámků LASS, Heiko, Jagd- und Lustschlösser. Kunst und Kultur zweier landesherrlicher Bauaufgaben. Dargestellt an thüringischen Bauten des 17. und 18. Jahrhunderts, Petersberg 2006; LASS, H., Jagdschlösser, in: PARAVICINI, W. (ed.), Höfe und Residenzen im spätmittelalterlichen Reich. Bilder und Begriffe I–II, Ostfildern 2005, s. 336–342.

nímu určení sloužily obvykle jen krátkou dobu. Často bývaly také druhotně využity jako obydlí myslivců, sídla lesních správ, ale i jako sýpky, fary, a dokonce i jako lázně.⁹

Od doby vzniku loveckého zámku Hořín se významně proměnila i okolní polabská krajina. Z kdysi hojně zalesněného prostoru s loveckými sídly, jakými byl zámek v Brandýse nad Labem, Veltrusy či Lysá nad Labem (a nedaleký zámek Bon Repos hraběte Františka Antonína Šporka), se stávala z větší části zemědělsky využívaná krajina. Pro mělnickou sekundogenituru rodu Lobkowiczů se novou lokalitou sloužící zejména v podzimním období k lovům stal velkostatek Drhovle-Čížová s nedalekou oborou v katastru obce Holušice.¹⁰ Tento velkostatek, stejně jako Mělník a Hořín, získal na základě sňatku s Marií Ludmilou Černínovou z Chudenic v roce 1753 do vlastnictví rodu Lobkowiczů August Antonín z Lobkowicz.

Složitému vzniku jihočeského majetkového komplexu Lobkowiczů odpovídá vysoký počet zámeckých objektů. Většina z nich však již ve sledované době konce 19. století sloužila pouze jako ubikace.¹¹ Rezidenční funkce pravděpodobně zůstávala zámku v Drhovli¹² (narodily se zde v rozmezí let 1869–1872 dvě děti Jiřího Kristiána Lobkowicze) a dočasným pobytům rodiny kolem poloviny 19. století sloužil i starý zámek v obci Stará Vráž. V roce 1842 byl v robotním vrážském seznamu označován jako „Obrigkeitl. Jagdschloss“.¹³ Dosud není známo datum jeho vybudování ani jméno projektanta.¹⁴ Jeho podobu známe jen z rytiny publikované panem Vejmělkem v knize *Jiří Kristián Lobkowicz: aristokrat s duší závodníka*.¹⁵ Mělo se jednat o jednoduchou patrovou stavbu obdélného půdorysu, s valbovou střechou, sedmi osami oken se šambránami a fasádou členěnou dvěma lizénami.

Lesní plocha velkostatku Drhovle-Čížová se dělila do lesních revírů. Jednalo se o revíry Čížová (1 113,75 ha), Sedlice (596,85 ha), Borešnice (625,63 ha), Brloh

⁹ Jiří Andreska hodnotí překotnou výstavbu loveckých letohrádků od poloviny 17. století do druhé poloviny 18. století jako dobovou módu. Tamtéž, s. 42. K typologii barokních loveckých zámků blíže IVANEGA, Jan, Ohrada, Praha 2014, s. 96–99, zde i další literatura k tématu, tamtéž s. 11–17.

¹⁰ Obora se nacházela u Sedlic, tj. na druhé straně velkostatku než Vráž, cca 1,4 km od obce Sedlice. Méně vzdálená byla od Drhovle, která tvořila nejen faktické, ale i přirozené centrum velkostatku. PATOČKA, J., Majetková základna mělnické sekundogenitury Lobkowiczů, c. d., s. 53. Obora pro chov jelení zvěře byla v katastru obce Holušice nedaleko od obce Sedlice u Blatné na panství Šternberků zřízena podle návrhu francouzských architektů koncem 17. století. Tehdy měla výměru 253 ha. Od svého založení až do roku 1948 byla postupně v majetku Šternberků, rodu hrabat Lažanských, Černínů. Srov. VEJMĚLEK, Miroslav, Lobkowiczové a obora Sedlice, in: HOŘEJŠ, Miloš a kol., Jiří Kristián Lobkowicz: aristokrat s duší závodníka: kapitoly z dějin české aristokracie a automobilismu, Praha 2014, s. 219.

¹¹ PATOČKA, J., Majetková základna mělnické sekundogenitury Lobkowiczů, c. d., s. 53.

¹² Zámek v Drhovli je dvoukřídlá jednopatrová budova s protáhlym průčelím, které po přístavbě barokní části k renesanční tvrzí dostalo jednotnou fasádu. Východní polovina zámku má otevřené arkády, na protější straně jsou arkády zazděné. Z prvního patra východního křídla se po schodišti sestupuje do parku.

¹³ PROCHÁZKA, Jaroslav – TOMAN, Jan, Vráž. Lázeňská obec na Písecku 1323–1978, Vráž 1978, s. 48.

¹⁴ MÜLLER, Jan, Vráž u Písku, sanatorium, historický průzkum: 1. etapa – rešerše literatury. Národní památkový ústav, České Budějovice 2008, s. 1.

¹⁵ VEJMĚLEK, M., Lobkowiczové a obora Sedlice, c. d., s. 226. Objekt zámku je zachycen i na mapě I. vojenského mapování z let 1764–1783, dostupný online: <http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c209>, a následně je naznačen na mapě II. vojenského mapování z let 1836–1852, dostupný online: <http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=2vm&map_region=ce&map_list=W_13_I> [2016-11-15]. Dle obou map se jednalo o dva objekty s obdélným půdorysem. Druhý objekt mohl být snad hospodářským stavením.

1 Původní podoba loveckého zámku ve Staré Vráži. Zdroj: archiv pana Miroslava Vejmelka.

(303,64 ha), Vráž (1 023,29 ha) a Držov (395,3 ha). Jako samostatná jednotka se uváděla již výše zmíněná Obora (Tiergarten).¹⁶

Šlechta hledala v období romantismu k trávení volného času spíše odlehlejší místa, méně zasažená postupující civilizací, což byl i možný důvod, proč Jiří Kristián Lobkowitz (1835–1908)¹⁷ přistoupil mezi lety 1868–1875 k výstavbě novogotického zámku ve Vráži podle projektu vídeňského stavitele a architekta Friedricha Flohra,¹⁸ který více odpovídal požadavkům na reprezentaci významné šlechtické rodiny než původní

¹⁶ PATOČKA, J., Majetková základna mělnické sekundogenitury Lobkoviců, c. d., s. 54.

¹⁷ V období let 1871–1872 a 1883–1907 zastával Jiří Kristián Lobkowitz post nejvyššího maršálka Království českého. Blíže HLAVAČKA, Milan, Dětství, dospívání a rodinná strategie v korespondenci dětí knížeti Jiřímu Kristiánu Lobkovicovi, in: Porta Bohemica. Sborník historických prací, č. 2, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Litoměřice 2003, s. 7–23.

¹⁸ V odborné literatuře byla zatím věnována umělecko-historickému posouzení významu stavby jen minimální pozornost. Jiří Kuthan ve své knize Aristokratická sídla období romantismu a historismu Flohra v souvislosti s Vráží neuvádí, ale zmiňuje ho, když popisuje úpravy zámku Ploskovice pro excísaře Ferdinanda: „Jeho přestavba a rozšíření byly svěřeny pražskému architektovi Janu Bělskému, jemuž pomáhal architekt Josef Pokorný. Nový nejvyšší hofmistr bývalého císaře hrabě Karel Bombelles si ještě vyžádal, aby Ploskovice navštívil architekt Flohr, který zařizoval nábytkem excísařovy apartmány v Praze. Flohr byl s návrhy údajně spokojen, přesto však načrtl novou úpravu fasád. Do jaké míry do podoby zámku Ploskovice zasáhl, nevíme, protože ani jeho návrhy, ani projekty Bělského a Pokorného se nezachovaly.“ KUTHAN, Jiří, Aristokratická sídla období romantismu a historismu, Praha 2001, s. 108. Heslo Flohr není obsaženo ani v českých a rakouských encyklopediích architektů.

2 Neogotický lovecký zámek Vráž v roce 1900, pohled ze zámeckého parku od východu. Zdroj: archiv autora.

sídlo či nedaleký zámek Drhovle. Kde se s architektem Flohrem mohl Lobkowicz setkat, je nasnadě, jako jeden z nejvýznamnějších představitelů zemské samosprávy Království českého a současně nejvyšší maršálek Království českého přicházel do kontaktu s abdikovaným císařem Ferdinandem a je pravděpodobné, že býval i jeho hostem na

3 Lovecký zámek Vráž v roce 1909. Zdroj: NPÚ, SZ Buchlovice.

4 Vráž od příjezdové západní strany (třicátá léta 20. století). Zdroj: archiv autora.

ploskovickém zámku, na jehož podobě se Flohr podepsal.¹⁹ V prosinci roku 1879²⁰ vypukl na vrážském zámku požár, který měl ložisko v horních prostorách a který výrazně poškodil celý objekt.²¹ Bylo však rozhodnuto rekonstruovat zámek přesně podle původních plánů. Stavby se proto ujal zase Flohr²² a v roce 1881 předal majitelům znovuzrozenou stavbu.²³

Plány dochované ve fondu Lesní úřad Drhovle-Čížová jsou skutečně označeny razítkem architekta Friedricha Flohra, ale nejsou datované. Podle všeho došlo oproti návrhům k určitým úpravám zejména v podobě věží a počtu podlaží severní části

¹⁹ Srov. KUTHAN, J., *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*, c. d., s. 108.

²⁰ Podle některých autorů došlo k požáru již 2. prosince 1875. Kolektiv autorů, *Sanatorium NPSÚ pro nervové a vnitřní choroby ve Vráži u Písku, Vráž 1936*, nestr.; PROCHÁZKA, J. – TOMAN, J., *Vráž*, c. d., s. 49.

²¹ Při požáru bylo zničeno mnoho cenného starého nábytku, vyřezávané a vykládané stropy, vykládané parkety, obrazy a mnoho památek uměleckého průmyslu. Jen z prvního poschodí byla část zařízení zachráněna. Od hrozící zkázy byla uchráněna zámecká kaple a „starý zámek“ zásluhou píseckého požárního sboru. Zámek byl pojištěn u Terstské pojišťovny na 301 000 zlatých. PROCHÁZKA, J. – TOMAN, J., *Vráž*, c. d., s. 49; SOUKUP, Josef, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Píseckém*, Praha 1910, s. 358.

²² Podle sdělení Dr. Eduarda Mikuška ze SOA Litoměřice z 13. února 2008, učiněném na základě žádosti Dr. Jana Müllera z NPÚ České Budějovice, se v neuspořádaném souboru stavebních plánů velkostatků Drhovle nacházely původní plány zámku od architekta F. Flohra. V korespondenci Jiřího Kristiána Lobkovicze bylo rovněž uloženo 10 dopisů architekta Flohra z let 1867–1875 a ve fondu Ústřední kancelář Lobkoviců Mělník se ve stavebním oddělení nalézaly další relevantní písemnosti. MÜLLER, Jan, *Vráž u Písku, sanatorium, historický průzkum: 1. etapa – rešerše literatury*, Národní památkový ústav, České Budějovice, 2008, nestr.

²³ Tamtéž.

objektu.²⁴ Je také možné, že dochované plány architekta Flohra se váží k původní podobě zámku před požárem v roce 1879. Zdá se, že pro jižní část areálu zámku byly v základech a do výšky prvního patra využity zdi na místě stojící stavby, snad původního loveckého zámku.²⁵

Hlavní budova zámku je jednoposchodová s podstřešním patrem. Na její západní straně je vysunut trojosý rizalit s oktogonální věží završenou cimbuřím. Vstupní portikus s průjezdem pro kočáry se v čele i v bocích otevírá rozměrnými tudorskými oblouky. Boční rizality jsou jednoosé, ukončené štíty obohacenými motivem fiál. Podobně je středním trojosým a bočními užšími rizality členěno i zahradní průčelí obrácené k východu. Na severu přiléhá k budově zámku kaple zvýrazněná navenek polygonální věžičkou. Neogotické tvarosloví neurčovalo jen podobu vnějších fasád zámku, ale uplatnilo se i v interiéru.²⁶ Kromě vestibulu v prvním patře byly místnosti plochostropé a klenba byla podle dochovaných fotografií interiéru v některých místnostech naznačena v dřevě provedenými žebry. Zámek byl vybaven na svou dobu propracovaným kanalizačním svodem odvádějícím splašky do jímky pod úroveň terénu.²⁷

V utváření vrážského zámku zaznívá ještě nota britské neogotické architektury. Ke gotice odkazuje i sbírka vzácných relikviářů umístěných do poloviny dvacátých let 20. století v zámecké kapli.²⁸ V anglické neogotice měly být vystavěny i stáje umístěné poblíž zámku.²⁹ Zda byly nakonec realizovány, není bez podrobnějšího stavebněhistorického průzkumu možné zjistit.³⁰

Jistý vliv na architektonickou formu nového zámku ve Vráži mohl mít zámek Hluboká vystavěný mezi lety 1845 a 1855 dle plánů vídeňského architekta Franze Beera, kam ostatně rodina Jiřího Kristiána často z Vráže zajížděla.³¹ Jezdilo se odtud i na schwarzenberský Orlík (přestavěný neogoticky v letech 1849–1860 dle plánů Berharda Gruebera) či do Libějovic.³²

Mělnická větev rodiny Lobkowiczů využívala zámek Vráž nejen k loveckým účelům,³³ ale do roku 1926, kdy jej byla nucena prodat, i jako letní rezidenci. Knížecí rodina měla zámek obývat pravidelně vždy od začátku srpna do začátku prosince. O letním využívání zámku svědčí i pobyt sourozenců Jiřího Kristiána a jeho sestry Ludmily po skončení školního roku od 2. července do 30. srpna 1918.³⁴

---

²⁴ Fasáda měla být zhotovena z kvádríkového zdiva či nést jeho dekor. Mezi hlavním vchodem na západní straně a vchodem kaple se kvůli klesajícímu terénu počítalo s vložením jednoho suterénního patra. Identicky i na straně východní. Nakonec byl ale terén určený pro stavbu zámku srovnán. Stavba zámku SOA Litoměřice, fond LÚ Drhovle-Čížová, neuspořádané stavební plány.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ KUTHAN, J., *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*, c. d., s. 132, 302.

²⁷ SOA Litoměřice, fond LÚ Drhovle-Čížová, neuspořádané stavební plány.

²⁸ SOUKUP, J., *Soupis památek historických a uměleckých*, c. d., s. 358–364.

²⁹ SOA Litoměřice, fond LÚ Drhovle-Čížová, neuspořádané stavební plány.

³⁰ Půdorysně by mohly stáje odpovídat současnému objektu tzv. Jubilejního pavilonu, který ovšem nenese stopy neogotiky. Původnímu plánu ovšem vedle půdorysu ve tvaru písmene U odpovídá i stejný počet okenních os.

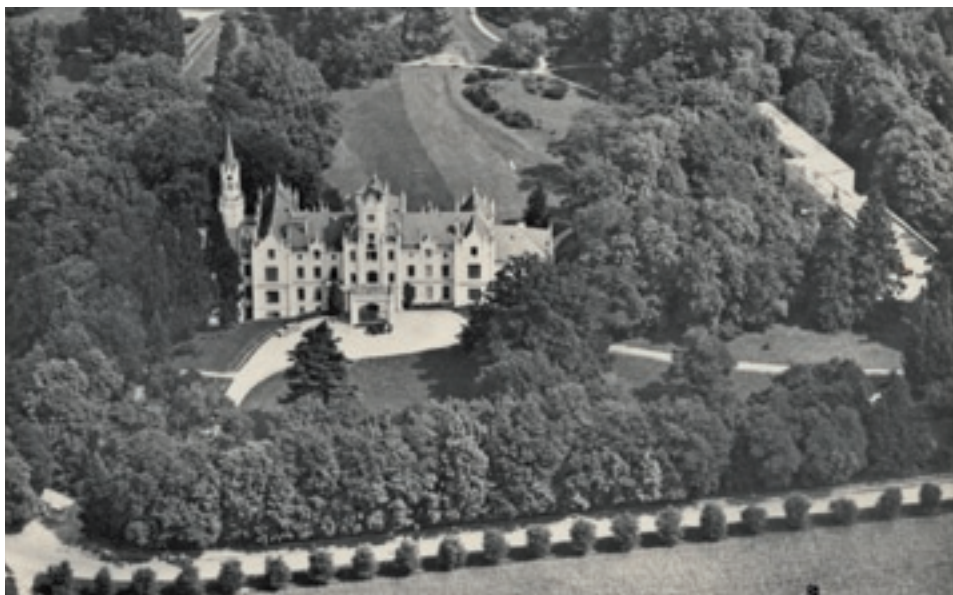
³¹ K letním pobytům lobkowiczské rodiny na zámcích ve Vráži a Drhovli více HLAVAČKA, Milan, *Dětství, dospívání a rodinná strategie*, c. d., s. 9.

³² Na Vráži použitá oktogonální věž odpovídá Grueberovým formám (Vyšší Brod, novoměstský mariánský kostel Na Slupi). Za informaci děkuji Janu Ivanegovi.

³³ Prokazatelně se do Vráže zajíždělo na lov jelenů v osmdesátých letech 19. století. Tamtéž, s. 13.

³⁴ KOPIČKA, Petr, Jiří Kristián Lobkowicz (22. 2. 1907 – 22. 5. 1932). Nástin životního příběhu na podkla-

5 Letecký pohled na zámek Vráž z doby, kdy již fungoval jako sanatorium. Zdroj: archiv autora.

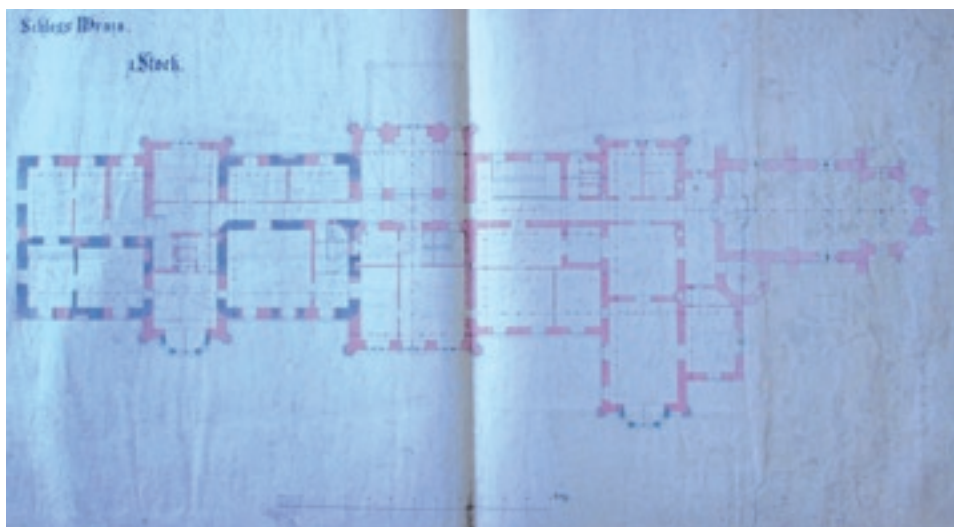
6 Sanatorium Vráž v roce 1938, pohled z parku. Zdroj: archiv autora.

---

dě dokumentů Lobkowiczského archivu mělnického, in: HOŘEJŠ, M. a kol., Jiří Kristián Lobkowicz: aristokrat s duší závodníka: kapitoly z dějin české aristokracie a automobilismu, Praha 2014, s. 30.

7 Interiér zámku Vráž v době, kdy v zámku sídlilo sanatorium (třicátá léta 20. století). Zdroj: archiv autora.

8a Plán půdorysu zámku Vráž od architekta F. Flohra. Zdroj: SOA Litoměřice, fond Lesní úřad Drhovle-Čížová.

8b Plán východní fasády zámku Vráž s patrným vloženým suterénem. Zdroj: SOA Litoměřice, fond Lesní úřad Drhovle-Čížová.

Vznik první republiky a první pozemková reforma znamenaly pro hospodářskou situaci velkostatku velký zlom.³⁵ Vše ještě více zkomplikovalo předčasné úmrtí Bedřicha Lobkowicze v roce 1923. Zanechal po sobě ženu a dvě nezletilé děti, syna Jiřího Kristiána (1907–1932) a dceru Ludmilu (1908–1974). V rámci dědictví převzali pozůstalí aktiva ve výši 46 127 000 Kč, z toho movité jmění ve výši 15 348 000 Kč. Zároveň museli ale převzít i pasiva, tedy dluhy ve výši 43 051 000. Nedobrou finanční situaci se Jiří Kris-

³⁵ Úbytek způsobený pozemkovou reformou byl vskutku enormní. Pro ilustraci: jen z mělnického velkostatku dostali drobní nabyvatelé 1 366,77 ha a nabyvatelé tzv. zbytkových statků 597,35 ha z původních 3 449,02 ha veškeré půdy. Ze zbylých 1 484,90 ha bylo dále zestátněno 45 ha (ministerstvem veřejných

tián Lobkowicz po nabytí plnoletosti pokusil řešit odprodejem zbytečného nemovitého majetku. V roce 1924 byl odprodán zámek v Drhovli a v roce 1926 lovecký zámek ve Vráži.³⁶ Za sumu 1 025 000,- Kč byl zámek prodán Podpůrnému spolku pro péči a zdraví soukromých úředníků a zřízenců v Praze. Spolek zřídil v objektu pro své členy zotavovnu se sezónním provozem.³⁷ Pozemky v okolí Vráže a přidružené hospodářské provozy (pila, mlýn) zůstaly ovšem v majetku rodiny Lobkowiczů až do roku 1945.³⁸

Ztrátou dvou sídel poblíž Sedlické obory přišli Lobkowiczové o možnost ubytování v době lovu pro sebe i své hosty. Víme dnes i z případů jiných rodin, že i přes velké majetkové újmy se šlechta snažila uchovat alespoň část svých tradic a zvyků. Mezi nimi měly lovy a hony jednu z čelních pozic. Pronajmutí honitby bylo bráno ve dvacátých a třicátých letech ve šlechtické společnosti téměř za společenský prohřešek.³⁹ Sedlická obora od svého založení nedisponovala ubytovacími prostory pro loveckou společnost. Podle plánů z roku 1926 na nerealizovanou přestavbu přízemního objektu myslivny v Sedlické oboře na patrovou budovu se zřejmě Jiří Kristián pokoušel o zvýšené ubytovací kapacity pro loveckou společnost.⁴⁰

---

prací k rozšíření mělnického přístavu) a k dalšímu záboru určeno ještě 1 286 ha veškeré půdy. Lobkowiczovi bylo zprvu propuštěno pouhých 153 ha půdy! Vedle toho mu ještě byly ponechány – kromě tří zámeckých objektů – mlýn a pivovar v Pšovce a vinařství v Mělníku. KOPIČKA, P., Jiří Kristián Lobkowicz (22. 2. 1907 – 22. 5. 1932), c. d., s. 37. V rámci velkostatku Drhovle bylo pozemkové reformě podrobeno 7 801 ha. 2 236 ha půdy bylo rozparcelováno, na 767 ha vznikly zbytkové statky a 4 798 ha bylo propuštěno ze záboru. Z toho 422,8 ha představovala pole, louky a zahrady a 4 355,20 ha pastviny, lesy a rybníky. Z původní zemědělské půdy zůstaly Lobkowiczům pouze části z velkostatků Čížová (75 ha) a Sedlice (135 ha). Z bývalých majorátních dvorů vzniklo několik zbytkových statků, opět ochuzených o část výměry, která se rozparcelovala. Jednalo se o Brloh, Čísadlovice, Dobešice, Drhovli, Kozlí, Předotice, Strážovice a Topělec. Bývalé majorátní dvory Oldřichov, Šamonice, Vráž a Zlivice se rozparcelovaly kompletně. PATOČKA, J., Majetková základna mělnické sekundogenitury Lobkowiczů, c. d., s. 58.

³⁶ Situace mladého velkostatkáře Lobkowicze však přesto zůstávala velmi neutěšená. Roku 1927 byl nucen prodat Lobkowiczký palác v Praze na Malé Straně včetně vzácné rodinné knihovny. V roce 1930 prodal velkostatek Rožďalovice, z něhož si ponechal jen lesní hospodářství. KOPIČKA, P., Jiří Kristián Lobkowicz (22. 2. 1907 – 22. 5. 1932), c. d., s. 38–39.

³⁷ Provoz sanatoria se brzy ukázal jako ztrátový, v důsledku čehož spolek v roce 1929 nabídl zámek Nemocenské pojišťovně soukromých úředníků a zřízenců v Praze k bezplatnému užívání na dobu pěti let. Podmínkou transakce byl závazek pojišťovny, aby upravila zámek a přilehlé hospodářské budovy a zařídila jej vlastním nákladem jako zotavovnu. V roce 1932 Pojišťovna areál odkoupila a rozhodla se přeměnit ho na řádné sanatorium s celoročním provozem (léčení nervových chorob a nemocí dýchacích cest). V roce 1934 byly zahájeny úpravy stávajících objektů a výstavba nových budov podle plánů Františka Čermáka (1903–1998), Gustava Paula (1903–1974) a Antonína Tenzera (1908–2002), z nichž první dva byli osvědčenými specialisty na zdravotnické stavby. Během druhé světové války sanatorium zabral pro potřeby své ozdravovny wehrmacht. Po roce 1945 byl provoz obnoven a po znárodnění zdravotnictví areál začlenili do Československých státních lázní. K 1. 1. 1957 byla založena lázeňská organizace Československé státní lázně Třeboň, kterou tvořily Lázně Třeboň, Lázně Bechyně a Lázně Vráž u Písku. V současnosti lázně provozuje společnost Lázně Hotel Vráž, s. r. o. Srov. MÜLLER, J., Vráž u Písku, sanatorium, historický průzkum: 1. etapa – rešerše literatury, Národní památkový ústav, České Budějovice 2008, s. 2.

³⁸ SOA Litoměřice, Lesní úřad / ředitelství státních lesů v Čížové, inv. č. 081 XII, Prodej zámku ve Vráži, k. č. 89.

³⁹ Srov. SLABÁKOVÁ-SVAŘIČKOVÁ, Radmila, Šlechta – velkostatkář. Příklad Alfonse Vladimíra Mendorff-Pouilly, in: FASORA, Lukáš a kol., Člověk na Moravě v první polovině 20. století, Brno 2006, s. 21. V roce 1923 byly příjmy z honitby v revírech Drhovelského velkostatku vyčísleny na 11 425 Kč, naopak výdaje činily 18 540 Kč. SOA Litoměřice Lesní úřad / ředitelství státních lesů v Čížové, inv. č. 116.

⁴⁰ SOA Litoměřice, Lesní úřad / ředitelství státních lesů v Čížové, inv. č. 079 XI., Stavby a opravy budov, bytů a komunikací, 1893–1941, k. č. 88. První plány na zvýšení myslivny v Sedlické oboře jsou již z roku 1909. SOA Litoměřice, fond LÚ Drhovle-Čížová, neuspořádané stavební plány.

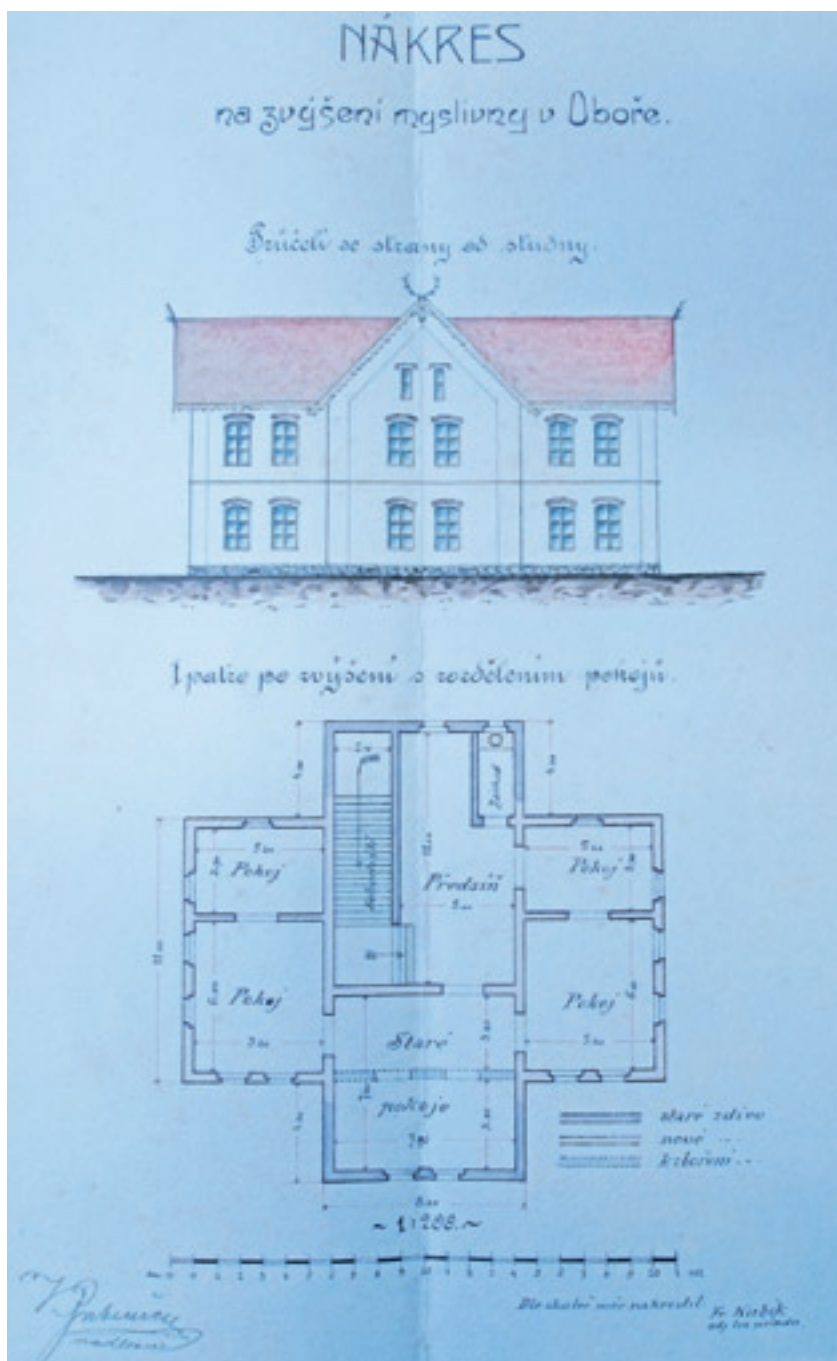

9 Mapa Sedlické obory z roku 1783. Zdroj: archiv Sedlické obory.

Dalším pokusem o zvýšení pohodlí při podzemních honech se v roce 1931 stala výstavba lovecké chaty, navržené podle vzoru amerických loveckých srubů.⁴¹ Návrh stavby dal Jiří Kristián Lobkowicz vypracovat architektu Ing. Františku Niklasovi,⁴² jehož strýcem byl stavitel Václav Havel.

⁴¹ Dle informací pana Miroslava Vejmelka do doby dokončení výstavby srubu se k posezení a občerstvení loveckých hostů využívaly dvě místnosti v podkroví myslivny, vybavené stylovým nábytkem a nádobím, stěny zdobily trofeje zvěře ulovené i mimo oboru.

⁴² Spolu s arch. Antonínem Hlouškem navrhl např. funkcionalistickou vilu v Barrandovské 14 (1929–1930).

10 Plán přestavby myslivny v Sedlické oboře z roku 1926. Zdroj: SOA Litoměřice, fond Lesní úřad / ředitelství státních lesů v Čížové, inv. č. 079 XI Stavby a opravy budov, bytů a komunikací 1893–1941, k. č. 88.

11 Bývalá myslivna v Sedlické oboře (foto z r. 1917). Zdroj: archiv Sedlické obory.

12 Kresba loveckého srubu v Sedlické oboře ze dne 17. 3. 1985. Zdroj: sbírka Ing. F. Šrámka.

Chata vyšla na 29 280 Kč, snad i díky vlastnímu stavebnímu materiálu, a na její budování dozíral hajný J. Kubička z hájenky Starobor, který získal zkušenosti s tímto druhem staveb jako legionář v Rusku. Srub, jež stavěli tesaři pod vedením Petra Kouby z nedaleké obce Dubí Hora, byl dokončen až po smrti J. K. Lobkowicze v roce 1934.⁴³

Podle dochovaných dokumentů si architektka Niklase vybral sám Jiří Kristián Lobkowicz.⁴⁴ Spor nastal nad honorářem, který si projektant stanovil ve výši 1000 Kč, což Lesní úřad v Čížové odmítal vyplatit s odůvodněním, že požadavek Ing. Niklase je přemrštěný, „obzvláště když při stavbě nebyl ani jednou přítomen. [...] Zde bychom jej opatřili nejdráže za 500,- Kč.“⁴⁵

Novým majitelem panství se po ukončení pozůstalostního řízení stala 1. února 1937 sestra Jiřího Kristiána Lobkowicze Ludmila, provdaná za Alfreda Gézu prince Lichtenštejna, který vlastnil panství Hollenegg ve Štýrsku. Další majetek si rozdělili matka a bratranec Ottokar Lobkowicz. Celkově v rámci dědictví převzali pozůstalí aktiva 27 264 000 Kč, z toho movité jmění ve výši 13 507 000 Kč, ale úhrnem zároveň i pasiva ve výši 40 425 000. Na velkostatecích tak i po četných prodejkách vázly dluhy ve výši 13 161 000 Kč, umocněné dále dědickými daněmi a daněmi z nemovitosti ve výši 737 000 korun.⁴⁶

Z bývalého sedlického velkostatku, který byl prodán paní Zdence Havránkové, si Ludmila Lichtenštejnová ponechala pouze oboru, předanou pod správu velkostatku Drhovle-Čížová.⁴⁷

Od léta 1937 až do jara 1945 měl oboru v nájmu Dr. Mikulejský z Prahy. Za něho získala i svou dnešní podobu. V květnu roku 1937 si nájemce přivezl z Prahy do Sedlické obory architektka neznámého jména a prohlédli si spolu lovecký srub za příčinou různých adaptací.

Při severní straně objektu srubu došlo k přístavbě kuchyně, koupelny a příslušenství. V podkroví byla zřízena ložnice a celkový komfort byl zlepšen i přívodem vody ze studny ze sousedství myslivny pomocí benzinového motoru. Voda se čerpala do zásobníku v podkroví. Elektřinu objektu dodávala větrná elektrocentrála, instalovaná na vysokém smrku vedle srubu.⁴⁸

V roce 1945 byly lovecký srub, jakož i Sedlická obora a další majetky v okolí Ludmily Lichtenštejnové zestátněny. S drobnými úpravami a přístavbami slouží obora se srubem loveckému provozu dodnes.

⁴³ VEJMĚLEK, M., Lobkowiczové a obora Sedlice, c. d., s. 223.

⁴⁴ Nemožnost studia veřejnosti nepřístupného rodinného archivu mělnické větve Lobkowiczů znemožňuje zjistit o způsobu výběru architekta cokoli bližšího.

⁴⁵ SOA Litoměřice, Lesní úřad / ředitelství státních lesů v Čížové, inv. č. 079 XI Stavby a opravy budov, bytů a komunikací, 1893–1941, k. č. 88.

⁴⁶ 250 000 Kč z této daně museli dědici zaplatit do 60 dnů, zbylou částku do 1 roku od doručení platebního rozkazu na účet Úřadu pro vyměřování poplatků v Praze. SOA Litoměřice, Lesní úřad / ředitelství státních lesů v Čížové, inv. č. 116 Prodeje realit; pozůstalostní řízení po Bedřichu a Jiřím Kristiánu Lobkowiczovi; odhad statku, 1920–1945, k. č. 103.

⁴⁷ VEJMĚLEK, M., Lobkowiczové a obora Sedlice, c. d., s. 223–224.

⁴⁸ V přízemí srubu se dle informací pana Miroslava Vejmělka nacházela jídelna, kuchyně, sociální zařízení a pokojík pro personál. V podkroví byly tři pokoje celkem s pěti lůžky.

Závěr

Obě výše popsaná sídla odráží ve své architektuře dobu svého vzniku. Obě jsou i typologicky odlišná. Pomůžeme-li si definicemi německého historika umění Heiko Lasse, který důsledně rozlišuje pojmy „Jagdschloss“ a „Jagdhaus“, kdy „Jagdschlösser“ představovaly stavby většího rozsahu, jež nezřídka dosahovaly velikosti rezidenčních zámků, a „Jagdhäuser“ měly spíše charakter menší stavby či útulku a sloužily pouze k časově velmi omezenému pobytu během lovu,⁴⁹ první definice odpovídá bezezbytku zámku Vráž, v němž se zračí ambice připodobnit se majetným vlastníkům jihočeských domén hlubockých a orlických Schwarzenbergů, a druhá pak lovecké chatě v Sedlické oboře.

Lovecká vášeň se nevytratila v prostředí mělnické větve Lobkowiczů ani s příchodem první republiky a s hospodářskými problémy, které na tuto rodinu v této době dopadly. Hony v této době ztratily mnohé ze své předchozí okázalosti. Finanční tíseň přiměla rodinu Lobkowiczů k prodeji velkoryse řešeného loveckého zámku Vráž a pro účely uspokojení loveckých potřeb začala sloužit nedaleko položená lovecká obora u Sedlic. Zde byl na prahu třicátých let pro krátkodobé ubytování majitelů vybudován srubový objekt, doplňující stávající objekt myslivny, který i přes svou diametrálně rozdílnou velikost splňoval základní předpoklady kladené na tento typ staveb. Zároveň svým vyjádřením mohla stavba připomínat realizace architekta Eduarda Grégra na pražském Barrandově inspirované americkými venkovskými stavbami (např. barrandovskou haciendu Miloše Havla).

Předložený článek vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Národní technické muzeum (DKRVO, MK000023299).

Prameny a literatura

Státní oblastní archiv Litoměřice:

- fond Lesní úřad Drhovle-Čížová.
- fond Lesní úřad / ředitelství státních lesů v Čížové.

ANDRESKA, Jiří – ANDRESKOVÁ, Erika, Tisíc let myslivosti, Vimperk: Tina 1993.

FIALA, Zdeněk a kol., Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Severní Čechy, Praha: Svoboda 1984.

HLAVAČKA, Milan, Dětství, dospívání a rodinná strategie v korespondenci dětí knížeti Jiřímu Kristiánu Lobkovicovi, in: Porta Bohemica. Sborník historických prací, č. 2, Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích 2003, s. 7–23.

IVANEGA, Jan, Ohrada, Praha: NZM 2014.

Kolektiv autorů, Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 3, Praha: Svoboda 1984.

---

⁴⁹ LASS, H., Jagd- und Lustschlösser, c. d. Citováno dle IVANEGA, Jan, Ohrada, Praha 2014, s. 104.

- KOPIČKA, Petr, Jiří Kristián Lobkowicz (22. 2. 1907 – 22. 5. 1932). Nástin životního příběhu na podkladě dokumentů Lobkowiczského archivu mělnického, in: HOŘEJŠ, Miloš a kol., Jiří Kristián Lobkowicz: aristokrat s duší závodníka: kapitoly z dějin české aristokracie a automobilismu, Praha: Mladá fronta – Národní technické muzeum 2014, s. 20–46.
- KUTHAN, Jiří, Aristokratická sídla období romantismu a historismu, Praha: Akropolis 2001.
- MÜLLER, Jan, Vraž u Písku, sanatorium, historický průzkum: 1. etapa – rešerše literatury, České Budějovice: Národní památkový ústav 2008.
- NOLL, Jindřich, Hořín, pohřebiště rodu Lobkowiczů, in: HOŘEJŠ, Miloš a kol., Jiří Kristián Lobkowicz: aristokrat s duší závodníka: kapitoly z dějin české aristokracie a automobilismu, Praha: Mladá fronta – Národní technické muzeum 2014, s. 257–265.
- PATOČKA, Jaromír, Majetková základna mělnické sekundogenitury Lobkowiczů, in: HOŘEJŠ, Miloš a kol., Jiří Kristián Lobkowicz: aristokrat s duší závodníka: kapitoly z dějin české aristokracie a automobilismu, Praha: Mladá fronta – Národní technické muzeum 2014, s. 47–59.
- PROCHÁZKA, Jaroslav – TOMAN, Jan, Vraž. Lázeňská obec na Písecku 1323–1978, Vraž: Místní národní výbor Vraž 1980.
- SOUKUP, Josef, Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Píseckém, Praha 1910.
- VEJMĚLEK, Miroslav, Lobkowiczové a obora Sedlice, in: HOŘEJŠ, Miloš a kol., Jiří Kristián Lobkowicz: aristokrat s duší závodníka: kapitoly z dějin české aristokracie a automobilismu, Praha: Mladá fronta – Národní technické muzeum 2014, s. 219–229.
- VLČEK, Pavel, Ilustrovaná encyklopedie českých zámků, Praha: Libri 2001, s. 254–256.
- VLČEK, Pavel, Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách, Praha: Academia 2004.

LOVECKÉ SÍDLA RODINY KINSKÝCH NA TOKÁNI

KINSKY FAMILY HUNTING LODGE AT TOKÁŇ

Miloš Hořejš

Abstrakt: Článek pojednává o loveckém sídle knížecí větve rodiny Kinských, které se koncem třicátých let 20. století stalo dějištěm politických setkání lorda Runcimana a šlechty nakloněné Henleinovu hnutí. Knížecí větví rodiny Kinských patřily zámky a velkostatky Zlonice, Heřmanův Městec, Choceň, Rosice a Horažďovice a velkostatek se zámkem Česká Skalice poblíž Jetřichovických stěn. Výstavba loveckých chat Na Tokáni úzce souvisela s celkovým zpřístupňováním Jetřichovických stěn. V roce 1833 kníže Rudolf Kinský dal pokyn k přípravě a stavbě provizorní chaty Na Tokáni (*Balzhütte*) pro přenocování při lovecké výpravě. Jeho dědici sídlo dále rozšiřovali. V souvislosti s Tokáni se na plánech z let 1871–1900 objevuje jméno A. Köglera. V roce 1905 zničil budovy požár, ale kníže Ferdinand Kinský (1858–1919) nechal srubové chaty v alpském stylu vystavět znovu (plány Gustava rytíře von Neumanna z let 1901–1906 a Augusta Hermanna z let 1901–1910). Velkostatky knížecí větve rodiny převzal v roce 1925 po svém strýci Ferdinand Oldřich Kinský (1893–1938) a ve třicátých letech zde provedl poslední stavební úpravy, které lovecké sídlo přizpůsobily potřebám 20. století. Při přestavbě v roce 1932 zhotovil plány architekt a stavitel Ing. Dr. tech. Otto Gröger z Vídně.

Summary: This contribution deals with the hunting lodge of the comital branch of the Kinsky family, where Lord Runciman conducted political negotiations with aristocratic sympathisers of the Henlein movement in late 1930s. The comital branch of the Kinsky family owned chateaus and estates in Zlonice, Heřmanův Městec, Choceň, Rosice, and Horažďovice, and an estate with a chateau in Česká Skalice near Jetřichovické Rocks. In 1833, Count Rudolf Kinský ordered the building of a provisory cottage at Tokáň (*Balzhütte*), which was supposed to serve for overnight stays during a hunt. His heirs then further expanded this accommodation. In 1905, these buildings were destroyed by a fire, but Count Ferdinand Kinský (1858–1919) commissioned a re-building of cottages in Alpine style. In 1925, Ferdinand Oldřich Kinský (1893–1938) took over the estates of the comital branch from his uncle. The most recent building alterations, which introduced to the accommodation some of the comforts of twentieth century lifestyle, were carried out under the management of Ulrich Kinský in the 1930s. In 1871–1900, these alterations, as well as the rebuilding of Tokáň, were designed by A. Kögler, in 1901–1906, building activities were undertaken by August Hermann, and plans from 1901–1910 bear the name of Gustav Ritter von Neumann. In 1932, during the last stage of rebuilding, the project was managed the Viennese architect and builder Ing. Dr. tech. Otto Gröger.

Keywords: Hunting lodge, Ferdinand Oldřich Kinský.

Klíčová slova: Lovecká chata, Ferdinand Oldřich Kinský.

Šlechtický rod Kinských patřil a patří k nejvýznamnějším šlechtickým rodům na českém území. Nepatřil sice k nejstarším rodinám, na větším významu nabývá až v raném novověku, ale možná o to více se jeho příslušníci objevují mezi čelnými dvorskými úředníky či na vojenských postech v 17., 18. a 19. století.¹ Význam rodu

¹ V posledních letech vyšly k dějinám rodu dvě publikace nestejně úrovně a zaměření, spíše publicisticky pojatá kniha I. Brože (BROŽ, Ivan, Velké postavy rodu Kinských, Praha 1997) a odborně pojatá práce

se odrazil i v majetkové základně, se kterou disponoval, a s tím souvisejícím počtem šlechtických sídel, jež Kinští sami založili či se významnou měrou zasloužili o jejich architektonickou podobu. Nemalý počet těchto staveb sloužil po určitou dobu jako zázemí při lovech, honech či štvanicích. Lovecká chata Na Tokáni patří ve své podobě, kterou získala na konci třicátých let 20. století, k posledním, ne-li zcela posledním stavebním realizacím tohoto druhu staveb.

Cílem této studie je nastínit stavební vývoj komplexu staveb Na Tokáni a ukázat na způsob využití tohoto loveckého sídla zejména ve třicátých letech 20. století s důrazem na návštěvu členů tzv. Runcimanovy mise v srpnu roku 1938.

Komplex lesních staveb nazývaných Na Tokáni leží v Národním parku České Švýcarsko poblíž Chřibské, na území bývalého velkostatku Česká Kamenice. Na začátku 20. století byl českokamenický velkostatek jednou z šestice držav knížete Ferdinanda Bonaventury Kinského (1834–1904). Nad středočeskými Zlonicemi, východočeskými velkostatky Heřmanův Městec, Choceň, Rosice a západočeskými Horažďovicemi vynikal tím, že byl državou největší.

Pozemky na velkostatku Česká Kamenice tvořila převážně lesní půda (celkem 9 500 ha), která představovala 40 % z celkové plochy všech pozemkových majetků knížecí linie rodu Kinských. Po zemědělsky zaměřených Zlonicích se dvěma cukrovary a dalšími provozy měl kamenický velkostatek druhý nejvyšší čistý katastrální výnos. Kinští zde provozovali ve vlastní režii tři pily (dolnokamenickou, hornochřibskou a dolnochřibskou), dvě cihelny (v Dolní Kamenici a v Neuforstwalde u Krásné Lípy) a panský pivovar v České Kamenici. Později, v roce 1929, odkoupil Oldřich Kinský měšťanský pivovar v České Kamenici, a tím se zbavil konkurence. Českokamenický velkostatek patřil se svou rozlohou téměř 10 tis. ha k největším pozemkovým majetkům v severozápadních Čechách.²

Výstavba loveckých chat Na Tokáni úzce souvisela s celkovým zpřístupňováním Jetřichovických stěn pro širokou veřejnost, s budováním vyhlídek, útulen, lávek, stezek. Iniciátorem zpřístupňování krajiny Českosaského Švýcarska byl Rudolf Kinský (1802–1836) s manželkou Vilemínou, roz. Colloredo-Mannsfeldovou (1804–1871) a zejména jejich syn kníže Ferdinand Bonaventura Kinský (1834–1904) a jeho manželka Marie (1835–1905), rozená Lichtenštejnová.

Prvopočátek osídlení tohoto místa můžeme přiřadit do osmdesátých let 17. století, kdy tu byla postavena obora. Do té doby jako lovecký zámek na českokamenickém panství fungoval zámeček v Rynarticích, zbudovaný nejspíše roku 1748 Filipem Josefem Kinským (1700–1749). Jednalo se o jednoduchou patrovou stavbu se sedlovou střechou a sedmi okenními osami, napojenou na přilehlé hospodářské budovy.

Valentova (VALENTA, Aleš, Dějiny rodu Kinských, České Budějovice 2004). Nákladem rodiny Kinský dal Borgo vyšla i publikace vojenského historika Karla Richtra (Sága rodu Kinských, Chlumec nad Cidlinou, nedat.), jež je ovšem souborem článků zabývajících se výlučně chlumeckou větví rodiny.

² K tématu publikovala v minulosti PhDr. Hana Slavičková: SLAVIČKOVÁ, Hana, Velkostatek Česká Kamenice ve 20. století a jeho poslední majitel Ulrich Kinský, in: Minulostí Českého Švýcarska I., Sborník příspěvků historické konference, 2002, Krásná Lípa 2003, s. 91–102. SLAVIČKOVÁ, Hana, Velkostatek Česká Kamenice ve 20. století a jeho poslední majitel Ulrich Kinský, in: Děčínské vlastivědné zprávy: časopis pro vlastivědu Děčína a Šluknovska. Oblastní muzeum v Děčíně, Děčín, roč. 13, č. 1, 2003, s. 3–17.

Mapa č. 1 Poloha loveckého areálu Na Tokáni. Zdroj: www.mapy.cz [2016-11-15].

Kinští z knížecí linie disponovali i dalším loveckými sídly, převážně z období baroka, jakým byl například lovecký zámček Hájek ve stejnojmenné osadě, zbudovaný na panství Choceň v letech 1773–1775 Františkem Oldřichem Kinským (1726–1792). Roku 1812 ale zámček s okolními lesními pozemky přechází na kosteleckou větev rodu Kinských a v roce 1870 byl přestavěn na myslivnu.³ K lovu se využíval i zámek v Heřmanově Městci.⁴

Opuštění starších barokních loveckých zámků a zámčeků bylo v období propukajícího romantismu běžné a objekty zámků nadále, a příklad Rynartice a Hájku to dotvrzuje, sloužily jako myslivny, nebo budovy hospodářské správy velkostatku.

Doba okolo poloviny 19. století byla stále prodchnutá romantismem a poznáváním dosud neznámých krajin. To se projevilo i ve volbě odpočinkových či loveckých lokalit šlechty. Od pravidelně geometricky uspořádaných obor nastal příklon k výstavbě často rustikálně vyhlížejících staveb, v některých případech i ukrytých hluboko v lesích (Žofin Buqoyů, Tři Trubky Colloredo-Mannsfeldů, Tyrolský dům orlických Schwarzenbergů, boubínská lovecká chata Na Kubáni hlubockých Schwarzenbergů).

³ Hájek u Polomu, dostupný online: <<http://www.historickaslechta.cz/hajek-u-polomu-id2014100007-14>> [2016-11-15]. Jako sídelní zámek sloužil rodině zámek v Budeníčkách na velkostatku Zlonice. Zlonický zámek, stejně jako zámek v České Kamenici, byl sídlem hospodářské správy velkostatků, případně zde přebývali zaměstnanci velkostatků.

⁴ Nedaleko od zámku v Heřmanově Městci byla pravděpodobně během druhé poloviny 19. století založena menší lovecká chata v alpském stylu ve Vápenném Podolu.

1 Lovecká chata ve Vápenném Podolu na velkostatku Heřmanův Městec, která sloužila Kinským jako útočiště při lovech v okolí. Zdroj: archiv autora.

Zájem Kinských se přesně v těchto intencích v průběhu 19. století přesunul na místo uprostřed Jetřichovických stěn. Na Tokáni stála nejprve hájovna, pak jen útulek hajných a od poloviny 18. století také vrchnostenská chata. V roce 1833 dal kníže Rudolf Kinský pokyn k přípravě a stavbě nové provizorní chaty Na Tokáni pro přenocování při lovecké výpravě. Tento region byl vyhlášený množstvím ptactva, zejména tetřeva hlušce. Název Tokáň, „Balzhütte“, pochází právě z této doby. V původním plánu bylo „dřevěný stan“ po odchodu panské výpravy znovu rozebrat. Tokáň ale učarovala knížeti natolik, že od této doby zaznamenáváme postupné rozšiřování zdejších staveb. Kníže Ferdinand Bonaventura přistoupil roku 1874 k výstavbě nové lovecké chaty na způsob alpského srubu. V roce 1887 stálo Na Tokáni již pět stavení a areál se stal jedním z opěrných bodů rozvíjejícího se turistického ruchu i místem velkých sešlostí knížecí lovecké společnosti. Tito hosté sem přijížděli každoročně – na jaře na lov zajíců v okolí, v září pak na vysokou. Lovecké výpravy panstva do této lokality se staly pravidelnými.⁵

Za syna a nástupce Karla Rudolfa Ferdinanda (1858–1919), 8. knížete Kinského, zničil „panský dům“ Na Tokáni 25. října 1905 požár. Kníže však dal vystavět do příštího podzimu nové „srubové“ chaty v alpském stylu a sídlo Na Tokáni znovu ožilo. Komplex byl zcela dokončen roku 1908 a tehdy byl v jeho blízkosti osazen i dřevěný kazetový kříž se sochou Krista. Bohužel už v únoru 1909 chata opět shořela. Byla okamžitě postavena znovu a ve větším měřítku. Už na podzim 1909 vyhořela vedlejší chata s kuchyní.⁶

⁵ Kolektiv autorů, Česká Kamenice, Česká Lípa 2002, s. 266.

⁶ Dostupný online: <<http://www.tokan.cz/index.php/cz/historie>> [2016-11-15].

Mapa č. 2 Situační plán objektů loveckého areálu Na Tokáni v roce 1905. Zdroj: SOA Litoměřice, pobočka Děčín, fond Velkostatek Česká Kamenice, mapy a plány; Oblastní muzeum v Děčíně, sbírka pohlednic.

V lokalitě Na Tokáni panoval začátkem 20. století nejen stavební ruch, v loveckých sezónách také patřičný lovecký ryk.⁷ Samotná knížecí rodina sem jezdila nejen u příležitosti lovu, ale v pozdější době i na letní pobyty.

⁷ Kolektiv autorů, Česká Kamenice, Česká Lípa 2002, s. 266.

Architektura lovecké chaty Na Tokáni

Architektonické prostředky, které byly pro lesní stavby používány, vyjadřují názory na účelnost provozu v obydlích knížecích zaměstnanců, ale stejně tak i sentimentální vztah k lesům a přírodě vůbec. Kolem poloviny 19. století představu malebné stavby cituplně zasazené do lesní samoty ztělesňovala anglická cottage. Již nedlouho nato je i stavební forma myšlená poznamenána snahou o nalezení lokální identity, která proměňuje univerzální představu malebnosti. Protože domácí tradice nenabízela nic patričně působivého, novým vzorem pro lesovny a lovecké zámky se stává „alpský“ či „švýcarský“ styl. Štít s paroží je nadále rozlišovacím znamením těchto staveb, nebývá však už z cihel, ale ze dřeva. Na okraje štítů a střech jsou přivěšeny dřevořezby a dominantním prvkem fasád se stávají ve stejném materiálu ornamentované verandy a balkony. Je to obraz jako vystřižený z německých romantických krajinomaleb, ve skutečnosti však spíše z četných tištěných katalogů, architektonických vzorníků a alb. Podle Martina Krummholze se po formální stránce stal jejich příkladem bernský chalet se širokým štítem, přesahující plochou sedlovou střechou, kolem patra obíhající galerií, bohatou ornamentální řezbou, nápisy a malováním.⁸ Švýcarské chaty se u nás objevily například na černínském panství Petrohrad, či z iniciativy Buquoyů v Rožmberku a na Nových Hradech.⁹

Na plánech tokáňských loveckých staveb se v letech 1871–1900¹⁰ objevuje jméno A. Köglera.¹¹ Adolf Kögler (1825, Krásný Buk – 1895, Ústí nad Labem) byl absolventem vyššího reálného gymnázia v Litoměřicích a následně pražské německé techniky, později byl asistentem prof. Johna na německé státní reálce v Praze. Po krátkém působení na ministerstvu obchodu se stal asistentem hlavního inženýra při stavbě dráhy Praha–Drážďany, Ústí–Teplice a stavbyvedoucím řetězového mostu v Děčíně. Od roku 1858 působil v Ústí nad Labem jako stavitel a „civilní inženýr“. Jeho podpis bychom od té doby našli pod plány různých budov ve městě.¹² Politicky se začal angažovat v polovině šedesátých let, kdy se stal členem obecního výboru, v roce 1877 městským radním.¹³ V letech 1879–1883 byl poslancem zemského sněmu za okresy Ústí nad Labem a Teplice. Köglerova veřejná činnost byla úspěšná především v okresním výboru a zastupitelstvu, liberecké obchodní komoře a zemské železniční radě. Politicky zakotvil v táboře německých nacionalistů. Dvakrát za sebou zastával funkci ústeckého starosty (poprvé 1887–1889, podruhé od 16. 3. 1892 do 3. 1. 1895).

⁸ KRUMMHOLZ, Martin, Buquoyové Nové Hrady, Počátky krajinných parků, Praha 2012, s. 87.

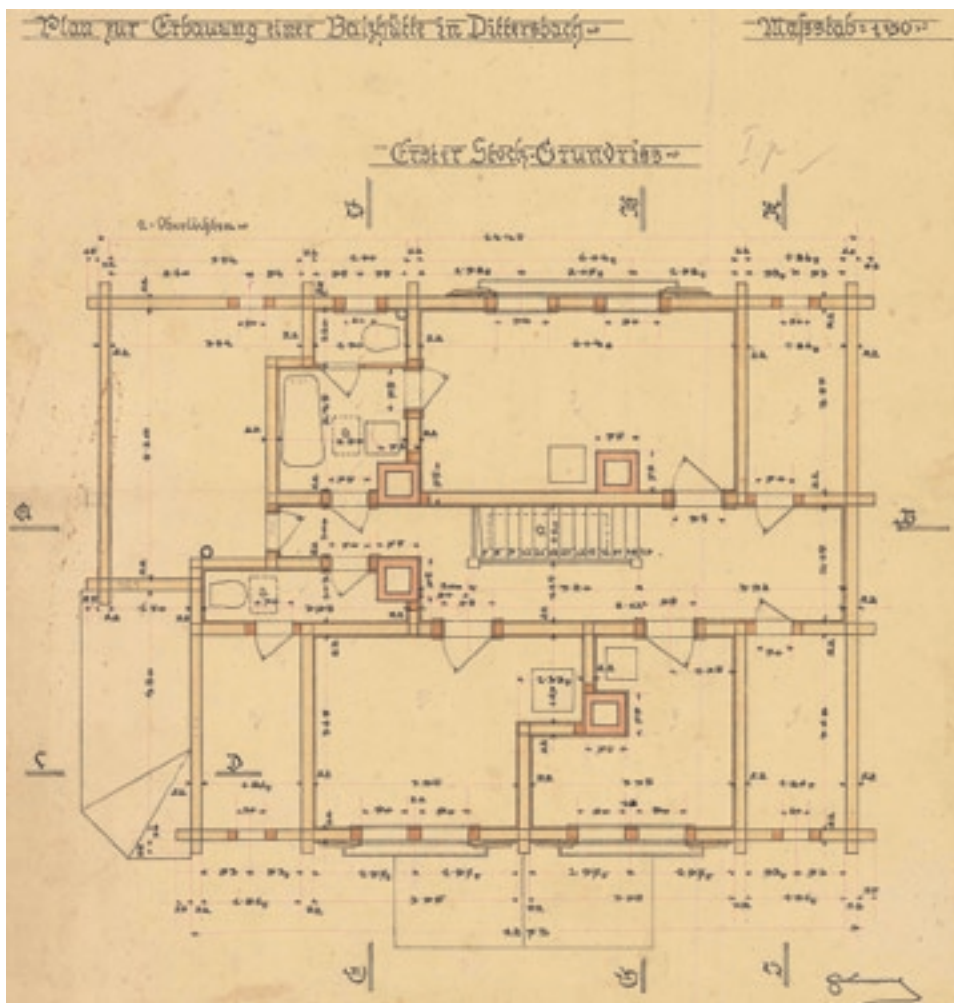
⁹ Jako vzor pro buquoyovské švýcarské chaty uvádí Krummholz Grohmannův Ideenmagazin für Liebhaber von Gärten. Tamtéž, s. 89.

¹⁰ Plány po roce 1895, kdy byl Kögler již mrtev, zpracovával někdo jím pověřený.

¹¹ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Velkostatek Česká Kamenice, mapy a plány, inv. č. 856.

¹² Např. je uváděna evangelická modlitebna v Ústí nad Labem z roku 1865. Adolf Kögler, dostupný online: <<http://www.usti-aussig.net/autori/karta/jmeno/91-adolf-kogler>> [2016-11-15].

¹³ Od jara 1889 se u něho začaly projevovat známky arteriosklerózy a silné astma a 2. 2. 1895 zemřel. Srov. LIŠKOVÁ, Marie, Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách 1861–1913, Praha 1994, s. 146. Adolf Kögler (1887–1889, 1892–1895), dostupný online: <<http://www.usti-nad-labem.cz/cz/uredni-portal/o-meste/historie-mesta/predstavitele-mesta/>> [2016-11-15]; Adolf Kögler, dostupný online: <<http://www.usti-aussig.net/autori/karta/jmeno/91-adolf-kogler>> [2016-11-15]; Adolf Kögler, in: Der Bautechniker. Feb. 1895, Jahrgang 15, num. 6, s. 10.

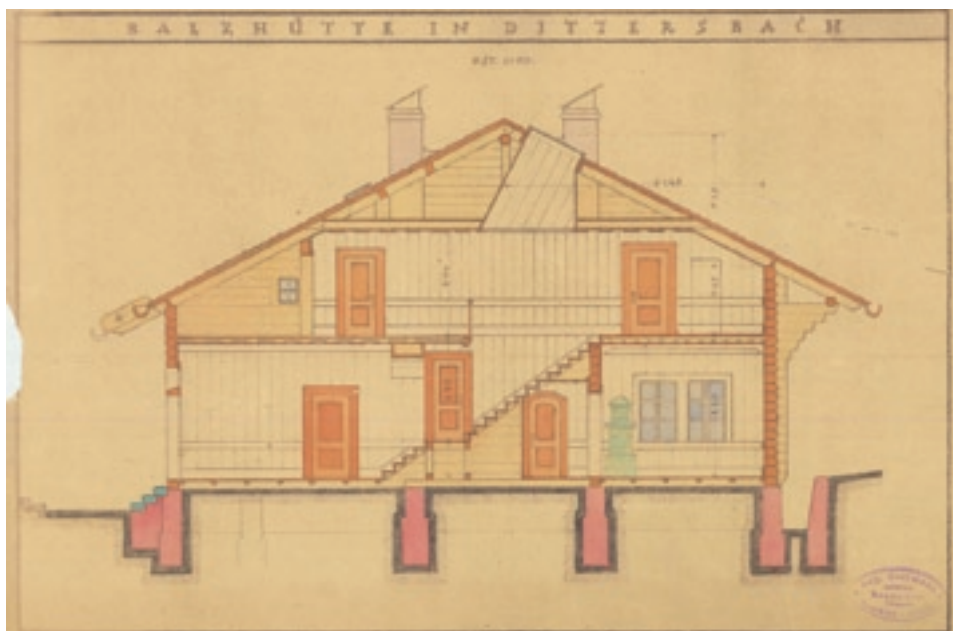

2 Tokáň – stavební plán loveckého srubu, půdorys 1. patra, Gustav rytíř von Neumann v letech 1901–1910. Zdroj: SOA Litoměřice, pobočka Děčín, fond Velkostatek Česká Kamenice, mapy a plány.

V letech 1901–1906 je pod plány dřevěných staveb podepsán August Hermann.¹⁴ Jednalo se o stavitele z nedaleké Chřibské, kde například v letech 1887–1888 přestavěl na zděnou budovu školu v Dolní Chřibské, mezi lety 1908 a 1909 postavil dvoupatrovou secesní budovu Národní a měšťanské školy císaře Františka Josefa (Horní Chřibská). V letech 1912–1926 vedl výstavbu přehrady v údolí nad Horní Chřibskou (projektant Ing. Albert Franz Kopp).¹⁵ V roce 1930 byl podle jeho projektu postaven lovecký zámek v nedaleké Vysoké Lípě pro rodinu hrabat Clary-Aldringenů.

¹⁴ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Velkostatek Česká Kamenice, mapy a plány, inv. č. 854, 855, 857, 858.

¹⁵ Chřibská, dostupný online: <<http://www.luzicke-hory.cz/mista/index.php?pg=obchric>> [2016-11-15].

3 Tokáň – stavební plán loveckého srubu, řez, Gustav rytíř von Neumann mezi lety 1901–1910. Zdroj: SOA Litoměřice, pobočka Děčín, fond Velkostatek Česká Kamenice, mapy a plány.

4 Pohled na panský dům Na Tokáni od přístupové cesty z Rynartic. Zdroj: SOA Zámorsk, fond RA Kinských, Heřmanův Městec.

5 Pohled od panského domu na přístupovou cestu směrem k Rynarticím. Zdroj: SOA Zámorsk, fond RA Kinských, Heřmanův Městec.

Na plánech z let 1901–1910 figuruje jméno Gustava rytíře von Neumanna.¹⁶ Neumann (1859–1928) byl bratrem Franze Neumanna, tvůrce liberecké radnice. V letech 1877–1884 studoval stavitelství na Technische Hochschule ve Vídni, následně absolvoval v letech 1884–1886 Akademii der bildenden Künste ve Vídni u Friedricha von Schmidta. Gustav Neumann byl architekt pracující často pro knížecí rodinu Lichtenštejnů, z lesních staveb to byla například v roce 1899 myslivna ve Vaduzu, přibližně ve stejný rok i hájovna v Semmeringu a v roce 1901 ve „švýcarském“ stylu postavený lovecký zámek Lichtenštejnů v Maria Schutz, opět navržený v alpském duchu. V roce 1904 realizoval Neumann pro Lichtenštejny lovecký zámek Thalhof (Breitenstein).

Další přestavby loveckého areálu se udály až za změněných podmínek první republiky.

Tokáň za první republiky

Karel Kinský byl bezdětný, a tak majetky odkázal mladšímu bratru Rudolfovi (1859–1930), 9. knížeti Kinskému, vlastnícímu velkostatek Lysou nad Labem. Když se Rudolf vzdal roku 1920 svého práva na pozůstalost, přihlásil se o dědictví jeho synovec Oldřich (Ulrich) Ferdinand Kinský (1893–1938), držitel někdejšího panství Heřmanův Městec. Velkostatky převzal v roce 1925 a po strýcově smrti se stal 10. knížetem Kinským.¹⁷

¹⁶ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Velkostatek Česká Kamenice, mapy a plány, inv. č. 852, 853.

¹⁷ Oldřich Kinský strávil dětství na statcích svých rodičů Ferdinanda Kinského (1866–1916) a Aglaie, roz. Auerspergové (1868–1919) v Horažďovicích a Moravském Krumlově. Absolvoval čtyři semestry studia práv ve Vídni. V roce 1913 nastoupil k hulánskému pluku č. 11 a za první světové války sloužil v Srbsku a Itálii jako nadporučík, od roku 1916 také jako letecký důstojník. Když válka skončila, byl zařazen v rámci československé armády k jezdeckému pluku č. 7 a roku 1926 uvolněn do zálohy. V roce 1928 ho zbavili důstojnické hodnosti pro neznalost státního jazyka. SLAVÍČKOVÁ, H., Velkostatek Česká Kamenice ve 20. století, c. d., s. 91.

Dědictví nepřijímal Oldřich Kinský v době nakloněné majitelům rozsáhlých pozemkových majetků. Šlechta se stala v novém státě doslova nežádoucím elementem a symbolizovala vše, co se vedoucí představitelé nového státu snažili vytěsnit – habsburské říšské instituce, sociální nerovnost a německou dominanci.¹⁸ Rozhorlená republika tak velmi záhy po svém vzniku přistoupila na legislativní odstranění všeho prohabsburského a přežilého.¹⁹

Odnětí práva užívat po generace děděné tituly a zejména první pozemková reforma a její důsledky výrazně otráslы myšlenkovým a ekonomickým světem šlechty v českých zemích. Redukce pozemkové základny, dlouhodobého základu valné většiny šlechtických hospodářství, znamenala v řadě případů radikální omezení finančních možností velkostatků a rodin odkázaných na jejich zisky.²⁰

Prvotní šok nad změnou štěstěny a vlnou animozit zaměřených proti nim brzy vystřídala potřeba adaptovat se v nových poměrech. Hledání a nalézání různých východisek vedlo k postupnému rozmělnění jednoty šlechtické sociokulturní skupiny a k rozvolnění tradičních rodových vazeb i v rámci jednotlivých rodin.²¹ To byl také případ rozvětvené rodiny Kinských.

V době provádění první československé pozemkové reformy²² činila celková rozloha pěti velkostatků knížecí větve rodiny Kinských celkem 23 816 ha půdy, z nichž cca 10 000 ha²³ představoval českokamenický majetek.

Stav majetku knížecí větve rodiny Kinských v roce 1919:

1. Svěrenecké panství Choceň s pivovarem ve výměře	2 589 ha
2. Svěrenecké panství Rosice s cukrovarem ve výměře	2 496 ha
3. Substituční panství Heřmanův Městec ve výměře	4 415 ha
4. Substituční panství Zlonice, 2 cukrovary (Zlonice a Hospozín) a pivovar ve výměře	4 317 ha
5. Substituční panství Česká Kamenice s pivovarem ve výměře	9 999 ha
Celkem ve výměře:	23 816 ha

Součástí dědictví po Karlu Ferdinandovi Kinském byl i dům čp. 606 v Praze I. (palác Kinských na Staroměstském náměstí) a dva domy ve Vídni (jeden z nich vídeňský palác Kinských na Freyung 4), dále cenné papíry, zejména předválečné renty a válečné půjčky, jež byly uloženy ve Vídni a tvořily provozovací fond velkostatků, cukrovarů

¹⁸ HOŘEJŠ, Miloš, Šlechta a nacistická pozemková politika v českých zemích, in: Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století / Der Adel Mitteleuropas in Konfrontation mit den totalitären Regimen des 20. Jahrhunderts, Praha 2011, s. 235.

¹⁹ SLABÁKOVÁ-SVAŘÍČKOVÁ, Radmila, Šlechtic – velkostatkář. Příklad Alfonse Vladimíra Mensdorff-Pouilly, in: FASORA, Lukáš a kol., Člověk na Moravě v první polovině 20. století, Brno 2006, s. 21.

²⁰ HOŘEJŠ, M., Šlechta a nacistická pozemková politika v českých zemích, c. d., s. 235.

²¹ Tamtéž, s. 236.

²² Záborovým zákonem z dubna 1919, přidělovým z ledna 1920 a náhradovým z dubna 1920 měla být přerozdělena půda velkostatků nebo všeobecně veškerého pozemkového majetku nad 150 hektarů zemědělské půdy nebo nad 250 hektarů půdy vůbec.

²³ Slavíčková uvádí celkem 23 926 ha půdy, z nichž 10 103 ha tvořil českokamenický majetek. Tento velkostatek zároveň autorka bez udání pramene uvádí jako zadlužený. SLAVÍČKOVÁ, H., Velkostatek Česká Kamenice ve 20. století, c. d., s. 94.

a pivovarů, jakož i daňovou rezervu. Na velkostaticích ovšem vážla i hypoteční břemena, pocházející z roku 1904, a to „3 kapitály Ústavu zástavních listů České spořitelny a 2 kapitály České spořitelny, jichž zbytky kapitálové včetně úroků do konce roku 1925 činí 9.1 mil. Kč“.²⁴

Podle přidělového zákona se od velkostatku Česká Kamenice dostalo drobným nabyvatelům (malorolníkům) 178 ha a Kinskému bylo ze záboru propuštěno zpočátku (1922) jen necelých 10 ha s pivovarem a cihelnou v České Kamenici. Naprostá většina půdy spolu s pilami v Dolní Kamenici, Dolní Chřibské a Horní Chřibské zůstala v záboru. Vlastnictví tím však zrušeno nebylo, záborový zákon z dubna roku 1919 pouze znemožňoval volnou dispozici s majetkem.²⁵

V roce 1925, po převzetí dědictví, se velkostatkář Oldřich Ferdinand Kinský začal plně věnovat svému majetku získanému po strýci knížeti Karlovi.²⁶ Po seznámení se se stavem a poměry na panstvích, s pohledávkami pro stát, svoji skutečnou finanční situaci, rozporem mezi zákony pozemkovými a finančními se rozhodl obrátit přímo na prezidenta československé republiky T. G. Masaryka, potažmo jeho kancelář v dopise, kde vše podrobně popisuje a zároveň jej žádá o audienci. Dopis odeslal O. F. Kinský z Heřmanova Městce dne 4. ledna 1926.²⁷

Pozemková reforma paradoxně pomohla knížeti Oldřichu Kinskému zbavit se části dluhů. Přijímací ceny za zemědělské objekty převzaté v první etapě ve výši 3 989 678 Kč byly z notné části použity na uplacení dávky z majetku. 600 000 Kč z této sumy mělo být využito k částečnému snížení hypotekárních dluhů váznoucích na velkostaticích. Přijímací cena za objekty převzaté v rámci druhé etapy měla činit podle dopisu kolem 14 000 000 Kč.²⁸

Ještě v roce 1922 se jednalo o převzetí celého velkostatku Česká Kamenice státem, k čemuž však nakonec nedošlo a v roce 1929 se Oldřich Kinský dohodl se státem o odprodeji zhruba třetiny pozemků z českokamenického velkostatku. Zabranou půdu lesních revírů a polesí nebo jejich částí – v Helech, Doubicích, Kyjově, Krásné Lípě, Krásném Buku, Jedlové, Rybništi, Horní Chřibské, Kerharticích a Dolním Falknově – převzala Správa státních lesů (dále jen SSL) Rybniště, vzniklá v roce 1929, dále SSL Rumburk v roce následujícím a SSL Bynovec (vzniklá roku 1927), které připadly lesy na katastru Janova. Od kamenického velkostatku tak byly odloučeny pozemky o celkové výměře 3 229 ha.²⁹

Částky, které musel Oldřich Kinský zaplatit na různých daních, byly poměrně vysoké. Ve svém dopise adresovaném prezidentu republiky je vypisuje:

²⁴ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, inv. č. 719/A, k. č. 63, sign. D 8078/321.

²⁵ SLAVÍČKOVÁ, H., Velkostatek Česká Kamenice ve 20. století, c. d., s. 94.

²⁶ Strýci Rudolfovi, který se vzdal svého dědictví, byl nucen vyplácet blíže nespecifikovanou částku. Na penzích pro ostatní členy rodiny patil ročně 500 000 Kč. Archiv Kanceláře prezidenta republiky, inv. č. 719/A, k. č. 63, sign. D 8078/321.

²⁷ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, inv. č. 719/A, k. č. 63, sign. D 8078/321. ŠIMÁK, Ivo, Kníže Oldřich Ferdinand Kinský. Na zámku a panství v Heřmanově Městci v letech 1919–1938, Heřmanův Městec 2014, s. 104.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ SLAVÍČKOVÁ, H., Velkostatek Česká Kamenice ve 20. století, c. d., s. 94.

„Na daních zaplatil žadatel od roku 1919, tedy v 7 letech v Chrudimi
dohromady Kč 21.093.041,43
a to na dani válečné Kč 10.569.650,72
na dani z příjmu Kč 10.523.390,71

Mimo to bylo ze žadatelových objektů výnosových od roku 1919 až do roku 1923 na dani pozemkové, dani domovní a dani výdělkové atd. zapláceno úhrnem Kč 15 a ½ milionů.

Přes tyto veliké platby zbývá ještě nedoplatek na dani z příjmu za léta 1919 až 1923 ve výši 13.7 milionů Kč a nevyrovnaný provisorní předpis na dani z příjmu za léta 1924 a 1925 okrouhlých 5.5 milionů Kč, tudíž celkový dluh na dani z příjmu ve výši Kč 19.2 milionů. Na dávku z majetku byl posud uplacen obnos okrouhlých Kč 8 a ½ milionů.³⁰

Na základě náhradového zákona došlo roku 1932 k dohodě o přijímací ceně se Státním pozemkovým úřadem a po soudním rozhodnutí v roce 1933 Oldřich Kinský za pozemky získal 6 000 000 Kč, aby zaplatil 3 000 000 Kč daňových dluhů bernímu úřadu v Chocni (celkem dlužil státu na daních v roce 1933 více než 9 milionů Kč), dále část dluhu České spořitelně a několik dalších drobnějších pohledávek. V roce 1934 dosahovaly veškeré dluhy Oldřicha Kinského částky bezmála 114 milionů Kč, přesto byl považován ve vyšších společenských kruzích za velmi bohatého muže.³¹

Provádění reformy na České Kamenici skončilo propuštěním 6 685 ha půdy ze záboru zpět vlastníku, a to včetně cihelny v Neuforstwalde u Krásné Lípy a pil v Dolní Kamenici a Dolní Chříbské, které Kinský dál provozoval spolu s pivovarem ve vlastní režii. Ve třicátých letech přikoupil Oldřich Kinský další lesní půdu v kytlickém polesí, a zvětšil tak velkostatek o 272 ha.

Uzavřená společnost?

Ekonomicky oslabená šlechta se z hospodářského a společenského života ani po roce 1918 nevytratila. Nebyla tak viditelná jako v předchozích obdobích, ale uchovala si některé pro ni zásadní společenské rituály, mezi něž bezpochyby patřily lov či obecně myslivost. Lesní pozemky ostatně na rozdíl od zemědělské půdy zůstaly ve většině případů šlechtě z velké části zachovány. Ve větším měřítku byla lesní půda zabírána především v pohraničí se zdůvodněním potřeby ochrany hranic státu.³²

Na otázku, proč takovým způsobem šlechta lpěla na starých tradicích a sociálních praktikách, si historička Švaříčková-Slabáková odpovídala, že to nebyla rozmařilost, ani přemíra bohatství, které šlechtu k tomu za první republiky vedly. Jednalo se spíše o strategii sociálního přežití, přežití i v nepřátelských podmínkách. Takovou strategií bylo podle Švaříčkové-Slabákové také udržování sociální exkluzivity členstvím v aristokratických klubech. I přes větší otevřenost šlechty zůstávaly pražské spolky, jako Jockey club či pražský Ressource, uzavřenými elitářskými spolky, kde v druhém pří-

³⁰ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, inv. č. 719/A, k. č. 63, sign. D 8078/321.

³¹ SLAVÍČKOVÁ, H., Velkostatek Česká Kamenice ve 20. století, c. d., s. 94.

³² Mezi šlechtické rody silně postižené zábohem lesní půdy patřili například Černín-Morzinové a Harrachové v Krkonoších, Buquoyové v Novohradských horách či Schwarzenbergové na Šumavě.

padě nemohl být členem nikdo jiný než příslušník šlechtické společnosti. Podle dochovaných archiválií osobní povahy či podle zámeckých pamětních knih převažovaly v době první republiky vzájemné kontakty a návštěvy v rámci této sociokulturní skupiny. Z itineráře šlechty nezmizely návštěvy lázeňských center – Františkových Lázní a Mariánských Lázní – jezdilo se do Vídně, do Semmeringu, ke Středomoří, do Opatije, do Berlína.³³ Velmi málo se jiným vrstvám společnosti otevřely i tradičně na podzim konané hony. Složení střelecké společnosti tak podle dochovaných střeleckých listů či pobytových přihlášek vypovídá o přetrvávající uzavřenosti šlechty vůči jiným vrstvám společnosti.³⁴

V tomto kontextu není divu, že třicátá léta na českokamenickém velkostatku můžeme označit jako období rozvoje myslivosti. Oldřich Kinský měl patrně vysoké chovatelské nároky, o jejichž uskutečňování se staral vyškolený a zkušený lesnický personál. Péče o chov zvěře se zintenzivnila a její početní stavy rostly. Po odprodeji zhruba třetiny lesní půdy československému státu v rámci pozemkové reformy držel Kinský na českokamenickém velkostatku zhruba 6 300 ha lesů. Jejich obhospodařování a správa byly rozděleny do osmi, později devíti lesních revírů – Přední Doubice, Zadní Doubice, Jetřichovice a Rynartice (v rámci těchto čtyř polesí bylo cca 2 683 ha plochy ohrazeno), dále pak Krásné Pole, Studený vrch, Kamenice a Pysk. Devátým polesím se staly v roce 1934 Kytlice (po odkoupení lesní půdy od sloupského velkostatku).³⁵

Tokáň otevřená pro uzavřenou společnost

Již v roce 1918 se Oldřich Kinský oženil s hraběnkou Katalinou, roz. Széchényiovou de Sárvár-Felsővidék (1893–1968). Po tragickém úmrtí jejich jedenáctiletého syna roku 1929 odjel kníže na roční cestu kolem světa. Do půl roku po jeho návratu, ještě v roce 1930, bylo manželství rozvedeno (církev však sňatek neanulovala) a výchova dvou dcer, Marie a Charlotty, byla rozdělena. Hraběnka Katalina žila s mladší Charlottou v Heřmanově Městci a Oldřich, jemuž byla svěřena do výchovy Marie, pobýval střídavě ve Vídni, Praze či Berlíně.³⁶

Na jaře 1932 se Oldřich Kinský oženil v Mnichově s Mathildou (1900–1974), rozvedenou s berlínským obchodníkem Waltherem Mummem von Schwarzenstein. Mathilda se narodila v Káhiře jako dcera německého diplomata JUDr. Hilmara von Bussche-Haddenhausen a Argentinky Marie, roz. Martinezové de Hoz. Z nového Oldřichova manželství se narodila nejdříve dvojčata Eleonora a Aglaia (1932) a v roce 1936 pak syn František. Rozvodem a druhým, necírkevním sňatkem se kníže Kinský poněkud vymkl z prostředí, ve kterém dosud žil, protože aristokratická společnost, zásadně trvající na církevním posvěcení svých svazků a na jejich nerozlučnosti, tento jeho krok nepřijala.³⁷

³³ SLABÁKOVÁ-SVARÍČKOVÁ, R., Šlechtic – velkostatkář. Příklad Alfonse Vladimíra Mensdorff-Pouilly, c. d., s. 21.

³⁴ Každý host honů musel být před konáním akce hlášen na příslušný obecní či městský úřad, a to včetně doprovodného personálu (řidičů, sloužících).

³⁵ SLAVÍČKOVÁ, H., Poznámky k myslivosti na českokamenickém velkostatku Ulricha Kinského, Minulostí Českého Švýcarska II., Sborník z příspěvků konference, 2003, s. 193.

³⁶ SLAVÍČKOVÁ, H., Velkostatek Česká Kamenice ve 20. století, c. d., s. 92.

³⁷ Tamtéž, s. 92.

Oldřich Kinský se i pod vlivem druhé manželky začal více orientovat na šlechtu z Německa, o čemž svědčí i dochované seznamy účastníků honů na heřmanoměstec-kém velkostatku.³⁸

V druhé polovině dubna se Oldřichovi hosté pravidelně sjížděli na Tokaň k lovu tetřevů, tetřívků a sluk. V září, někdy již koncem srpna, pak přijížděli na lov srnčí a jeleň zvěře. Celkem tvořilo tuto společnost na čtyřicet osob, které se v menších či větších skupinkách Na Tokáni střídaly. Někteří patřili k pravidelným hostům, jiní – a k těm náleželi i někteří blízcí příbuzní – jsou na zdejších lovech doloženi pouze jednou (např. Oldřichův mladší bratr Ferdinand Kinský či sestra Johanna s manželem Karlem Trauttmansdorff-Weinsbergem, dále Heinrich Buquoy, Karl Auersperg aj.).³⁹

Tokaň navštěvovali, podobně jako Heřmanův Městec, hlavně šlechtici či diplomaté z Německa, Rakouska a Anglie. K nejčastějším návštěvníkům patřili Ferdinand Montecuccoli, Franken-Sierstorpffové, Max, Ferdinand a Ludwig Arco-Zinnebergové, Hans Christoph Seherr-Thoss, z Angličanů pak zejména kapitán George Wood a hrabě de Pret.⁴⁰

K širokým kontaktům Oldřicha Kinského napříč Evropou dále přispívalo jeho angažmá jako aktivního automobilového závodníka a letce.⁴¹ Co mu totiž nelze upřít, jsou zásluhy na rozvoji sportu. Byl členem Mezinárodního olympijského výboru, viceprezidentem vídeňského Aero-Klubu, prezidentem rakouské jezdecké společnosti a předsedou Středoevropské Polo-asociace. Co mu naopak lze přidat k tíži, je, že některé takto získané kontakty v nejvyšších vrstvách společnosti později použil pro svou protičeskoslovenskou činnost.

I přes naznačené finanční těžkosti to byl právě Oldřich Kinský, který na svých zámcích vyvinul na tu dobu nečekanou stavební aktivitu. Souviselo to i s celkovým změnami sídelními podmínkami. V roce 1924 byl z majetku rodiny odprodán do té doby sídelní zámek v Budenicích.⁴² Mezi lety 1932 a 1933 došlo k přístavbě jihovýchodního křídla zámku v Heřmanově Městci, které si rodina upravila pro dlouhodobější obývání.

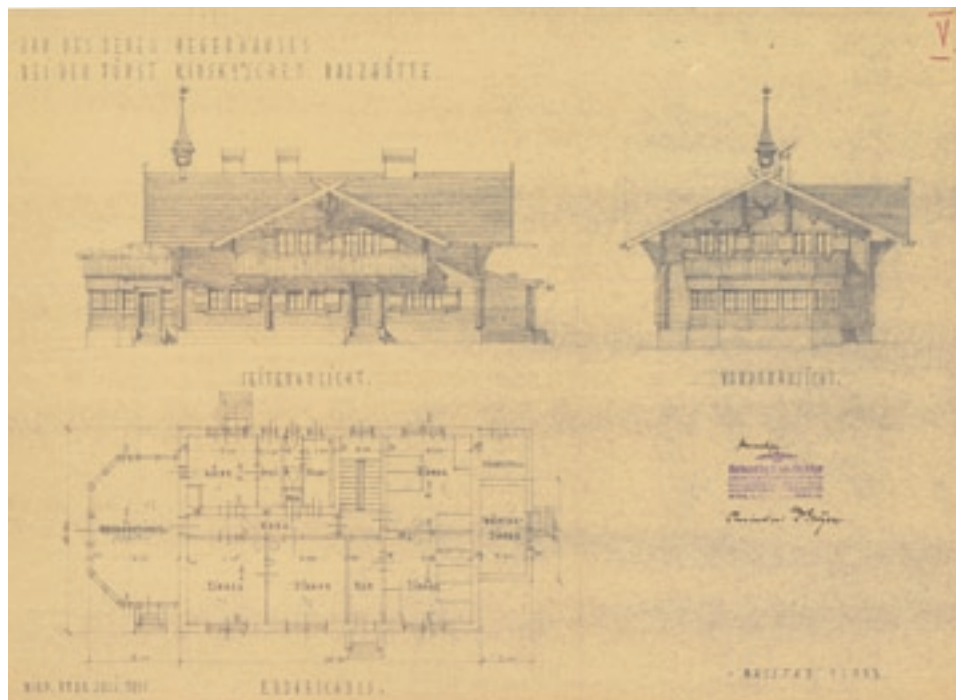
³⁸ Mezi hosty zúčastněnými na honech heřmanoměstec-kého velkostatku ve dnech 2. až 4. prosince 1935 se tak objevují např. následující jména: Sir Walford Karwood Montaque Selby (Londýn, Anglie) s chotí Lady Dorothy Orme Selby (Hurst Green, Anglie), Hans Clemens hrabě von Franken-Sierstorpff (Tanzdorf, Německo), Charles Otto baron de Buxhoeveden (Lichtenštejnsko), Dr. Alfons Rothschild (Vídeň, Rakousko), princezna Fay Hohenlohe-Schillingsfürst (Vídeň III., Rakousko), princ Alfred Hohenlohe (Vídeň III., Rakousko), Maximilian hrabě von u. zu Arco Zinneberg (Mnichov), hrabě Engelbert von u. zu Arco (zámek Maxlrein, Bavorsko), velkostatkář JUDr. Karel Khuen-Belasi (Hrušovany-Šanov, Morava), kapitán George Jervis Wood (Londýn, Anglie), hrabě André de Limur, atašé francouzského velvyslanectví v Londýně (Anglie), hrabě de Pret-Roose (Gaddesby Hall, Leicestershire, Anglie), velkostatkář Vlad. Mittrowsky (Sokolnice/Brno, zámek Rožínka) Mr. Petley, anglický vyslanec (Praha), Mr. Hadow, anglický vyslanec (Praha), Mrs. Hadow, choť anglického vyslance (Praha), velkostatkář Ottokar Haugwitz (zámek Náměšť na Moravě), Elisabeth hraběnka von Franken-Sierstorpff (Zysowa, Německo). ŠIMÁK, L., *Kníže Oldřich Ferdinand Kinský, c. d.*, s. 191. SOKA Chrudim, fond Městský úřad Chrudim, evidence cizinců v Heřmanově Městci.

³⁹ SLAVÍČKOVÁ, H., *Poznámky k myslivosti na českokamenickém velkostatku Ulricha Kinského v letech 1930–1938, c. d.*, s. 196.

⁴⁰ Tamtéž, s. 196.

⁴¹ Blíže HOŘEJŠ, Miloš, *Oldřich Ferdinand Kinský (1893–1938)*, in: HOŘEJŠ, Miloš a kol., Jiří Kristián Lobkowicz, *aristokrat s duší závodníka: kapitoly z dějin české aristokracie a automobilismu*, Praha 2014, s. 136–151.

⁴² Ve stejnou dobu byl prodán i zámek ve východočeských Rosicích. Za pozemkové reformy se rozloha velkostatku zmenšila natolik, že byl koncem roku 1924 jako samostatná hospodářská jednotka zrušen. Patronátní práva byla přenesena na sousední velkostatek Heřmanův Městec. VALENTA, A., *Dějiny rodu Kinských, c. d.*, s. 222.

6 Plán hájovny Na Tokáni, půdorys přízemí, Otto Gröger 1931. Zdroj: SOA Litoměřice, pobočka Děčín, fond Velkostatek Česká Kamenice, mapy a plány.

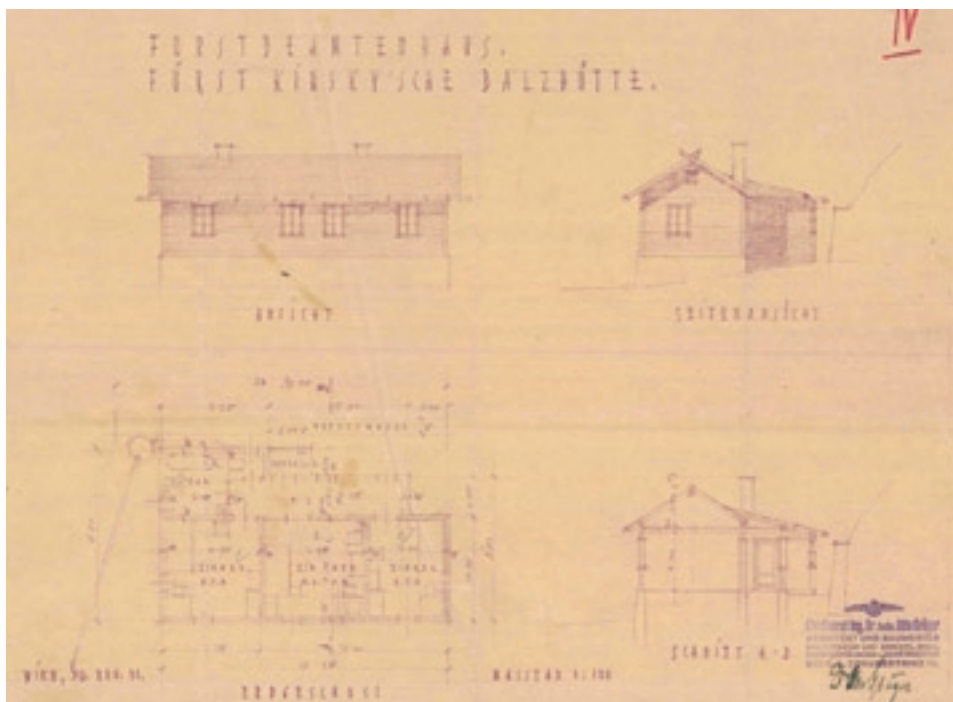
Ačkoli tři z jeho velkostatků ležely ve východních a jeden ve středních Čechách, přenesl Oldřich Kinský v roce 1932 ústřední správu majetků z Chocně do České Kamenice a od 1. ledna 1933 zde sídlila také hlavní pokladna. K jižní budově zámku v České Kamenici směrem do zahrady dal přistavět podle plánů českokamenického stavitele Alfreda Böhma nový obytný trakt (plány a stavební povolení jsou z roku 1936).⁴³ Je pravděpodobné, že se připravoval na možné komplikace spojené se svým politickým angažmá ve prospěch sudetoněmeckého hnutí a možným problémům, které by ho čekaly v českém prostředí v Heřmanově Městci. Po anšlusu Rakouska se Kinský vzdal domovského práva v Heřmanově Městci a požádal o domovské právo v České Kamenici (získal ho v květnu 1938, krátce před vyhlášením první mobilizace). Po okupaci československého pohraničí se k 10. říjnu 1938 stal spolu s rodinou státním příslušníkem Velkoněmecké říše.

Další stavební aktivity podnícené Oldřichem Kinským se ve třicátých letech dotkly loveckého sídla Na Tokáni. Při poslední přestavbě v roce 1932 se objevuje jméno architekta a stavitele Ing. Dr. tech. Otto Grögera, vrchního stavebního rady z Vídně.⁴⁴ O osobě Otto Grögera, který vetkl loveckém areálu Na Tokáni vlastně dnešní podobu,

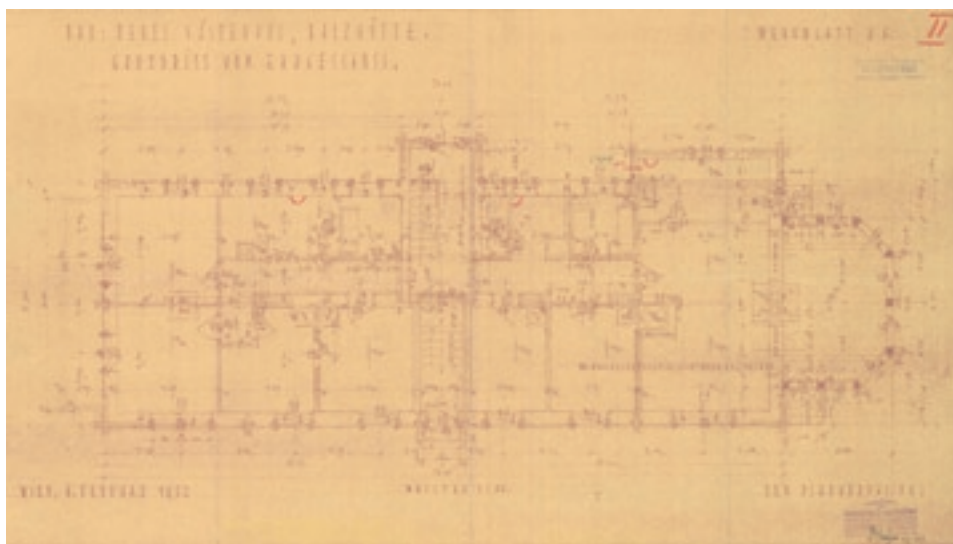
⁴³ Kolektiv autorů, Česká Kamenice, c. d., s. 317.

⁴⁴ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Velkostatek Česká Kamenice, mapy a plány, inv. č. 817–851.

7 Tokaň – stavební plán domu pro zaměstnance lesního úřadu (pohledy, půdorys a řez), Otto Gröger 1931. Zdroj: SOA Litoměřice, pobočka Děčín, fond Velkostatek Česká Kamenice, mapy a plány.

8 Tokaň – půdorys přízemí hostince, který nahradil původní hájovnu, Otto Gröger 1932. Zdroj: SOA Litoměřice, pobočka Děčín, fond Velkostatek Česká Kamenice, mapy a plány.

9–11 Záběry z výstavby srubových objektů na Tokáni koncem třicátých let 20. století. Zdroj: SOA Zámorsk, fond RA Kinských, Heřmanův Městec.

toho víme podstatně méně než o předchozích stavitelích a architektech. Od 28. ledna 1924 se stal na základě doporučení Josefa Straky, Thomase Leitnera a Ernsta Payera členem Vídeňského domu umění, z něhož vystoupil (či byl nucen vystoupit) v roce 1938. Jeho členství v akademickém spolku „Deutsche Burschenschaft Teutonia“ v Praze naznačuje jeho možné další působíště či místo, kde dosáhl svého vysokoškolského vzdělání.⁴⁵

Na místě myslivny byl ve stejném duchu, jaký měly ostatní stavby areálu, vybudován hostinec s pokoji pro hosty. Nový objekt hájovny, sloužící jako obydlí nadlesnímu byl vystavěn v západní části. Nepřekvapí, že lovecký areál byl v této době dovybaven garážovým objektem.⁴⁶ Jistou zajímavostí je, že Oldřich Kinský nechal pro svoji druhou manželku a děti na návrší nad loveckou chatou vytesat do pískovcové skály bazén. Přítomnost tohoto druhu staveb není doposud v odborné literatuře blíže analyzována. Víme, že betonový bazén si nechal již kolem poloviny dvacátých let Oldřich Kinský vystavět u svého zámku v Heřmanově Městci.⁴⁷

Runcimanova mise Na Tokáni

Doba již neumožňovala balancování mezi jednotlivými národnostními tábory. Zatímco v příhraničních oblastech, osídlených převážně německým etnikem, větší část šlechty automaticky získala státní příslušnost nové Československé republiky, ale národnostně zaujala postoj v rámci sudetského němectví, šlechta ze středu země se paralelně hlásila z větší části k češtví. Vznik národnostně vyhraněných svazů velkostatkářů během dvacátých let nepřinesl ještě zásadní národnostní diferenciaci, prostupnost mezi českými a německými sdruženími byla ještě dosti velká. K zásadnímu rozchodu došlo s nástupem nacismu v Německu, a zejména koncem třicátých let, v období bezprostředně následujícím po „anšlusu“ Rakouska.⁴⁸ Oldřich Kinský, jak víme z předchozích pasáží, vlastnil majetky jak v českém vnitrozemí, tak v severním pohraničí. Je rovněž zřejmé, že volbou České Kamenice jako místa trvalého pobytu potvrdil svůj příklon k sudetoněmeckému hnutí. Na jeho orientaci na německé prostředí již počátkem třicátých let mohla mít vliv manželka Mathilda. Svou roli

⁴⁵ Srov. Mitglieder-Gesamtverzeichnis, dostupný online: < <http://www.wladimir-aichelburg.at/kuenstlerhaus/mitglieder/verzeichnisse/mitglieder-gesamtverzeichnis/#g> > [11-10-2016].

⁴⁶ Podobně se s garážemi setkáváme u lovecké chaty ve Staré oboře nedaleko schwarzenberské Hluboké nad Vltavou. V blízkosti chaty byla postavena garáž pro dva automobily i s pokoji pro řidiče. SLABOVÁ, Markéta, „Tento Nový model vzbuzuje velkou senzaci.“ Příspěvek k proměnám šlechtického vozového parku na příkladu hlubockých Schwarzenbergů v letech 1905–1940, in: HOŘEJŠ, Miloš – KRÍŽEK, Jiří, Automobilismus a šlechta v českých zemích 1894–1945, Praha 2012, s. 96.

⁴⁷ V roce 1935 si nechali moderní bazén z armovaného betonu vystavět v zámecké zahradě ve Veltrusech Chotkové. NAČERADSKÁ, Petra, Poslední Chotkové ve Veltrusech, Praha 2015, s. 75. Pravděpodobně ve stejné době byl vybudován i bazén ve svahu pod loveckým zámečkem Obora chlumecké větve rodiny Kinských. Bazén s kolonádou se objevuje i na zámku Náměšť na Hané. V zámeckém parku v Napajedlech je bazén doplněn pseudobarokním altánem. U těchto dvou zámků byli realizátory bazénů až občanskí majitelé, v prvním případě poslední majitel, velkoobchodník se železem František Ottahal z Olomouce a v druhém Jan Antonín Baťa. Na zámku v Lysicích fungoval pro účely koupání oválný mělký bazén v barokní zahradě a nově vybudovaný plavecký bazén. Podobně využívali poslední soukromí vlastníci rodu Thurn-Valsassina staršího koupadla z 19. století v parku na zámku Valeč.

⁴⁸ HOŘEJŠ, M., Šlechta a nacistická pozemková politika v českých zemích, c. d., s. 235.

12 Detail čelní stěny panského domu na Tokáni. Zdroj: SOA Zámorsk, fond RA Kinských, Heřmanův Městec.

zde možná sehráli i spříznění Trauttmansdorffové-Weinsbergové (Oldřichova sestra Johanna se roku 1921 provdala za Karla Josefa, jehož blízký příbuzný Maximilian Karl Trauttmansdorff se později stal Hitlerovým zmocněncem) a Ledeburové-Wichelnové (Oldřichův mladší bratr Ferdinand se roku 1933 oženil s Henrietou, dcerou JUDr. Eugena Ledebur-Wichelna). Hrabě Ledebur zprostředkoval henleinovcům kontakty s britským vyslanectvím.

Oldřich Kinský byl stejně jako jeho bratr Friedrich Kinský (velkostatek Horažďovice) od roku 1932 aktivním členem tzv. skupiny Hrušovanští páni (Die Grussbacher Herren). Mezi další členy tohoto neformálního uskupení patřili JUDr. Karl Friedrich Khuen-Lützwow (velkostatek Hrušovany), Adolf Dubský (velkostatek Žádlovice), Alain Rohan a Karl Anton Rohan (velkostatek Sychrov, Český Dub, Lomnice nad Popelkou,

Svijany, Jesenný), Waldemar Thienen-Adlerflycht, Alfons Clary-Aldringen (velkostatek Teplice), Max Hohenlohe-Langenburg (velkostatek Červený Hrádek) a Karl Buquoy (velkostatek Nové Hrady, Rožmberk a Přísečnice).⁴⁹ Tato skupina zvala na zámek do Hrušovan významné nacistické politické činitele i významné postavy z řad západních diplomatů. Snažili se tak ovlivnit mínění veřejnosti v Anglii či Francii v neprospěch československého státu.

Kinského pronacistická angažovanost byla na jaře 1938 již natolik známá,⁵⁰ že ho československý stát dal pro podezřelou činnost policejně sledovat, a to od května prakticky až do konce září.⁵¹ Policejní složky zaznamenaly zintenzivnění Kinského přejezdů hranic automobilem, ale zejména jeho četné lety do zahraničí soukromým třímístným letadlem typu DH.85 Leopard Moth L51.⁵² Za květnové mobilizace byly v jeho lesích umístěny polní stráže SOS (Stráže obrany státu). Kinský tehdy pravděpodobně odváděl pro říší notný kus práce, neboť v Drážďanech nebo přímo v Berlíně měl vyzrazovat zcela aktuální informace o opatřeních a přípravách konaných na obranu republiky.

Mise lorda Runcimana v rámci politiky appeasementu usilovala o dohodu západních mocností s Německem, v ČSR působila od 3. srpna do 16. září a jejím smyslem bylo přemluvit Hodžovu vládu k maximálním ústupkům vůči henleinovcům. Chamberlainův kabinet očekával, že mu na základě poznání skutečností bude předložen návrh na řešení situace. Hitler však dal henleinovcům pokyn zmařit jakoukoli naději na politické urovnání krize. K jednání s Angličany se SdP dokonale připravila nejen skvěle zajištěnou propagandou, ale zejména vytvořením dvou zvláštních štábů, totiž politického v čele s K. H. Frankem a tzv. společenského, jehož vedení převzal právě Oldřich Kinský. Jeho úkolem bylo soustředit co nejvíce představitelů německé nebo poněmčené šlechty, využít spřízněnosti aristokracie s některými anglickými rody, zvat členy mise na zdejší sídla a snažit se vyhovět anglickým víkendovým zvyklostem.⁵³

O víkendu 13.–14. srpna hostil Kinský Na Tokáni lorda Waltera Runcimana, jeho ženu a jeho doprovod, Franka Arthura Ashton-Gwatkina, Geoffreya K. Petoa a R. J. Stopforda.⁵⁴ Návštěva následovala týden po pozvání Runcimana a jeho doprovodu na zámek Žďár nad Sázavou Zdenka Radslava Kinského.⁵⁵ Na specifický lov na

⁴⁹ Blíže OUŘEDNÍKOVÁ, Zorka – POLIŠENSKÝ, Josef, Hrušovanská skupina sudetoněmeckých velkostatkářů a A. J. Toynbee, in: Jižní Morava, Vlastivědný sborník, 1976, sv. 12, s. 69–73.

⁵⁰ V březnu roku 1938 bylo československým úřadům známo, že jako viceprezident vídeňského aeroklubu vítal při anšlusu Rakouska na letišti u Vídně různé činitele z Říše. NA Praha, fond Ministerstvo vnitra, PMV-AMV 225, k. č. 1054, sign. 225-1054-4. NA Praha, fond Policejní ředitelství Praha II., všeobecná spisovna – 1921–1930, k. č. 1525, sign. K841/2, Kinský, Oldřich.

⁵¹ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra, PMV-AMV 225, k. č. 1054, sign. 225-1054-4.

⁵² Pro vzlety mohl používat svých dvou soukromých letišť v Heřmanově Městci a České Kamenici.

⁵³ SLAVÍČKOVÁ, H., Velkostatek Česká Kamenice ve 20. století, c. d., s. 98.

⁵⁴ VYŠNÝ, Paul, The Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938. Prelude to Munich, New York 2003, s. 169–170. GLASSHEIM, Eagle, Noble nationalists. The Transformation of the Bohemian Aristocracy, London 2005, s. 192.

⁵⁵ Zdenko Radslav Kinský měl z pověření Edvarda Beneše zvrátit negativní vliv šlechty inklinující k němečtvi. Pro veřejnost bylo tajemstvím, že Runciman využíval chlumeckého zámku jako zázemí v parných dnech mezi 8.–12. srpnem. Bylo mu zde vyhrazeno několik místností. NA Praha, fond Ministerstvo vnitra, PMV-AMV 225, k. č. 1200, sign. 225-1200-8. Zapojení Zdenka Radslava Kinského i pozdější angažmá Oldřichova vzdáleného příbuzného Františka Kinského z kostelecké větve rodu při přednesení textu státoprávní deklarace potvrzující věrnost českému státu mělo před prezidentem Benešem vyvážit pochybné chování příslušníka stejného rodu.

13 V popředí Oldřich Kinský a Walter Runciman krácející úplně vlevo během návštěvy domova mládeže SdP v Dolní Chříbské. Zdroj: SOKA Děčín.

Tokáň se dostavil vedle hostitelského páru i již zmíněný jihomoravský velkostatkář a hlavní organizátor hrušovanské skupiny Karl Khuen-Lützow s manželkou Norou, Alphons Clary-Aldringen s manželkou a hrabě Eugen Ledebur-Wicheln (Kostomlaty pod Milešovkou). Runciman s doprovodem dorazil v 17:30 a po krátkém odpočinku⁵⁶ vyrazili spolu Kinským a dalšími šlechtici auty na lov v okolí vrchu Kaltenbergu u Dolní Chříbské.⁵⁷ Druhého dne připravil Oldřich Kinský ve spolupráci s místními funkcionáři SdP pro Angličany několikahodinovou cestu po okolí, při níž navštívili pět rodin v Chříbské, Horní Chříbské a Krásném Poli, aby se pozorovatelé na vlastní oči přesvědčili o bídě sudetoněmeckého lidu i o jeho oddanosti ideologii strany.⁵⁸ Inscenovaná setkání včetně prohlídky zkrachovalé a pobořené přádelny Obermühle průmyslníka Franze Preidela v Horní Kamenici měla Angličanům dokázat, že práce se zde zastavuje a továrny ruší vinou československých úřadů. Byla navštívena i továrna na nitě firmy Ludvík Bauer. Fabrika ovšem zkrachovala již o čtyři roky dříve v důsledku podnikatelských chyb bratra majitele Ludvíka Bauera a tato oblast textilního prů-

⁵⁶ Runciman měl obdivovat trofeje v loveckém zámečku a prohlásit: „Angličan říká, když jest na víkendě, že se nemá mluvit o obchodě.“ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra, PMV-AMV 225, k. č. 1054, sign. 225-1054-4.

⁵⁷ Mezitím lady Runcimanová s hostitelkou vyrazily na procházku lesem do okolí Tokáně.

⁵⁸ Došlo i ke kuriózní situaci, kdy byla skupina na silnici oslovena Adélou Schiffnerovou, svobodnou matkou čtyř nemanželských dětí, čtyřikrát trestanou, velmi špatné pověsti, jež se dožadovala jejich pozornosti, a společnost tedy zhlédla její obecní byt a nevalné životní podmínky. NA Praha, fond Ministerstvo vnitra, PMV-AMV 225, k. č. 1054, sign. 225-1054-4.

14 Pohlednice s podpisy Runcimana, Ashton-Gwatkina, Petoa a napravo Kinského. Zdroj: SOkA Děčín.

myslu v okolí nezaznamenala krizi. O tom samozřejmě ale Runciman zpraven nebyl. SdP zorganizovala i výlet 150 členů strany z Dolní Chřibské žádajících před plotem zámku Tokáň pomoc v jejich „strádání“.⁵⁹

⁵⁹ VYŠNÝ, P., *The Runciman Mission to Czechoslovakia*, c. d., s. 169–171. Demonstranti provolávali „*Wir wollen den Lord Runciman sehen*“ (Chceme vidět lorda Runcimana), a poté co se jim Runciman ukázal, skandovali: „*Wir hoffen auf eine gerichtliche Lösung*“ (Doufáme ve spravedlivé řešení). NA Praha, fond Ministerstvo vnitra, PMV-AMV 225, k. č. 1054, sign. 225-1054-4.

Na Tokáň se společnost vrátila až ve 14:00, kdy se odehrálo přijetí deputace místní skupiny SdP z České Kamenice. Jako důkaz soudržnosti sudetoněmeckého obyvatelstva si návštěva po 16. hodině prohlédla také čerstvě otevřený domov mládeže SdP v Dolní Chříbské, tzv. Berggut (čp. 18 a 19), který dala začátkem srpna zřídit kněžna Mathilda.⁶⁰

Část skupiny odjela v 17:30 na lov do okolních lesů. Následující den, v neděli, přijel na Tokáň princ Max Hohenlohe-Langenburg (Červený Hrádek u Jirkova) a hrabě Friedrich Westphalen-Fürstenberg (Chlum u Chabařovic).⁶¹

V pondělí 15. srpna lord Runciman odjel z Tokáně do Vysoké Lípy na lovecký zámek Alphonse Clary-Aldringen, kde pro něj byl přichystán oběd a údajně proběhla i oslava narozenin Kinského, Westphalena a Lidwiny Clary-Aldringen. Odpoledne se Runciman vrátil ještě na Tokáň a poté v podvečer odjel do Prahy. Další setkání anglické delegace se členy sudetoněmeckého hnutí včetně Konrada Henleina se uskutečnilo 18. srpna na Červeném Hrádku u Chomutova, sídle Maxe Egona von Hohenlohe.⁶²

Oldřich Kinský spojoval s Tokáni nemalé plány do budoucnosti. Na plánované hony měli být pozváni čelní nacističtí pohlaváři. To se již ale nepodařilo zorganizovat. Kníže Oldřich Ferdinand zemřel náhle 19. prosince 1938 ve Vídni. Pohřeb se konal 28. téhož měsíce v České Kamenici v kostele sv. Jakuba, samozřejmě za účasti zástupců Henleinovy SdP, resp. říšskoněmecké NSDAP (Henlein a Göring poslali věnce). Vdova s dětmi žila pak převážně Na Tokáni a v roce 1940 odešla do Argentiny.⁶³

Závěr

Lovecký komplex Na Tokáni je ukázkou loveckého sídla, které se z místa dočasných pobytů proměnilo v sídlo sloužící k pobytům dlouhodobějším a sídlo, které bylo zároveň schopno plnit funkci reprezentační. Pod architekturou loveckého sídla Na Tokáni se podepsalo hned několik architektů, ale celkové vyznění sídla v alpském či švýcarském stylu se nezměnilo. Vznikl tak jedinečný komplex lesních staveb, od užitkových, správních po obytné. Spolu s posledním majitelem se Tokáň i celý českokamenický velkostatek dostaly do turbulentní doby, kdy se Oldřich Kinský postupně přiklonil na stranu Československu nepřátelských zástupců zemské šlechty. Je nepochybné, že Oldřich Kinský využil Runcimanovy mise i svého tokáňského sídla k protistátní propagandistické kampani a významnou měrou se svými aktivitami zasloužil o diplomatickou přípravu pozdější Mnichovské dohody.

---

⁶⁰ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra, PMV-AMV 225, k. č. 1200, sign. 225-1200-8.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Lord und Lady Runcimann als Gast in den Balzhütten, in: B. Kamnitzer Wochenblatt, 20. August, 34, 71. Jahrgang, s. 2; SLAVÍČKOVÁ, H., Velkostatek Česká Kamenice ve 20. století, c. d., s. 98.

⁶³ SLAVÍČKOVÁ, H., Dokumenty doby. Příletěl Ernst Udet v dubnu 1939 do České Kamenice? In: Děčínské vlastivědné zprávy: časopis pro vlastivědu Děčínska a Šluknovska, Okresní muzeum v Děčíně, Děčín, roč. 11, č. 1, 2001, s. 46.

Mapa č. 3 Současné objekty loveckého areálu na Tokáni. Zdroj: www.mapy.cz [2016-11-15].

A. Panský dům. Zdroj: SOA Zámorsk, fond RA Kinských, Heřmanův Městec.

B. Hostinský dům vlevo od Panského domu. Zdroj: SOA Zámorsk, fond RA Kinských, Heřmanův Městec.

C1. Hostinec. Zdroj: SOA Zámorsk, fond RA Kinských, Heřmanův Městec.

C2. Hostinec. Zdroj: SOA Zámorsk, fond RA Kinských, Heřmanův Městec.

D. Garáže a stáje. Zdroj: foto autor 2014.

E1. Bazén na dobové fotografii z třicátých let 20. století. Zdroj: SOA Zámorsk, fond RA Kinských, Heřmanův Městec.

E2. Bazén vysekaný ve skále. Zdroj: foto autor 2014.

F. Dům pro zaměstnance lesního úřadu. Zdroj: foto autor 2014.

G. Myslivna na Tokáni. Zdroj: Oblastní muzeum v Děčíně.

Prameny a literatura

Archiv Kanceláře prezidenta republiky:

- inv. č. 719/A, k. č. 63, sign. D 8078/321.

Národní archiv Praha:

- fond Ministerstvo vnitra, PMV-AMV 225, k. č. 1054, sign. 225-1054-4.
- fond Ministerstvo vnitra, PMV-AMV 225, k. č. 1200, sign. 225-1200-8.

Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín:

- fond Velkostatek Česká Kamenice, mapy a plány.

BROŽ, Ivan, *Velké postavy rodu Kinských*, Praha: Petrklíč 1997.

GLASSHEIM, Eagle, *Noble nationalists. The Transformation of the Bohemian Aristocracy*, London: Harvard University Press 2005.

HOŘEJŠ, Miloš, *Šlechta a nacistická pozemková politika v českých zemích*, in: *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století / Der Adel Mitteleuropas in Konfrontation mit den totalitären Regimen des 20. Jahrhunderts*, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů 2011, s. 235–258.

HOŘEJŠ, Miloš, Oldřich Ferdinand Kinský (1893–1938), in: HOŘEJŠ, Miloš a kol., Jiří Kristián Lobkowicz, *aristokrat s duší závodníka: kapitoly z dějin české aristokracie a automobilismu*, Praha: Mladá fronta – Národní technické muzeum 2014, s. 136–151.

Kolektiv autorů, *Česká Kamenice, Česká Lípa* 2002.

KRUMMHOLZ, Martin, *Buquoyenské Nové Hrady. Počátky krajinných parků*, Praha: Ústav dějin umění AV ČR 2012.

NAČERADSKÁ, Petra, *Poslední Chotkové ve Veltrusech*, Praha: Národní památkový ústav 2015.

OUŘEDNÍKOVÁ, Zorka – POLIŠENSKÝ, Josef, *Hrušovanská skupina sudetoněmeckých velkostatkářů a A. J. Toynbee*, in: *Jižní Morava, Vlastivědný sborník*, 1976, sv. 12, s. 69–73.

SLABÁKOVÁ-SVAŘÍČKOVÁ, Radmila, *Šlechtic – velkostatkář. Příklad Alfonse Vladimíra Mendorff-Pouilly*, in: FASORA, Lukáš a kol., *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*, Brno: CDK 2006.

SLAVÍČKOVÁ, Hana, *Dokumenty doby. Přiletel Ernst Udet v dubnu 1939 do České Kamenice?* In: *Děčínské vlastivědné zprávy: časopis pro vlastivědu Děčína a Šluknovska, Okresní muzeum v Děčíně, Děčín*, roč. 11, č. 1, 2001, s. 45–48.

SLAVÍČKOVÁ, Hana, *Velkostatek Česká Kamenice ve 20. století a jeho poslední majitel Ulrich Kinský*, in: *Minulostí Českého Švýcarska I., Sborník příspěvků historické konference*, 2002, Krásná Lípa 2003, s. 91–102.

SLAVÍČKOVÁ, Hana, *Poznámky k myslivosti na českokamenickém velkostatku Ulricha Kinského*, *Minulostí Českého Švýcarska II., Sborník z příspěvků konference*, 2003, s. 193–199.

SLAVÍČKOVÁ, Hana, *Velkostatek Česká Kamenice ve 20. století a jeho poslední majitel Ulrich Kinský*, in: *Děčínské vlastivědné zprávy: časopis pro vlastivědu Děčína a Šluknovska, Oblastní muzeum v Děčíně, Děčín*, roč. 13, č. 1, 2003, s. 3–17.

ŠIMÁK, Ivo, *Kníže Oldřich Ferdinand Kinský. Na zámku a panství v Heřmanově Městci v letech 1919–1938*, Heřmanův Městec 2014.

VALENTA, Aleš, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice: Veduta 2004.

VYŠNÝ, Paul, *The Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938. Prelude to Munich*, New York: Palgrave – Macmillan 2003, s. 169–170.

LOVECKÝ ZÁMEČEK TŘI TRUBKY V BRDECH

TŘI TRUBKY HUNTING LODGE IN THE BRDY HILLS

Tomáš Makaj

Abstrakt: Ve své první části je příspěvek věnován stavebně historickému vývoji zajímavé stavby z konce 19. století, loveckému zámečku Tři Trubky. Při projektování první fáze jeho výstavby oslovil rod Colloredo-Mannsfeldů významného architekta a urbanistu Camilla Sitteho, s nímž již předtím spolupracoval. Od roku 1890 až do současnosti se ve Třech Trubkách odehrála celá řada zajímavých historických událostí, které měly také vliv na vzhled zámečku v exteriéru i interiéru. Druhá část článku zachycuje pohled na běžný život na tomto původně šlechtickém sídle.

Summary: The first part of this contribution deals with the history of construction and alterations of this highly interesting building. It was constructed in late nineteenth century, after the Colloredo-Mannsfeld family engaged the services of Camillo Sitte, an important architect and urbanist. Sitte then went on to design the first stage of development of the Tři Trubky complex. Numerous interesting historical events took place here since 1890s, which influenced both the interior and the exterior appearance of the lodge. The second part of the article aims at capturing the everyday life in this formerly aristocratic residence.

Keywords: Hunting lodge, Colloredo-Mannsfeld, Camillo Sitte, Brdy Hills.

Klíčová slova: Lovecký zámek, Colloredo-Mannsfeldové, Camillo Sitte, Brdy.

Lovecký zámeček Tři Trubky

S nedávným zrušením vojenského újezdu Brdy se otevřela dřívější „krajina neznámá“, která byla nařízením vlády rozdělena mezi dvacet sedm obcí ve Středočeském a Plzeňském kraji. Dosavadní výcvikový prostor byl otevřen veřejnosti 1. ledna 2016, kdy byla vyhlášena chráněná krajinná oblast Brdy. I přes celou řadu omezení se dnešní turista může setkat v této oblasti s celou řadou zajímavých přírodních i historických památek. Jednou z nich je i lovecký zámeček „Tři Trubky“ (Obr. 1), který se nachází v katastru obce Strašice a byl vybudován v letech 1890–1891 na území tehdejšího panství Zbiroh při soutoku Padrtského a Třítrubeckého potoka. Panství Zbiroh získal v roce 1879 kníže Joseph Franz Hieronymus Colloredo-Mannsfeld (1813–1895) koupí od v pramenech blíže nespecifikovaného vídeňského bankovního domu za 3 350 000 zlatých,¹ přičemž předchozím majitelem byl nechvalně proslulý podnikatel Henri Bethel Stroussberg, přezdíváný „král železnic“. Na Stroussberga byl v říjnu roku 1875 krajským soudem v Plzni a okresním soudem ve Zbirohu vyhlášen konkurz s celkovým dluhem 90 milionů zlatých. O dva roky později byl „král železnic“ odsouzen do vězení pro dlužníky.

---

¹ DRACHOVSKÝ, Antonín, Obrazy Zbirovské – pokus monografický, Tábor 1885, s. 133.

1 Pohled na zámek „Tři Trubky“ před první světovou válkou. Zdroj: archiv autora.

2 Původní hájovna „Tři Trubky“ se nacházela nedaleko loveckého zámku. Pro rozlišení ji lesníci říkali také „Starý svět“. Zdroj: archiv Josefa Šefla.

Kníže Joseph Franz Hieronymus Colloredo-Mannsfeld zakoupil z konkurzního majetku pouze lesy, pole, louky a rybníky. O „železné srdce“ čili hutní provozy, hamry a doly neměl zájem. Jejich podstatnou část spadající pod zbirožské panství zakoupil Maxmilián Hopfengärter, majitel hutního a strojírenského provozu v nedalekém Holoubkově.² Stav lesního, vodního i polního hospodářství na zbirožském panství byl více než špatný. V roce 1868 zničila vichřice 633 hektarů lesa a v roce 1870 padlo dalších 898 hektarů. Vše dokončila kůrovcová kalamita, jíž padlo za obětí 1168 ha. V letech 1875 až 1879 bylo zřízeno 20 lesních školek a obnoveno více než 3618 ha lesa.³ V tomto obnovovaném stavu tedy kupuje kníže Joseph Colloredo-Mannsfeld zdejší lesy. Vzhledem k tomu, že kníže měl hlubší zájem o lesnicko-hospodářské otázky, pořádal i celou řadu odborných exkurzí na svém panství. Jedna z nejvýznamnějších se konala v srpnu roku 1888. Vycházka české lesnické jednoty na panství Zbiroh procházela jižně od tzv. české západní dráhy, kde byly rozloženy knížecí colloredo-mannsfeldské revíry u Padrtě, Dobřiva, Strašic, Volešné a Hůrek. V rámci vycházky bylo zjištěno, že Třítrubecké údolí patří svým krajinným rázům a přírodním bohatstvím k předním lokalitám výše uvedeného panství. K vycházce byla vydána mapa, která nám zachycuje situaci v Třítrubeckém polesí – Drei Röhren.⁴ Téhož roku se druhorozený syn knížete Josepha Colloredo-Mannsfelda (1813–1895) hrabě Franz Ferdinand Gundakar Mannsfeld (1847–1925) spojil s Camillem Sittem, jenž tehdy pro něj vypracovával plány k novostavbě farního kostela v Sierndorfu.⁵ Tento významný architekt dostal také za úkol zpracovat projekt loveckého záměčku Tři Trubky.⁶ „Jagdhaus bei Zbirow“ je název, který je uveden na projektech. Franz Ferdinand Gundakar ve svém dopise z 3. září 1891 používá označení „Drei Röhren“.⁷ Tento název byl přenesen z nedaleké hájovny „Tři Trubky“, jíž se dle Jana Čáky říkalo také u Tří jelenů, dle říjících jelenů – v němčině Röhler.⁸ V symbolice záměčku se projeví nakonec oba dva pojmy – v podobě tří jelenů i tří trubek. Původní hájovně se pro odlišení také říkalo „Na starém světě“. (Obr. 2)

² Blíže HOŘEJŠ, Miloš, Historie strojírenské výroby v holoubkovských strojírnách Maxe Hopfengärtnera v l. 1885–1945, in: Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech, Tradice a současnost železářské výroby IV., Materiály z konference konané 23.–24. 9. 2004 v Rokycanech, Rokycany 2004, s. 45–62.

³ DRACHOVSKÝ, A., Obrazy Zbirožské – pokus monografický, c. d., s. 134.

⁴ Mapa je uložena v Muzeu Středních Brd ve Strašicích – nezpracovaný fond, Místopis.

⁵ Uvedeno ve vídeňské edici LUSCHSINGER, Christoph – SCHWARZ, Mario (edd.), Camillo Sitte – Gesamtausgabe: Entwürfe und städtebauliche Projekte: Das internationale Werk in Architektur, Kunstgewerbe und Städtebau, Gebundene Ausgabe, VI. Band, Böhlau, Wien 2014, s. 116. Camillo Sitte (1843–1903) byl významným rakouským urbanistou, architektem a malířem. Narodil se jako syn rakouského architekta Franze Sitteho, který pocházel z severu Čech. Vystudoval architekturu na vídeňské technice. V roce 1875 se stal ředitelem nově zřízené Státní uměleckoprůmyslové školy v Salzburgu. Roku 1883 založil a vedl obdobu této školy ve Vídni. Je mj. autorem knihy Stavba měst podle uměleckých zásad, popisující principy navrhování městských prostorů a způsobu nakládání s dominantními prvky těchto prostorů. Vypracoval urbanistické plány pro řadu moravských a českých měst (např. pro Děčín, Olomouc, Liberec či Teplice). Jeho architektonické dílo je ve srovnání s urbanistickými návrhy relativně malé. Nejvíce jeho realizací najdeme v moravském Přívozu (dnes součást Ostravy). Blíže Camillo Sitte, in: Biografický slovník Slezska a severní Moravy, sv. 3, Ostrava 1995, s. 104–106. Zámek a velkostatek Sierndorf připadl jako dědictví po smrti Josepha Colloredo-Mannsfelda právě Franzi Ferdinandovi (1813–1895), který zde založil pobočnou linii rodu.

⁶ LUSCHSINGER, Ch. – SCHWARZ, M. (edd.), Camillo Sitte – Gesamtausgabe: Entwürfe und städtebauliche Projekte, c. d., s. 121.

⁷ Tamtéž, s. 116.

⁸ ČÁKA, Jan, Střední Brdy krajina neznámá, Praha 1998, s. 99.

3 Fotografie zachycující stav záměčku kolem roku 1895. Doposud není realizována hájovna „Tři Trubky“ a není dokončena ani parková úprava. Na střeše je také patrná řada dymníků odvádějící kouř z topení na dřevěné uhlí. Zdroj: MAKAJ, Tomáš, Střední Brdy na starých pohlednicích a fotografiích, Hostivice 2010.

4 Současný stav schodiště respektuje jeho původní tvar. Úpravy této dominanty zadního traktu pochází z dob tzv. Brauchitschových úprav v letech 1941–1943. Zdroj: archiv autora.

V pozůstalosti Camilla Sitteho, uložené ve Vídni, se dochovala nejen skica zámečku, ale také jeho plány. Ze skici je patrné, že zámeček je opatřen reprezentativním štítem s předsazeným balkonem. Se zvláštní pečlivostí byly vyhotoveny detaily vnitřní okenní stěny k balkonu na hlavní fasádě. Okenní dveře byly zakončeny půlkruhovým světlíkem s výzdobou. Z boku byly ohraničeny dvěma obdélníkovými okny, jejichž šambrány byly modelovány jako sloupky v neorenesančním stylu. Přízemí mělo být složeno z kvádrového zdiva s bosováním na rozích. Vstupní tvoří portál, korunovaný plochým klenutým obloukem. Vchodové dveře byly zasazeny hlouběji o sílu stěny. Vnější stěny nad přízemím až po strmou sedlovou střechu přiznávají na rozích středového rizalitu vystupující trámy. Stavba nad přízemím je hrázděná. Samotný lovecký zámeček má obdélníkový půdorys, přičemž, jak bylo výše uvedeno, vystupuje na přední straně tříosý středový rizalit. V přízemí jsou všechny stěny vyzděny. Od prvního patra výše je budova tvořena dřevěnou konstrukcí. Obvodové stěny jsou roubené, vnitřní stěny jsou zhotoveny z vyzděné hrázděné konstrukce. Ve zděné konstrukci dále nahoru vedla celá řada dymníků, které odváděly kouř z topení na dřevěné uhlí. (Obr. 3)

Vnitřní uspořádání zámečku je ve svém principu zachováno dodnes. V přízemí se od hlavního vchodu směrem dozadu rozprostírá čtvercová hala, na níž navazuje středový prostor, který vede až k tříramennému zalomenému schodišti. Po dřevěných schodech se dostaneme do patra. Pod střední částí podesty schodiště vedoucího z přízemí do prvního poschodí se nachází na zadní straně domu další vchod, který zpřístupňuje dvě dříve funkčně oddělené části. Na levé straně domu to byl původní „bythajného“ sestávající ze tří pokojů, na pravé straně tzv. „panská kuchyně“ se záchodem a spížirnou. (Obr. 4)

Od zadního vchodu se lze dostat přes schody také do sklepa, který se ale nachází pouze pod schodišťovou částí domu. Z vestibulu jsou na pravé straně dodnes přístupné dva pokoje pro hosty. Na levé straně bývala komůrka na spaní pro službu konajícího myslivce.

V prvním poschodí se rozkládá velká jídelna, zabírající celkovou šířku rizalitu a směřující zpět k prostoru schodiště. Jak udává plán, byla jídelna původně vybavena parketami. Ze schodiště v horním poschodí byl přístupný na levé straně budovy větší dvoulůžkový pokoj, na straně pravé menší pokoj jednolůžkový. Na vyvýšenině první schodišťové podesty se dodnes nachází přístup k toaletě. Z uspořádání oken na zadní straně budovy se dá usuzovat, že také o jedno patro výše nad schodišťovou podestou mezi prvním poschodím a spodní půdou bývala toaleta. (Obr. 5)

Z jídelny se bylo možné dostat také do dalších pokojů. Na levé straně budovy šlo o dva jednolůžkové pokoje a malé studio, na pravé straně o jednolůžkový pokoj a dva mezi sebou propojené pokoje, z nichž jeden sloužil jako ložnice s jednou postelí, druhý jako předsín nebo pracovna.

Celková koncepce stylu loveckého zámečku naznačuje, že Camillo Sitte měl velmi slušný přehled o architektuře tehdejší loveckých vil a domů a že mj. vycházel ze středoevropské lidové architektury Rakouska a Německa. Jím použitý štít ukazuje na konkrétní předlohu z Rakouska, představenou na světové výstavě ve Vídni roku 1873. Vedle sedmi vzorových statků z různých částí tehdejšího Rakousko-Uherska zde byl k vidění i jeden z Vorarlberska, na jehož vstupní straně byl balkon v prvním patře s nárožními pilíři vedoucími nahoru a do oblouku tvarovaným štítem, který vytvá-

5 Snímek z doby před rokem 1898 zachycuje zadní vchod do objektu, který zpřístupňoval byt hajného. Za povšimnutí stojí uspořádání oken ve stěně. Zdroj: MAKAJ, Tomáš, Střední Brdy na starých pohlednicích a fotografiích, Hostivice 2010.

řel verandu. Tento dům veřejnost zaujal také tím, že po skončení světové výstavy byl koupen arcivévodou Karlem Ludvíkem a znovu vystavěn jako lovecký zámček na místním statku v Semmeringu (Dolní Rakousy).⁹

K poměrně přesnému datování realizace celého projektu slouží dopis Ing. Richarda Bertholda adresovaný Camillu Sittemu s datem 23. listopadu 1890. V něm je dřevěné uhlí doporučováno jako topivo pro ústřední topení loveckého domu¹⁰ a podle toho

⁹ PUSCH, Eva – SCHWARZ, Mario, Architektur der Sommerfrische. St. Pölten, Wien 1995, s. 91–93.

¹⁰ LUSCHSINGER, Ch. – SCHWARZ, M. (edd.), Camillo Sitte – Gesamtausgabe: Entwürfe und städtebauliche Projekte, c. d., s. 121.

6 Dobová pohlednice zachycuje vstup do hospodářské části zámku Tři Trubky. Patrná je výzdoba z jeleních trofejí, která byla odstraněna po roce 1928. Zdroj: archiv autora.

byla stavba dokončena v roce 1890 či na počátku roku 1891. Jako vedoucí stavebních prací se tradičně uvádí jistý Köhl.¹¹ Cena zámku měla činit 18 000 zlatých.¹² Komplex byl využíván od druhé poloviny roku 1891, což nám dokazuje již zmíněný dopis Franze Colloredo-Mannsfelda Camillu Sittemu z 3. listopadu 1891, v němž zadavatel vyjadřuje svoji spokojenost nad provedenou stavbou: „*Já mohu jenom říci: žije se zde výborně a je o všechno skvěle postaráno. Hala v přízemí, sál v prvním poschodí, pokoje, kuchyň a vedlejší budovy splňují svůj účel výborně, a poskytují srdečný domov. Dlouho jsem dumal, zda bych nenašel nedostatky, nepřišel jsem však na nic, nanejvýše na jeden, že je to pro nahromadění lidí a hostů skoro malé. Třeba to časem opadne, ačkoliv se obávám, že co způsobila letos zvědavost, nahradí v následujících letech dobrá pověst a pak se budeme muset opět obrátit na vás a dále pracovat.*“¹³

Zajímavá je informace z výpisků kronikáře obce Bohumila Horského, že zámek byl dokončen v roce 1894 a že se na jeho stavbě podílel tesař Matějka.¹⁴ Současně s hlavní budovou byly vystavěny i hospodářské objekty. Na zadní stranu zámku, tvořenou pouze funkční fasádou bez zdobných prvků, navazoval krytý ochoz (loubí) vedoucí okolo hospodářského dvora. (Obr. 6) Ochoz později sloužil jako shromažďo-

¹¹ Tamtéž, s. 115.

¹² Srov. ČÁKA, J., Střední Brdy krajiny neznámá, c. d., s. 99; JIŘIČKA, Václav, Klapající minulost, Hostivice 2011, s. 40.

¹³ LUSCHSINGER, Ch. – SCHWARZ, M. (edd.), Camillo Sitte – Gesamtausgabe: Entwürfe und städtebauliche Projekte, c. d., s. 119.

¹⁴ Ručně psané podklady pro kroniku. Uloženo v Místní knihovně ve Strašicích bez evidenčního čísla.

7 Pohled na kapli „Lesního usmíření“ s dřevěnou budovou kočárovny. Výřez z dobové pohlednice. Datováno do roku 1930. Zdroj: archiv autora.

vací prostor a teprve v poměrně nedávné době se mu začalo říkat „kolonáda“. Vlevo na dvůr navazovala tzv. kočárovna, v původním projektu označovaná jako remíza pro odstavení kočárů. Proti zadní stěně zámečku se táhly hospodářské budovy s chlévem a stájemi pro deset koní. Bezprostředně k traktu budov se stájemi přiléhala původní kaple z let 1890–1891. Z ikonografického materiálu je patrné, že kryté loubí bylo vyzdobeno loveckými trofejemi až do roku 1928, kdy byl zámeček předán armádě. Motiv podkovovitého oblouku obklopeného štítem, viditelný na přední straně loveckého zámečku, byl Camillem Sittem ve zmenšené podobě použit také na hlavní bráně hospodářského traktu, jehož součástí byla i kaple „Lesní zbožnosti“ (Obr. 7), která zřejmě nebyla nikdy vysvěcena a sloužila jako skladový prostor. Pamětníci se o ní zmiňují jako o vývažově parohů nebo tzv. jelenárně. Původně se jednalo taktéž o projekt Camilla Sitteho, který byl realizován současně se stavbou zámečku v letech 1890–1891.

8 Hájovna „Tři Trubky“ která se nachází dodnes v areálu loveckého zámečku. V pozadí hospodářské objekty postavené zřejmě v období první světové války. Zbourány byly při přestavbách v roce 1941. Zdroj: archiv Václava Jiříčky.

V projektu se uvádělo, že kaplička je věnována kněžně Colloredo-Mannsfeldové. Patrně byla vystavena na její přání nebo k její památce.¹⁵

V následujících letech byl areál doplněn o hájovnu a elektrárnu. Hájovna Tři Trubky přejala svůj název taktéž od nedaleké lokality, nazývané někdy „Na starém světě“. Po výstavbě nové budovy hájovny u zámečku byla původní hájovna z roku 1861 označována jako myslivna „Tři Trubky“. O stavbě nové hájovny se nedochovaly žádné bližší informace. Dle dostupného ikonografického materiálu v podobě dobových pohlednic, které obsahují i texty, můžeme vznik hájovny datovat do let 1898–1900. V roce 1901 byla již prokazatelně využívána lesním personálem jako shromažďovací a ubytovací prostor.¹⁶ Tomu odpovídá i dodnes zachovalá dispozice objektu. Část místností sloužila jako byt hajného a kancelář. (Obr. 8) Do roku 1928 zde měl kancelář nadlesní Emanuel Horák.¹⁷ Od roku 1933 tu bydlel hajný Hermann. Hájovna v té době byla udržována především jako ubytovací prostor. V roce 1935 prošla stavební úpravou společně s hospodářskými budovami. V roce 1961 byla provedena úprava střešní krytiny a žlabů. Změna otopného systému byla provedena v letech 1983–1984 v rámci druhé etapy rekonstrukce.

V roce 1890 byla společně se zámečkem vybudována zřejmě i vodní nádržka, tvořící součást okolní parkové úpravy. Kolem roku 1895 po velkých povodních byla přemě-

¹⁵ Podrobněji LUSCHSINGER, Ch. – SCHWARZ, M. (edd.), Camillo Sitte – Gesamtausgabe: Entwürfe und städtebauliche Projekte, c. d., s. 116–129.

¹⁶ Deníky MUDr. Viléma Pobudy zmiňují celou řadu schůzek s lesníky a myslivci po honech.

¹⁷ Deníky Emanuela Horáka – majitel Josef Šefl.

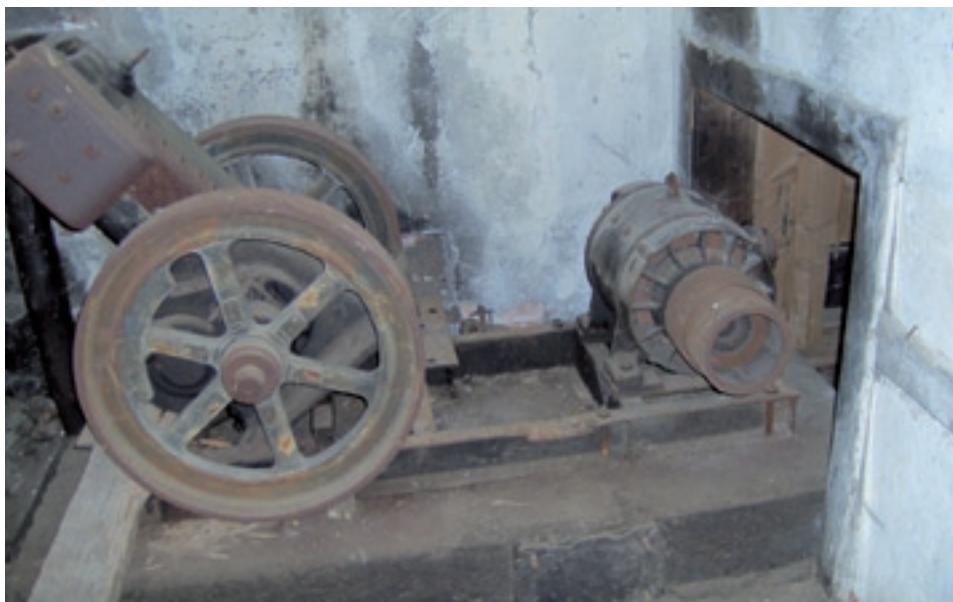

9 Stavba elektrárny respektovala tradici brdských roubenek. Zdroj: archiv Václava Jiříčky.

na v rezervoár, který sloužil pro nově vybudovanou elektrárničku. Ta byla zbudována ve stejném duchu jako budova záměčku, s tím, že respektovala lidovou architekturu nedalekých Strašic. (Obr. 9) Při výstavbě bylo zřejmě využito místních řemeslníků. Je zmiňován tesařský mistr Matějka. Stavbu je možné datovat do let 1894–1899. V knize Klapající minulost Ing. Jiříčka o elektrárně napsal: „Vodní kolo bylo na spodní vodu a mělo průměr přibližně 2 metry a šířku 1,5 metru, jak lze ze zbytků kola odvodit. Ozubeným převodem do rychla bylo poháněno stejnosměrné dynamo. Voda protékala středem roubené stavby, kanálem širokým 2 metry. Ve vnitřní části komína byly vyzděny průduchy, kterými proudil v zimě v domku horký vzduch. Ten jednak znemožňoval namrzání vody na lopatkách a jednak ohříval prostředí okolo svazků nabíjených baterií. Těch bylo celkem 60 ve 4 svazcích po 15 bateriích. Baterie byly na pravé straně budovy, myšleno po toku. Na levé straně byla rozvodna. Napětí bylo 120 V. Vrchním vedením byl veden proud také na hájovnu Amerika. Již za Protektorátu byl v zimě místo vodního kola používán stabilní naftový motor Slavia. I jeho torzo se v domku zachovalo a jeho poloha jeví snahu sběračů šrotu po odcizení. Plochým řemenem pak byl zajištěn pohon dynamo firmy Škoda. Počátkem 50. let 20. století byl tento nespolehlivý zdroj elektrické energie nahrazen klasickým vzdušným vedením ze Strašic. Elektrárna byla po celou dobu 1. republiky volně přístupná a byla cílem návštěvníků. Od uzavření celého vojenského prostoru v roce 1953 je trvale nepřístupná. V letech 2008 a 2009 došlo k opravě střechy objektu a k rekonstrukci stavidla. Do znovu zprovoznění celé elektrárny je sice ještě daleko, ale alespoň se zastavila celková devastace objektu.“¹⁸ (Obr. 10)

¹⁸ JIŘÍČKA, V., Klapající minulost, c. d., s. 47–48.

10 Torzo stabilního motoru Slavia. Stav v roce 2007. Zdroj: foto Václav Jiříčka.

Zámeček v letech 1891–2015

O tom, že dění na zámečku bylo spíše privátní záležitostí, svědčí skromné zmínky z tehdejších tištěných pramenů: „Ve středu lesů zdejších v době nejnovější postaven úhledný lovcí zámek ‚u tří trubek‘, kdež v době lovu na ‚vysokou‘ a na tetřevy rodina knížecí se zdržuje.“¹⁹ Další stručné informace bychom našli v Kafkově průvodci z roku 1898.²⁰ Více podrobností z let 1891–1918 poskytují deníkové záznamy strašického lékaře MUDr. Viléma Pobudy (1862–1947), který ve svých denících uvádí kusé informace o tom, kdy byl zámeček navštíven rodinou Colloredo-Mannsfeldů. Sám byl vášnivým lovcem, a tak popisuje i množství ulovené zvěře a kdo se honů zúčastnil. Z jeho zápisků vyplývá, že na „Třech Trubkách“ se spíše ubytovali knížecí hosté než samotná rodina majitele panství.²¹ Novostavba zámečku se také stává významným orientačním bodem.²² Zámeček sloužil nejen loveckým hostům, ale také četným lesnickým a odborným exkurzím. Během prvních let 20. století do konce první světové války jej navštívila i celá řada umělců a literátů, mezi nimiž byl kupříkladu Eduard Vojan, MUDr. Otakar Kukuľa, Jan Rokyta, Viktor Dyk, Jaroslav Vrchlický ad.²³ (Obr. 11)

¹⁹ DRACHOVSKÝ, Antonín, Strašice, Tábor 1896, s. 39.

²⁰ KAFKA, Josef, Brda a Podbrdí, Praha 1898, s. 66.

²¹ Deníkové záznamy MUDr. Viléma Pobudy – soukromý archiv Bohumily Hájkové.

²² O zámečku se okrajově zmiňuje celá řada průvodců. Namátkově zmíním: Průvodce Rokycanskem a Zbirovskem, Rokycany 1908.

²³ Slavné osobnosti jsou zmíněny v denících MUDr. Viléma Pobudy a taktéž in: JIŘÍČKA V., Klapající minulost, c. d., s. 40.

11 Exkurze pražských lékařů v roce 1914 pod vedením knížete Colloredo-Mannsfelda. Foto MUDr. Otakar Kukula. Zdroj: archiv autora.

Během první světové války nebyl objekt rodinou Colloredo-Mannsfeldů intenzivněji využíván. Jedinou rušnější akcí, která se odehrála v okolí záměčku, byla stavba gravitačního vodovodu do Rokycan v roce 1916. V druhé dílu kroniky Strašic je uvedeno: „*O ubytování veškerého dělnictva muselo být postaráno podnikatelstvím – zřízeny pro ně v lese na staveništi u traverzového mostu vedle Alianky a hájovny ‚Tři Trubky‘ dvě obývací boudy a kuchyně...*“²⁴ V roce 1917 byl zrekvírován zvon na záměčku.²⁵ V poválečném období sloužil záměček opět svému účelu. V roce 1923 ho navštívil historik August Sedláček. Turismus se vrátil zpět do předválečných kolejí a cesta Třítrubeckým údolím, začala být poměrně frekventovanou spojnici s obcemi Padrť a Záběhlá.

V roce 1924 probíhaly v blízkém okolí záměčku odborné exkurze spojené s diskuzemi o změně oblasti Brd na střelnici. Rozsáhlá plocha brdských lesů a jejich strategická poloha z nich učinily zájmovou oblast armádních činitelů, kteří s přihlédnutím k ekonomickým faktorům zařadili Brdy mezi horké kandidáty na zřízení dělostřelecké střelnice. Přelom v jednáních znamenal rok 1924, kdy byly teoretické úvahy o zřízení vojenského cvičiště převedeny do praxe. První terénní výzkum v oblasti Brd byl zahájen v polovině tohoto roku za účasti Ministerstva národní obrany a Zemského vojenského velitelství. V této vypjaté atmosféře, kdy byla veřejnost rozdělena na dva nesmiřitelné tábory, zasáhl prezident republiky T. G. Masaryk, který politicky zřehavou brdskou půdu navštívil 5. listopadu 1925 v doprovodu ministra obrany Františka Udržala a generálního inspektora vojsk Josefa Svatopluka Machara. Mezi oblast jeho zájmu patřila sběrná oblast rokycanského vodovodu, kde promluvil k přítomným občanům, zástupcům obcí a starostů o ekonomických a politických aspektech vybudování dělostřelecké střelnice. V jeho řeči zazněla i památná slova: „*K obraně státu nutně potřebujeme vycvičeného vojska a k výcviku nemáme místa vhodnějšího. Krása Brd by nám nebyla nic platná, kdybychom ztratili svobodu.*“ Po této zastávce věnoval zvláštní pozornost cílovému prostoru Brda. Definitivní rozhodnutí padlo zanedlouho, kdy podle zákona z 14. 7. 1927 o organizaci politické správy byla skutečně schválena dělostřelecká střelnice v Brdech.²⁶

Od roku 1928 se tedy záměček Tři Trubky s celým areálem ocitl v rukou československé armády. O jeho využití nacházíme skromné informace v kronice obce Strašice. Záměček byl využíván jako vojenské ubytovací zařízení a původní interiér včetně trofejí byl odvezen na zámek Dobříš, který zůstal ve vlastnictví rodiny Colloredo-Mannsfeldů. V kronice se hovoří o stavbách v blízkosti loveckého záměčku. Zápis pochází z 15. prosince 1928: „*Vojáci přestali pracovat na telefonu a silnici i na mostu. Silnice bylo postaveno 4 a půl kilometru asi po 60 Kč jeden běžný metr, tedy nákladem větším jak ¼ milionu Kč. Stavěno velmi důkladně. Postaven také II. most u ‚Ameriky‘, k čemuž přišlo vojsko ženijního pluku. Těmi také velmi solidně postaven nákladem aspoň 150 000 Kč. Jest třeba vysoké navážky, jež se má provésti příštím rokem. Započato s vykopávkami k stavbě I. mostu a postaven jeden sloup. Stavba celá má býti skončena*

²⁴ Kronika obce Strašice, uloženo SOkA Rokycany, díl II., rok 1916, s. 86.

²⁵ Ručně psané záznamy Josefa Plešmida „Paměti o Strašicích“ z roku 1958. Uloženo v Místní knihovně ve Strašicích.

²⁶ JIRIČKA, V., Klapající minulost, c. d., s. 38–39.

12 Podoba zámku z třicátých let minulého století, kdy byl objekt již pod správou ministerstva obrany. Zdroj: archiv autora.

*napřesrok. Vojsko bydlilo dost nehygienicky na ‚Záměcku‘, leželi na slamnících po zemi a všude na zemi v malých světnicích a na kavalcích ve 2 patrech velmi hustě a postiženi také všichni chřipkou.*²⁷ (Obr. 12)

Dle svědectví vojáků sloužil zámek v letech 1928–1930 jako holá ubikace. V roce 1930 zde přenocoval prezident republiky T. G. Masaryk, nicméně i nadále sloužil zámek primárně jako vojenské zařízení. V letech 1933–1934 byl vybudován ve Strašicích letní vojenský výcvikový tábor. Ubytovací prostory zámku byly určeny především hostům ministerstva obrany. V roce 1935 zde probíhala celá řada důležitých vyjednávání týkajících se obrany státu. Službu zajišťující chod budov zabezpečovali vojáci z vojenského výcvikového tábora ve Strašicích. Jednou z posledních důležitých návštěv vykonal v roce 1938 prezident republiky Edvard Beneš. S jeho návštěvou byla spojena i večeře na zámku Tři Trubky.

V období třicátých let nebyla výrazněji měněna stavební dispozice třítrubeckého areálu. Plán budov Vojenské lesní správy, který je uložen na lesní správě v Jincích, zachycuje v podstatě identickou situaci jako v době budování zámekového areálu v letech 1890–1891. Pouze kaple je označena jako věž a dle ústních sdělení nebylo již povědomí, že by budova byla využívána jako kaple. V květnu roku 1931 byl vytvořen nový plán celého areálu. Na přelomu let 1933 a 1934 byl na zámek přeložen oficiál Hermann a současně byl pověřen vedením polesí Tři Trubky.²⁸ V letech 1935–1936

²⁷ MAKAJ, Tomáš, *Z historie strašických kasáren I, 1934–1939*, Hostivice 2012, s. 25.

²⁸ Kronika polesí Strašice – uložena na lesní správě ve Strašicích (nečíslováno).

13 Současná podoba záměčku je zformována přestavbou v letech 1941–1943, kdy byla změněna i čelní fasáda hlavního objektu. Zdroj: archiv Vydavatelství Baron.

byla provedena přestavba elektrárny a adaptace hospodářských budov na byt hajného Králíka. Dále byla adaptována komora na zvěř (bývalá kaple), prádelna a místnost pro řidiče. Vyrostla zde také nová kolna, dřevník a sklepy.²⁹

Krátce po nacistické okupaci zbytku českých zemí v roce 1939 přešel záměček spolu s ostatními vojenskými zařízeními v okolí pod kontrolu německé branné moci. Výcvikový prostor dostal název Truppenübungsplatz Kammwald (Brdy).

Od počátku roku 1941 začala protektorátní Vládní vojsko opravovat okolní komunikace včetně mostů. V téže době došlo i k zahájení prací v areálu loveckého záměčku, který se stal sídlem německého polního maršála Walthera von Brauchitsch. Maršál byl v roce 1941 po těžkém infarktu a neshodách s Adolfem Hitlerem v „domácím vězení“ uprostřed brdské přírody. Nejednalo se o žádný „kriminál“ v pravém slova smyslu, ale o funkční zařazení „vrchního lovčího“. Vzhledem k tomu, že na záměčku žila i část Brauchitschovy rodiny, došlo k razantním úpravám interiérů a jejich rozšíření. (Obr. 13) Stejně tak došlo ke změně exteriérů v podobě přístaveb pod balkony. Změnu prodělala i kuchyně. Z přední strany záměčku zmizely trofeje jelenů, odstraněna byla korouhev na střeše a balkonové dveře byly zjednodušeny. V místě středu podkovovitého oblouku byla proražena tři okna. S tím souvisela i adaptace podkroví na obytný prostor. V interiéru byla v podstatě smazána stopa po původním novoromantickém stylu s prvky neorenesance.

²⁹ Výpisky z kronik Vojenských lesů a statků – záznamy Františka Kubů.

14 V některých koupelnách je dodnes zachovalá i sanitární keramika z let 1941–1943. Zdroj: foto Hana Šantavá.

Změnou prošel také otopný systém. K venkovním úpravám přibily nové dveře do krytého loubí, které jsou dodnes zachovány. Stejně tak se v tomto prostoru objevily nové lucerny s kovanými ornamenty. V rozšířeném podkroví byly dodělaný koupelny (Obr. 14) a pokoje, které dodnes obsahují původní prvky zařízení z let 1941–1942. Součástí interiéru byl i bohatý mobiliář: „*Interiér záměčku byl zařízen v mysliveckém duchu, jak mysliveckými trofejemi, tak obrazovou výzdobou – historickými výjevy z lovů a myslivosti.*“³⁰ S přestavbou celého areálu souviselo i významné rozšíření hospodářského zázemí. Dostavěna byla dvě přízemní křídla hospodářských budov, mezi nimiž se nachází dlážděný dvůr. V jednom z křídel vznikly garáže s dílnami, vodárnou a kotelnou.

V květnových dnech roku 1945 byl záměček převzat pod správu Revolučních gard. Při hlídání objektu byl dne 13. června zastřelen strašický občan Václav Brynda. I přes snahu uhlídat inventář zmizela během let 1945–1948 velká část mobiliáře. Budova záměčku však zůstala zachována bez stavebních úprav, a to včetně původní sanitární keramiky. Až do roku 1950 se tu oproti stavu za první republiky mnoho nezměnilo. V roce 1950 byl na území vojenské střelnice zakázán vstup.³¹ Současně došlo k reorganizaci lesní správy. V letech 1950–1959 byl záměček zpřístupňován loveckým hostům a konaly se zde i svatby. Během let 1946–1948 obohatil interiér rozměrný obraz malíře

³⁰ ŠEFL, Josef, Povídaní o Brdech, Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech, Rokycany 2004, s. 79.

³¹ Tamtéž, s. 87.

15 Obraz Jiřího Židlického dodnes tvoří dominantu jídelny. Zdroj: foto Hana Šantavá.

Jiřího Židlického. (Obr. 15) V roce 1955 vyhořela bývalá kočárovna, která byla již v té době zděným objektem.³² Od roku 1959 byl postupně utužován i návštěvní režim na záměčku, což souviselo s budováním nedalekého utajeného vojenského zařízení. Během šedesátých let minulého století se do objektu záměčku neinvestovalo a tento fakt se začal projevovat na jeho stavu. Pouze v roce 1961 byly provedeny výměny krytin. V letech 1966–1967 proběhlo rozsáhlé zaměřování záměčku Ing. arch. Bohumilem Chvojkou, který konstatoval, že jediné plány objektu pochází z května roku 1931. Dále uvedl tehdy v dokumentaci, že největší adaptací prošel záměček v letech 1941–1942. Zajímavá je i zmínka o využití objektu v letech 1966–1967: „Dnešní využití celého areálu spočívá v poskytování ubytovacích služeb pro stálý personál podnikového ředitelství Vojenských lesů a statků Hořovice v daném polesí, dále pak zajišťování hospodářských úkolů, vlastní záměček je navštěvován pouze příležitostně vzhledem k probíhajícím cvičením a ostrým střelbám.“³³ Zajímavé jsou i další informace ke stavu tehdejšího interiéru: „Pohyblivý nábytek je různorodý a nekvalitní. Zato však nábytek vestavěný je velmi dobré úrovně zpracování a poměrně zachovalý.“³⁴ (Obr. 16)

³² Plán rekonstrukce je uložen na ředitelství Vojenských lesů v Jincích.

³³ Citace z dokumentu „Původní zpráva k akci měřičské stávajícího stavu objektu lovecký záměček Tři trubky v polesí Strašice-Brdy VVP“, který je uložen na ředitelství vojenských lesů v Jincích.

³⁴ Tamtéž.

16 Vestavěný nábytek a obložení pochází z přestavby v letech 1941–1943. Zdroj: archiv autora.

17 Největší počet děl Klimenta Štíchy z roku 1972 nalezneme ve vstupní hale. Zdroj: archiv Vydavatelství Baron.

Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let došlo k úpravám interiéru i exteriéru záměčku ve dvou etapách. V roce 1972³⁵ byly v interiéru instalovány umělecké gobelíny a keramické plastiky plzeňského výtvarníka Klementa Štíchy. Později byl v osmdesátých letech minulého století záměček rekonstruován: „V 80. letech bylo překročeno k rekonstrukci loveckého záměčku Tři Trubky. Autorem projektu byl ing. architekt Chvojka z Vojenského projekčního ústavu v Praze. Záměrem byla modernizace interiéru záměčku, vodovodního systému a teplovodního topení. Současně byla provedena úprava přilehlého parku. Lovecký záměček Tři Trubky od svého vzniku sloužil pro potřeby lovu a myslivosti. V tomto duchu bylo upraveno vnitřní zařízení. Zásahem ing. architekta Chvojky se ráz záměčku výrazně změnil. Jeho interiér byl zaplněn zařízením a předměty z různých zemí Evropy. Abstraktní umělecká díla prostému myslivci nic neříkala. Později se ráz záměčku změnil ve prospěch svého poslání.“³⁶ (Obr. 17) Hospodářská část třítrubeckého areálu zůstala až do roku 1955, kdy vyhořela budova bývalé kočárovny, prakticky ve stejném stavu jako v roce 1945. Z dostupných pramenů víme, že byla již zděná a nesloužila svému původnímu účelu. V srpnu roku 1955 byla v identické podobě postavena znova její střecha. V roce 1961 byly provedeny udržovací práce v podobě oplechování a výměny střešní krytiny. V rámci druhé etapy výše zmíněné rekonstrukce byla rozebrána část loubí, které bylo ve špatném stavu. Konstrukce byla zjednodušena a původní kamenné patky byly vyměněny za betonové. Současný stav objektů má tedy podobu rekonstrukce z roku 1983.

Od devadesátých let minulého století až do současnosti byly na záměčku prováděny drobné udržovací práce, které zachovaly v podstatě stav z osmdesátých let po tzv. Chvojkově přestavbě. Ta nesmazala nejdůležitější zásahy do hmoty stavby z let 1941–1943. Od roku 1990 byl záměček využíván jak k prostému ubytování loveckých hostů, tak k jednání ministrů či schůzkám generálního štábu České armády. Naposled zde proběhla 15. ledna 2016 schůzka s ministrem obrany Martinem Stropnickým, při níž zde šéfové AOPK a státního podniku Vojenské lesy a statky podepsali dohodu o spolupráci.³⁷

Lovecký záměček „Tři Trubky“ představuje v oblasti středních Brd ojediněle dochovanou památku svého druhu, která měla to štěstí, že do dnešní doby přežila bez větší újmy období totalitního režimu v letech 1948–1989. To se nedá říci o ostatních stavbách v okolí, které byly zlikvidovány bez ohledu na jejich historickou nebo architektonickou hodnotu. Mezi nejvýznamnější patřila Borská myslivna s arcibiskupskou kaplí zbořená v roce 1957, která tvořila přirozený protipól panského sídla Colloredo-Mannsfeldů. Význam Třítrubeckého záměčku ale nespočívá jen v tom, že představuje dochovanou památku. Stavba loveckého záměčku je zajímavá především tím, že jejím architektem byl významný urbanista Camillo Sitte. Ten v listopadu 1889, kdy projektoval tuto brdskou stavbu, přednesl v Olomouci svou slavnou přednášku o moderní stavbě měst, která bezesporu ovlivnila českou architekturu. Lovecký záměček „Tři Trubky“ tak překračuje svým významem region středních Brd a je třeba mu věnovat do budoucna náležitou památkovou péči a ochranu.

³⁵ CINKANIČOVÁ, Petra, Osobnost plzeňského malíře a architekta Klimenta Štíchy. Nepublikovaná diplomová práce, Fakulta filozofická – Západočeská univerzita, Plzeň 2014, s. 22.

³⁶ ŠEFL, J., Povídání o Brdech, c. d., s. 91.

³⁷ Denní tisk – doprovodná dokumentace Muzea Středních Brd, 16. 1. 2016.

Předkládaný článek vznikl za podpory Ministerstva zemědělství na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

Prameny a literatura

- Deníkové záznamy MUDr. Viléma Pobudy – soukromý archiv Bohumily Hájkové.
Deníky Emanuela Horáka – majitel Josef Šefl.
Kronika obce Strašice, 1. díl, 1915–1920.
PLEŠMÍD, Josef, Paměti o Strašicích, 1958.
Výpisky – Příprava pro kroniku – Bohumil Horský, 1987.
Výpisky z kronik VLS – správce objektu František Kubů.
- ČÁKA, Jan, Střední Brdy krajiny neznámá, Praha: Mladá fronta 1998, s. 99.
DRACHOVSKÝ, Antonín, Obrazy Zbirovské – pokus monografický, Tábor 1885, s. 133.
DRACHOVSKÝ, Antonín, Strašice, Tábor 1896, s. 39.
JIŘÍČKA, Václav, Klapající minulost, Hostivice: Baron 2011.
KAFKA, Josef, Brda a Podbrdí. Praha: Nákladem a tiskem Eduarda Grégra 1898, s. 66.
KYNCL, Jaroslav, Rokycansko v literatuře a umění, Plzeň: Kabinet českého jazyka 1964.
LUSCHSINGER, Christoph – SCHWARZ, Mario (edd.), Camillo Sitte – Gesamtausgabe: Entwürfe und städtebauliche Projekte: Das internationale Werk in Architektur, Kunstgewerbe und Städtebau, Gebundene Ausgabe, VI. Band, Wien: Böhlau 2014, s. 116.
MAKAJ, Tomáš, Střední Brdy na starých pohlednicích a fotografiích, Hostivice: Baron 2010.
MAKAJ, Tomáš, Z historie strašických kasáren I. 1934–1939, Hostivice: Baron 2012, s. 25.
MAKAJ, Tomáš – PROKŮPEK, Petr, Strašice a okolí v obrazech, Hostivice: Baron 2011.
Průvodce Rokycanskem a Zbirovskem, Rokycany: Zápotočný 1908.
Průvodce Rokycanskem a Zbirožskem, Praha: Československý kompas 1923.
PUSCH, Eva – SCHWARZ, Mario, Architektur der Sommerfrische, St. Pölten, Wien 1995, s. 91–93.
ŠEFL, Josef, Povídání o Brdech, Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech, Rokycany 2004, s. 79.

LOVECKÉ OBJEKTY ŠLECHTY NA KUTNOHORSKU

ARISTOCRATIC HUNTING ACCOMMODATION IN THE KUTNÁ HORA DISTRICT

Pavel Novák

Abstrakt: Na Kutnohorském okrese se dodnes dochovala řada loveckých objektů šlechty. Mezi ně patří zámky v Žehušicích, Roztěži, Ratajích, Moránech, Hraběšíně a Opatovicích. Další lovecké objekty byly víceúčelové. Nejčastěji se jednalo o hájovny s volnými pokoji pro pobyt panstva. Jedna je dosud dochována v Horušicích a stejnému účelu sloužil i tzv. Červený domek. Doloženy jsou i hájovny v Kamenné Lhotě a na Vedralce. Na Vysoké stojí ruina kaple s loveckým využitím prvního patra. V Žandově zřejmě lovecký objekt tvořil součást hospodářského dvora. Dochovaly se i dvě lovecké chaty, a to u Schořova a u Tisí skály. Další lovecké objekty jsou opět doloženy v pramenech, a to umělá zřícenina v lese Libuši u Kačiny, altán nad pítkem pod zámkem Kačina či Rybářská chýše tamtéž a Tempel v Hetlíně a Utěšenovicích. Pro úplnost třeba ještě uvést Viktorovu vilu v Paběnicích, v lese umístěný objekt výstavností srovnatelný se šlechtickými objekty. Text obsahuje stručnou historii jednotlivých objektů.

Summary: Numerous buildings related to hunting and aristocracy have been preserved in the district of Kutná Hora. They include the chateaux in Žehušice, Roztěž, Rataje, Morány, Hraběšín, and Opatovice. Other buildings served multiple functions: these were mainly gamekeeper's lodges with rooms to accommodate estate owners. Such a lodge still survives in Horušice and the so-called Červený domek ('Red Cottage') served the same purpose. It is known that similar gamekeepers' lodges existed also in Kamenná Lhota and in Vedralka. At Vysoká, there stands a ruin of a chapel whose upper floor used to serve as accommodation for hunters, while in Žandov, a hunting cottage was part of a farmstead. Two simple hunting lodges had survived, one near Schořov, the other near Tisí skála (Tisí Rock). Other buildings related to hunting are mentioned in written documents, namely an artificial ruin in the Libuše Forest near Kačina, a pavilion above a water source under the Kačina Chateau, Rybářská chýše ('Fishing Cottage') nearby, and a Tempel in Hetlín and Utěšenovice. Sources also mention Viktorova vila ('Viktor's Villa') in Paběnice, a lodge in a forest in size and facilities comparable to accommodation built for and by the nobility. This contribution includes a brief history of the individual buildings.

Keywords: Hunting lodges, chateaux, gamekeeper's lodges, hunting cottages, Kutná Hora District.

Klíčová slova: Lovecké zámky, zámečky, hájovny, lovecké sruby, Kutnohorsko.

Lovectví tvořilo pevnou součást života šlechty od středověku až do 20. století. V 19. a 20. století jeho význam poněkud poklesl, neboť se šlechta začala věnovat i jiným, především intelektuálním činnostem a také sportu. I přesto si ani v meziválečném období, kdy již byl lov demokratizován a byl přístupný i pro nešlechtické vrstvy, neumíme život šlechty bez lovu představit. Součástí většiny panství byly obory nebo alespoň bažantnice. Právě v nich nejčastěji nalézáme lovecké stavební objekty. Nacházíme je však i jinde, obvykle v lesích, kde plnily současně i funkci hájoven.

Pro většinu těchto objektů chybí archivní prameny, a pokud nejsou zachyceny regionální vlastivědnou literaturou, je nutné velmi pracně dohledávat jejich historii

roztroušenou v hospodářských dokladech v jednotlivých velkostatkových fondech a v rodových archivech majitelů jednotlivých panství.

Odlišit od sebe objekty lovecké a lesnické je někdy velmi obtížné, neboť hájovny, často zejména na menších panstvích, bývaly příležitostně používány i pro odpočinek panstva při honech. Pro účely tohoto článku považujeme za lovecké objekty i takovéto hájovny, které počtem obytných místností výrazně přesahují potřeby rodiny hajného a dá se tudíž předpokládat, že tyto místnosti byly alespoň příležitostně používány pro ubytování panstva během honů a při lovu. Lovecké stavby jako druh staveb představují poměrně širokou kategorii.¹ Zahrnují na jedné straně lovecké zámky o desítkách místností, které obývala celá šlechtická rodina i s početnými loveckými hosty po celou loveckou sezónu. Na druhé straně mohou mít podobu prostého loveckého srubu s jedinou obytnou místností, přičemž druhá místnost může být užívána jako sklad krmiva pro zvěř či jako úložný prostor pro lesnické a lovecké potřeby.

Obě krajní kategorie výše uvedených loveckých objektů včetně řady dalších lze nalézt i na Kutnohorsku. Dnes evidujeme v okrese Kutná Hora čtyři lovecké zámky, dvě lovecké chaty a tři hájovny prokazatelně používané jako lovecké objekty. Na Kutnohorsku byla zatím podrobně zpracována pouze historie chotkovského panství Nové Dvory, z níž vyplývá existence dalších voluptuárních objektů příležitostně využívaných k lovcví. Je velmi pravděpodobné, že podrobné studium ostatních panství přinese poznatky o dalších stavbách používaných k lovcví.²

V hierarchii loveckých objektů tvoří vrchol lovecké zámky. Často je velmi obtížné je odlišit od běžných zámků. Zde považujeme zámky za lovecké pouze v tom případě, že jsou obývány pouze po část roku, v průběhu lovecké sezóny. To připadá do úvahy pouze u větších panství, kde jejich vlastníkům patřily dva a více zámeckých objektů, z nichž některé byly využívány k lovu.

Největším loveckým objektem na Kutnohorsku je zámek v Žehušicích. Nikoliv ovšem ve své dnešní podobě, která je výsledkem přestavby Josefem Míčou v letech 1825–1828 v empírovém stylu. Tato přestavba měla za cíl vytvořit z pouze občasné využívaného loveckého zámku objekt sloužící k trvalému bydlení. Původně byly Žehušice budovány v letech 1671–1681 neznámým architektem velmi dobře obeznámeným s římskými vilami jako lovecký objekt pro Michala Osvalda Thun Hohensteina, sídlícího v Klášterci nad Ohří, který roku 1661 koupil žehušické panství od Valdštejnů. Přestavba souvisela s rozrodem tohoto šlechtického rodu a s vytvořením jeho žehušické větve. Původně měli Thun Hohensteinové oboru na Vedralce na hřebeni Železných hor a v roce 1820 ji přenesli za zámek, kde vypustili rybník Kravinec a na jeho dně vybudovali oboru, kam dovezli bílou jelení zvěř. Hohensteinové sídlili na Žehušicích

¹ Jednoduchou typologii loveckých staveb spolu s přehledem dochovaných a výjimečně i nedochovaných staveb uveřejnil J. Andreska. Rozlišuje lovecká hradiště, lovecké dvorce, lovecké hrady, lovecké zámky a zámečky, lovecké chaty a myslivny. ANDRESKA, Jiří – ANDRESKOVÁ, Erika, Tisíc let české myslivosti, Vimperk 1993, s. 25–73.

² Stavebně historický průzkum zámku Žehušice doložil, že zámek byl původně vybudován jako pouze příležitostně obývaný lovecký objekt. Tomu odpovídala jeho dispozice, absence vytápění řady místností i méně náročné stavební provedení objektu. Teprve přestavba z 19. století vytvořila z Žehušic trvale, tj. i v zimě obyvatelné šlechtické sídlo. BERÁNEK, Jan – MACEK, Petr – ZAHRADNÍK, Pavel, Žehušice (o. Kutná Hora). Standardní stavebně historický průzkum, Praha 2005, s. 146–147.

1 Zámek v Žehušicích. Zdroj: foto autor 2016.

2 Dobová pohlednice zámku v Žehušicích. Zdroj: archiv Miloše Hořejše.

3 Dobová pohlednice Žehušice se zámek. Zdroj: archiv Miloše Hořejše.

4 Zahradní fronta zámku Žehušice začátkem 20. století. Zdroj: archiv Miloše Hořejše.

5 Žehušice. Zdroj: archiv Miloše Hořejše.

až do meziválečného období, kdy v průběhu pozemkové reformy panství koupila rodina bankéře Stomea. I Stomeové se věnovali lovu, ale zámek představoval jejich hlavní rodinné sídlo doplněné o řadu podnikatelských aktivit, z nichž největšího věhlasu dosáhly Žehušické koniferové školky. Po válce byla v zámku zřízena učňovská a poté základní škola. V první polovině devadesátých let 20. století byla škola kvůli havarijnímu stavu budovy vystěhována a zámek dvě desetiletí chátral. V posledních letech probíhá generální oprava památky i dalších objektů pro nového majitele. Zámek ani obora nebudou zřejmě v budoucnu přístupny pro veřejnost.

Dalším loveckým zámekem je zámek v Roztěži. Byl dokončen v roce 1674 na místě v roce 1669 zbořeného hradu. Měl pouze jedno patro a byl postaven v barokním stylu. V letech 1827–1830 proběhla za Karla Antona Maxmiliána Dalberga klasicistní přestavba, při které zámek získal i druhé patro. Jako jeden z mála zámků byl roztěžský zámek v letech 1910–1911 za Karla Herberta Dalberga přestavěn v secesním stylu. Přestavbu provedl malešovský stavitel Antonín Vepřek podle plánů vídeňského architekta Leopolda Bauera. V této době přibyla k zámku dvě jednopatrová boční křídla s mansardovou střechou. V roce 1826 byl kolem zámku vybudován rozsáhlý přírodně krajinářský park. Dalbergové měli svoje rodové sídlo v Dačicích a Roztěž trvale obývali až v meziválečném období, kdy došlo k rozrodu tohoto šlechtického rodu. Po válce byl zámek konfiskován a předán Svazu československých spisovatelů. Po roce 1989 byl prodán tchajwanskému podnikateli, který si v něm vybudoval svoje rodinné sídlo a širší okolí zámku obklopil golfovým hřištěm. Lovecké zázemí zámku tvořila rozlehlá obora, dnes se v ní chovají daňci.³

³ V oboře se dochoval podchod pod silnicí sloužící vysoké zvěři k přechodu z jedné části obory do druhé. Za informaci děkuji ing. arch. J. Mrázkovi ze středočeského pracoviště Národního památkového ústavu.

6 Původní podoba loveckého zámku Roztět. Zdroj: archiv Miloše Hořejše.

7 Zámek Roztět po přestavbě. Zdroj: archiv Miloše Hořejše.

8 Interiér vstupní haly zámku Rostěž. Zdroj: archiv Miloše Hořejše.

Dalším loveckým zámekem je zámek Morány. Patří rodu Hrubých z Jelení sídlících na zámku v Červených Pečkách. Základem zámku je jednopatrová obytná budova sklářského mistra Vavřince Eisnera postavená po roce 1707. Tento dům přestavěl v roce 1840 sklářský mistr Martin Plešinger, jenž ho zvýšil o jedno poschodí. Až v roce 1894 koupil Morány šlechtický rod Hrubých z Jelení. Ti kolem roku 1900 přestavují obytný objekt na lovecký zámek a v okolí zakládají přírodně krajinářský park. V roce 1948 byl zámek konfiskován a vystřídala se zde lesní správa, lesnické učiliště, domov důchodců a domov pro mentálně postižené. Po roce 1989 byl zámek restituován a opraven. Staronový majitel ho využívá k obytným účelům.

Další lovecký zámek stojí v Hraběšíně. Renesanční komplex si nechal vybudovat po roce 1622 Adam Studánecký z Pašíněvsi. V roce 1658 se zámek dostal do vlastnictví sedleckého kláštera a sloužil jako letní odpočinkové sídlo členům cisterciáckého řádu. Loveckým zámekem se stal teprve poté, co jej s celým sedleckým panstvím získal od náboženského fondu v roce 1819 Karel Filip Schwarzenberg. Schwarzenbergové využívali hraběšínský zámek pouze velmi sporadicky a příliš často nepobývali ani v sídle sedleckého panství – v sedleckém zámku. Ve vlastnictví Schwarzenbergů zůstal Hraběšín až do roku 1948. Poté byl Schwarzenbergům konfiskován. V letech socialismu ho s přílehlými hospodářskými objekty využívaly státní lesy. Po roce 1989 byl celý objekt opět vrácen Schwarzenbergům. Ti ho vzápětí prodali soukromému majiteli, který chátrající objekt opravil a používá ho k obytným a rekreačním účelům.

9 Zámek Morány. Zdroj: archiv autora.

10 Zámek Hraběšín. Zdroj: foto autor 2016.

11 Zámek Rataje nad Sázavou. Zdroj: archiv Miloše Hořejše.

Zámek Rataje nad Sázavou můžeme označit za lovecký jen s velkou opatrností. V jeho sousedství se rozkládá velká ratajská obora, která nasvědčuje tomu, že lov byl významnou součástí života majitelů. Zámek vznikl v 16. století obnovou a rozšířením roku 1447 vyhořelého hradu. Hrad tehdy vlastnili Talmberkové. Kolem roku 1672 byl zámek raně barokně upraven a rozšířen o další křídlo. Kdy vznikla obora, není jasné. Jisté však je, že Lichtenštejnové, poslední šlechtičtí majitelé ratajského panství a posléze velkostatku věnovali rozvoji lesnictví a s ním spojeného lovectví velkou pozornost. Svědčí o tom pamětní kamenný stůl vztyčený roku 1904 na památku návštěvy České lesnické jednoty, která každoročně navštěvovala některé z velkostatků s mimořádně kvalitní správou lesů.⁴ V objektu zámku byla lesní správa a byty zaměstnanců. Zda tu bylo ponecháno několik místností vybavených pro příležitostné lovecké pobyty panstva, se nepodařilo zjistit. V daňových spisech z meziválečného období však žádné takovéto prostory již nejsou.⁵ I přesto se lze domnívat, že ratajský zámek nejspíše

⁴ Zámek Rataje je příkladem zámeckého objektu ve vedlejší sídle rodu, který po začlenění do komplexu jednotlivých panství ztratil sídelní a reprezentační funkci a stal se hospodářsko-správním objektem. Lichtenštejnové měli takovýchto zámků v Čechách, na Moravě, v Rakousku a Lichtenštejnsku desítky. Některé z nich měly svoji specifickou funkci. Zde to bylo lesnictví a s ním spojený lov. Při množství zámků a dalších objektů využitelných pro příležitostný pobyt nelze u Rataj předpokládat pobyt Lichtenštejnů více jak jednou za rok, spíše jednou za několik let. V ratajské oboře najdeme i několik jubilejních kamenů – pomníků vztyčených v roce 1898 a následně roku 1908 u příležitosti 40. a 50. výročí panování knížete Jana Dobrotivého Lichtenštejna.

⁵ Součástí daňové soustavy meziválečného období byla i tzv. domovní třídní daň. Šlo o daň z bytů, kdy nadměrně velké, pouze příležitostně obývané byty byly zdaněny hodně. Majitel musel prokázat, že obývá

12 Tzv. zámček v Opatovicích. Zdroj: foto autor 2016.

v 18. a zčásti i v 19. století příležitostně sloužil k loveckým pobytům panstva, které přijíždělo minimálně na pravidelné podzimní hony. Od Lichtenštejnů koupila zámek již v meziválečném období obec Rataje. Zámek byl upraven pro obytné účely a v části prostor byly zřízeny i obecní úřadovny, po válce kanceláře místního národního výboru. Teprve po revoluci 1989 byla část zámku vrácena kulturním účelům a bylo zde vybudováno Muzeum středního Posázaví a Dřevorubecké muzeum.

Posledním zámčeckým objektem, který je dodnes nazýván loveckým zámčkem, je zámek v Opatovicích, tvořící součást Opatovické obory. Objekt leží již těsně za hranicemi kutnohorského okresu – v okrese Kolín. Do tohoto příspěvku je zařazen z toho důvodu, že byl součástí pečeckého panství Hrubých z Jelení a je situován v sousedství sídelního zámku v Červených Pečkách. Představoval rovnocenný objekt k zámku Morány, v samostatné části panství v Posázaví. Jeho historie je poměrně krátká. V první polovině 19. století si ho nechali postavit Hrubí z Jelení. Ve své původní empírové podobě poznamenané jen dílčími úpravami zůstal až do osmdesátých let 20. století. V roce 1955 byl nevyužitý objekt zámčku předán obci jako sýpka. Zámček dále chátral. V roce 1975 byl předán JZD Červené Pečky. V osmdesátých letech byl zchátralý objekt

---

byť po celý rok, aby se této dani vyhnul. Progressivní zdanění bylo zřejmě jedním z důvodů, proč si po pozemkové reformě zchudlá šlechta nedržela apartmány ve svých vedlejších sídlech a přeměnila je buď v kanceláře, nebo v byty zaměstnanců, ze kterých navíc pobírala nájemné.

13 Zřícenina víceúčelové stavby na Vysoké. Zdroj: foto autor 2016.

rekonstruován pro potřeby mysliveckého sdružení. Zcela při tom ztratil svůj původní historický ráz. Po roce 1989 byl objekt privatizován a byla zde zřízena restaurace poskytující i ubytování. Na původní účel objektu upomíná dnes již jen název restaurace Lovecký zámček.

Objektem s kombinovaným využitím byl zámček s kaplí sv. Jana Křtitele na vrchu Vysoká. V přízemí byla kaple, v patře obytné místnosti s výhledy do čtyř světových stran. Obydlí mnichů obsluhujících kapli byla v drobných stavbách mimo vlastní objekt zámku zvaného Belveder. Nechal ho postavit František Antonín Sporck, přední propagátor parforsních honů a zakladatel řádu sv. Huberta. J. Andreska se domnívá, že právě stanovitá střecha s věžičkou a výhledem do všech stran je důkazem využití stavby pro parforsní hony.⁶ Objekt byl vystavěn podle projektu G. B. Alliprandiho v letech 1695–1697. Po dvou letech ho však Sporck prodal a v roce 1834 objekt vyhořel a nikdy již nebyl obnoven.⁷

Do dnešních dnů se nedochoval lovecký zámek v Žandově. Zdejší hospodářský dvůr patřil kutnohorským jezuitům, kteří zde rovněž vybudovali venkovskou rezidenci dokončenou v roce 1653. Roku 1689 ji prodali Janu Fridrichovi Trautmansdorfovi,

⁶ ANDRESKA, Jiří – ANDRESKOVÁ, Erika, Tisíc let myslivosti, Vimperk 1993, s. 44.

⁷ V současnosti si vzal za cíl opravit objekt, resp. zastavit jeho chátrání spolek Belveder Vysoká. Ten však o něm uvažuje pouze jako o klášteřu a nikoliv jako o stavbě se světským využitím.

14 Žandov, usedlost stojící na místě hospodářského dvora. Zdroj: foto autor 2016.

vlastníku červenopečeckého panství. Ten rezidenci přebudoval na lovecký zámek. Svému účelu Žandov sloužil do začátku 18. století, kdy roku 1713 koupil dvůr Karel Jáchym Breda a začal zámek využívat k hospodářským účelům. Objekt byl později zcela přestavěn. Dnes je v soukromém vlastnictví.⁸

Hrubí z Jelení využívali pro lov i hájovny. Příkladem honosně přestavěné hájovny, které se začalo říkat lovecký zámeček, je hájovna v Kamenné Lhotě v posázavské části panství. V roce 1879 si Bohdan Hrubý z Jelení nechal starou hájovnu přestavět na letohrádek, který využíval k lovu v rozsáhlých kamenolhoteckých lesích. Po znárodnění objekt využívaly státní lesy, které ho v padesátých letech nechaly přestavět ve výcvikové středisko mládeže. V roce 1976 sem byl umístěn diagnostický ústav pro mládež (polepšovna). Po roce 1989 byl objekt vrácen původním majitelům. Ti ho darovali okresnímu úřadu na stavbu domova důchodců. Jelikož zdejší prostředí nebylo pro výstavbu domova důchodců vhodné, byl objekt v roce 2001 zbourán a pozemky vráceny majiteli.

K lovu se alespoň příležitostně používaly i další hájovny, v nichž byly pro panstvo připraveny hostinské pokoje. Příkladem takového objektu může být hájovna v Horušicích náležející k sedleckému cisterciáckému panství. Osmiboký patrový objekt byl postaven roku 1740 a sloužil k letnímu odpočinku řádových bratří i jako archiv. Trva-

---

⁸ Žandovský zámeček je příkladem objektu, jehož existence již zcela vymizela z povědomí místních obyvatel. Ti vylučují, že tu vůbec kdy stával.

15 Hájovna-letohrádek v Kamenné Lhotě. Zdroj: archiv Miloše Hořejše.

16 Hájovna Horušice. Zdroj: foto autor 2016.

17 Červený domek. Zdroj: foto autor 2016.

18 Pavilon na Vedralce. Zdroj: archiv autora.

le zde bydlel pouze správce. Po zrušení cisterciáckého řádu sedlecké panství koupili Schwarzenbergové, kteří stavbu v roce 1819 upravili na objekt sloužící k lovu. Od roku 1890 byla budova využívána jako hájovna. Dodnes si podržela svoji původní barokní podobu a slouží k individuální rekreaci.

Obdobně tomu bylo v případě Červeného domku na novodvorském panství. Ten byl vybudován jako letohrádek, poté co roku 1791 Jan Rudolf Chotek přikoupil k novodvorskému panství statek Hlízov. Po smrti Jana Rudolfa v roce 1824 byl letohrádek využíván jako hájovna. Hraběcí rodina se zde stavovala, když se chtěla občerstvit při podzimních honech v kačinské bažantnici či v již neexistujícím lese u říčky Klejnarky. Patrový objekt v barokním stylu byl vybaven co do počtu kusů sice skrovně, ale zato kvalitním nábytkem.⁹

Dnes již nestojí hájovna na Vedralce. Zde měli žehušičtí Thun Hohensteinové původně oboru s parkovou úpravou v okolí loveckého zámečku postaveného Františkem Josefem Thunem před rokem 1800. Prostá jednopatrová empírová budova byla po roce 1810 přeměněna v hájovnu. I v této době umožňovala krátkodobý pobyt panstva při lovech v lesích na hřebeni Železných hor. O širším kulturně společenském využití hájovny Vedralky svědčí parková úprava nejbližšího okolí hájovny a existence hudebního pavilonu. Dnes je zde možno najít již jen část základů budov stržených v roce 1937, torzo parkové úpravy a staré kaštanovníky seté z původního parku.

Další kategorii loveckých objektů tvoří stavby bez trvalého personálu umožňující krátkodobý pobyt. Na Kutnohorsku jsou tradičně nazývány zámečky, byť striktně vzato do této kategorie nepatří. Pokud se panstvo chystalo na hon a předpokládalo zastávku v takovémto zámečku, byli napřed posláni sloužící, kteří zámeček uklidili, zatopili v něm a připravili pro panstvo občerstvení.¹⁰ Tento typ objektů máme doložen na auerspergském žlebském panství a částečně i na chotkovském novodvorském panství.

Dosud dochován, resp. opraven a jen minimálně přestavěn stojí uprostřed lesů mezi Schořovem a Přibyslavicemi schořovský lovecký zámeček (někdy též nazývaný zbudovským podle nedalekých Zbudovic). Jde o patrový objekt se dvěma místnostmi v přízemí a třemi v patře s balkonem ze dvou stran sloužícím jako lovecký ochoz. Zámeček byl vybudován v romantickém stylu v roce 1850 Auerspergy, jimž sloužil až do pozemkové reformy v meziválečném období. V období socialismu ho využívalo místní myslivecké sdružení a zámeček chátral. Po propadnutí střech byl opuštěn a teprve po roce 1989 byl od základu opraven soukromým majitelem, který ho využívá jako rekreační objekt pro svoji rodinu. I přes opravu si zámeček udržel svůj historický charakter.

Pro úplnost dodejme, že Auerspergové vybuvovali takovýchto loveckých zámečků umožňující krátkodobý pobyt několik. Další stojí ve Slatině na Chrudimsku, již za hranicemi kutnohorského okresu.

Dnes již neznáme původní podobu loveckého objektu u Adamova. Měl zděné, dosud zčásti zachované přízemí a dřevěné patro. Snad šlo rovněž o lovecký zámeček stejného typu, jaký stojí u Schořova.

---

⁹ V roce 1866 po bitvě u Hradce Králové zde odpočíval krátce pruský štáb v čele s korunním princem Bedřichem. ZAVADIL, Antonín, Kutnohorsko slovem a obrazem, Kutná Hora 1912, s. 128.

¹⁰ V Tupadlech dosud žije paní J. Sýkorová, dcera jedné ze sloužících, která pravidelně před návštěvou Auerspergů docházela do cca 3 km vzdáleného zámečku objekt přichystat na návštěvu a připravovala občerstvení. Četnost návštěv panstva v průběhu roku byla minimální, což nasvědčuje tomu, že se Auerspergové snažili návštěvu jednotlivých loveckých objektů střídat.

Na chotkovském panství byla pro účely lovu využívána i umělá zřícenina v lese Libuši. Tento drobný novogotický objekt ze závěru 18. století charakteru torza budovy s lomenými oblouky oken ve tvaru L v sobě v 19. století skrýval dřevěný objekt vybavený nábytkem, který byl využíván jako výletní cíl i jako lovecké zařízení. Obdobně tomu bylo i v případě Rybářské chýše situované přímo uprostřed kačinské bažantnice s vyhlídkou na luka na jednu stranu a na rybník na stranu druhou. O ní z archivních pramenů víme, že byla vybavena nábytkem, který byl v době, kdy Chotkům došly peníze na dostavbu zámku Kačina, využit k zařízení části kačinských pokojů.¹¹ Pravděpodobně uprostřed Velké bažantnice na Kačině v místě růžice cest stával v době Věž-

19 Schořov zámek. Zdroj: archiv autora.

¹¹ Státní oblastní archiv Praha, fond RA Chotek, k. č. 116, inv. č. 1795, chronologické výpisy z nedochovaných stavebních spisů.

20 Umělá gotická zřícenina Libuše u zámku Kačina, kresba Emericha Chotka. Zdroj: sbírka grafiky Ústavu teorie a dějin umění, W-C 15/50.

níků lovecký pavilón. Část základů pod povrchem terénu je dosud zachována. Další zaniklý lovecký objekt stál na hraně umělé terénní vlny poblíž vodárny pod zámkem Kačina. Jeho kamenné základy se zčásti zachovaly. Rozkládal se přímo nad umělým pítkem pro zvěř, zřízeném na louce dokola uzavřené lesem. Loveckou funkci můžeme předpokládat i u nákladného letohrádku, který nechal postavit předchůdce Chotků na Nových Dvorech, baron Bernard Věžník koncem 17. století na okraji kačinské obory, zřejmě na hrázi Svatoanenského rybníka u Nových Dvorů. V terénu se po tomto letohrádku již nic nedochovalo.¹²

Neznámá je podoba zámečku v lesích u Záboří nad Labem. Tento objekt byl zbourán a materiál včetně zdiva základů byl použit při stavbě zámku Kačina. Žádnou bližší informaci o něm archivní materiál v chotkovských archivních fondech neuvádí.

¹² Letohrádek měl funkci cíle při plavbě výletní lodí, která plula po uměle vyhloubeném kanále ve dně Svatoanenského rybníka od zámku. Viz LEDR, Josef, Děje panství a města Nových Dvorů, Kutná Hora 1884, s. 132.

Chotkové měli i další lovecké objekty. V Sidoniině lese u Radvančic si Jan Rudolf Chotek nechal koncem 18. století uprostřed obory vybudovat celou vesničku s cizokrajnými stavbami. Kromě nich zde byl i letohrádek a dům pro služebnictvo. Vzhledem k situování objektů do obory lze důvodně předpokládat, že příležitostně byly tyto objekty využívány i k lovu. Jako výletní cíl z Radvančic sloužil objekt zvaný Hučadla v Hetlíně. Jeho situování přímo nad výběžkem rybníka Vidlák dokládá, že byl velmi pravděpodobně i on využíván příležitostně k lovu. Stejná situace je i u Templu v Utěšenovicích-Borové nedochovaného v terénu ani v troskách. I zde se objekt rozkládal nad rybníkem a potokem, kam chodila pít zvěř.¹³

U Chotků již částečně víme, jakým způsobem byly jednotlivé lovecké objekty využívány. Po většinu roku byly nevyužity, ožily pouze v době podzimních honů. Lokality blízko sídelního zámku Kačina byly navštěvovány i jako běžný výletní cíl, kdy v nich hraběcí rodina den pobyla a nechala si zde připravit jídlo. Ještě počátkem 20. století poslední šlechtický majitel Kačiny Quido Thun Hohenstein v létě na jeden, dva týdny hostil Arnošta Chotka, vlastníka veltruského velkostatku, a během tohoto období pravidelně objížděl jednotlivé revíry a tamější lovecké objekty.¹⁴

Nejmenší kategorii loveckých objektů šlechty představují lovecké sruby. Nebyl v nich žádný stálý personál a nebylo zde pro lovecké hosty připravováno občerstvení. Jednalo se o roubené patrové objekty s balkonem v patře. Jediná skromně zařízená místnost umožňovala přečkat nepohodu nebo počkat na příchod zvěře až pod hlavní pušek lovců. Balkon sloužil jako lovecký ochoz. V podstatě šlo o pohodlnější období dnešních posedů. Takovýto lovecký srub je dodnes zachován pod Tisí skálou mezi Bratčicemi a Příbyslavicemi. Přesné stáří objektu není známo, ale podle stupně poškození roubené konstrukce lze usuzovat na přelom 19. a 20. století. Nelze vyloučit, že na místě dnešní stavby stála obdobná stavba již dříve.

Zřejmě obdobný lovecký srub, dnes již ovšem srovnaný se zemí, stával i u Podmok v sousedství hadích rybníčků. Ani o jeho historii bohužel nic bližšího nevíme.¹⁵

Na Kutnohorsku je dodnes dochován jeden k lovu využívaný objekt, který není šlechtický, ale občanský. Jde o Viktorovu vilu v Paběnicích. Nechal si ji postavit v letech 1932–1936 Eduard Viktora.¹⁶ V jejím sousedství vybuodoval oboru. Dojížděl sem každoročně na letní pobyt a v období honů. Vila měla pohnuté osudy v letech po druhé světové válce. V roce 1949 byla znárodněna a sloužila zprvu jako školicí středisko ministerstvu školství. Později byla předána druhé správě SNB a proměnila se ve vězení pro prominentní vězně. Z nejvýznamnějších obětí komunismu zde strávil několik let v internaci pražský arcibiskup J. Beran, brněnský biskup K. Skoupý a českobudějovický biskup J. Hlouch. V roce 1988 byl celý objekt předán Ústřední vojenské nemocnici a sloužil jako rekreační zařízení. Po roce 1989 zůstal ve správě Policejního prezidia a je využíván k rekreačním účelům.

¹³ Blíže NOVÁK, Pavel, Chotkovská obora – plány a skutečnost, *Prameny a studie*, 2014, č. 53, s. 158.

¹⁴ SOA Praha, fond RA Chotek, deníky Arnošta Chotka, k. č. 283, inv. č. 2750–2753.

¹⁵ Za informaci děkuji panu Borskému, dnes vlastníku srubu pod Tisí skálou.

¹⁶ Eduard Viktora (1880, Paběnice – 1952, Praha), významný konstruktér silnic a mostů, realizoval v Praze řadu silničních a kanalizačních staveb. Bezdětný mecenáš umění je příkladem převzetí životního stylu šlechty. Jeho úspěšné podnikatelské aktivity mu umožnily vybudovat si vilu-zámeček v rodných Paběnicích, kam pravidelně zajížděl na kratší pobyty spojené zejména s lovem.

21 Srub u Tisí skály. Zdroj: foto autor 2016.

22 Viktorova vila v Paběnicích. Zdroj: foto autor 2016.

Lovecké objekty šlechty na Kutnohorsku patří dnes většinou soukromým majitelům, kteří je využívají k obývání a k rekreaci. Většina z nich je opravena a průběžně udržována. Pouze u některých objektů, zejména zámeků, zůstala zachována i jejich umělecká a kulturněhistorická hodnota. Část drobných objektů již byla zlikvidována. O to větší hodnotu mají dosud dochované lovecké chaty a lovecké sruby, u nichž by bylo vhodné navrhnout jejich památkovou ochranu. Podrobný terénní průzkum spolu s archivním studiem zejména lesnického materiálu ve fondech jednotlivých šlechtických rodů by nepochybně odhalil i další objekty, které byly používány k loveckým účelům. Pozornost si zasluhují některé honosnější hájovny, jejichž dnešní obyvatelé již o jejich historii nic nevědí. Úkolem budoucího výzkumu je vedle zájmu o stavby samotné mj. i pochopení, jakým způsobem a jak často v roce byly jednotlivé kategorie loveckých staveb provozovány. Alespoň zčásti se tak stalo v případě chotkovského panství Nové Dvory.¹⁷ Ostatní panství, resp. po roce 1848 velkostatky na podrobnější archivní průzkum dosud čekají.

Předkládaný článek vznikl za podpory Ministerstva zemědělství na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

Prameny a literatura

Státní oblastní archiv Praha:

- fond RA Chotek, deníky Arnošta Chotka, inv. č. 2750–2753, kt. 283; inv. č. 1795, kt. 116, chronologické výpisy z nedochovaných stavebních spisů.

Státní okresní archiv Kutná Hora:

- fond Berní správa Čáslav, nezpracováno, spisy k výběru daně třídní.
- fond Berní správa Kutná Hora, nezpracováno, spisy k výběru daně třídní.

ANDRESKA, Jiří – ANDRESKOVÁ, Erika, Tisíc let myslivosti, Vimperk: Tina 1993.

BERÁNEK, Jan – MACEK, Petr – ZAHRADNÍK, Pavel, Žehušice (o. Kutná Hora) Standardní stavebně historický průzkum, Praha 2005.

CERMAN, Ivo, Chotkové. Příběh úřednické šlechty, Praha: Lidové noviny 2008.

CERMAN Ivo, Patriotický park Veltrusy: každodenní život a myšlenkové poselství, Zprávy památkové péče, 2013, 73, č. 4. s. 283–288.

LEDR, Josef, Děje panství a města Nových Dvorů, Kutná Hora: K. Šolc 1884.

LIPSKÝ, Zdeněk – ŠANTRUČKOVÁ, Markéta – WEBER, Martin, Vývoj krajiny Novodvorská a Žehušicka ve středních Čechách, Praha: Karolinum 2011.

NAČERADSKÁ, Petra, Poslední Chotkové na Veltrusech, Praha: NPÚ 2015.

NOVÁK, Pavel, Zapomenutá Chotkovská krajinářská úprava u Radvančic na Kutnohorsku, Prameny a studie, 2013, č. 51, s. 111–121.

NOVÁK, Pavel, Chotkovská obora – plány a skutečnost, Prameny a studie, 2014, č. 53, s. 152–160.

VLČEK Martin, Realizované a nerealizované projekty zahradních staveb v zámeckém parku na Kačíně za hraběte Jana Rudolfa Chotka, Prameny a studie, 2013, č. 51, s. 121–138.

ZAVADIL, Antonín, Kutnohorsko slovem i obrazem 1,2, Kutná Hora: K. Šolc 1912.

¹⁷ VLČEK, Martin, Realizované a nerealizované projekty zahradních staveb v zámeckém parku na Kačíně za hraběte Jana Rudolfa Chotka, Prameny a studie, 2013, č. 51, s. 121–138; NOVÁK, Pavel, Zapomenutá Chotkovská krajinářská úprava u Radvančic na Kutnohorsku, tamtéž, s. 111–121.

KULTURNÍ KRAJINA OVLIVNĚNÁ LESNÍM HOSPODÁŘSTVÍM A S NÍM SPOJENOU STAVEBNÍ ČINNOSTÍ RODINY PODSTATZKY-LICHTENSTEIN

CULTURAL LANDSCAPE INFLUENCED BY FOREST MANAGEMENT
AND RELATED BUILDING ACTIVITIES OF THE PODSTATZKY-LICHTENSTEIN FAMILY

Jana Zášková

Abstrakt: Lesní hospodářství bylo za posledních majitelů panství Telč nejvýznamnějším zdrojem příjmu do pokladny velkostatku, a proto mu byla věnována náležitá péče. Neobvykle vysoké úrovně dosahovalo již na konci 18. století pod vedením vrchního lesmistra Františka Lošana. Díky řadě dalších reforem v této oblasti se úroveň lesního hospodářství stále zvyšovala. Obhospodařování lesů dalo vzniknout dosud z velké části zachované kulturní krajině, jejíž ráz ovlivnili Podstatzští mimo jiné i stavbami hájoven, mysliven na celém území panství a loveckých bud a chat poblíž Roštejnské obory. Ve sledovaném období jsou k dispozici četné příklady staveb a přestaveb těchto budov, kterými se majitelé panství snažili zajistit jak sobě, tak i svým zaměstnancům vhodné zázemí. Výrazná stavební činnost je zaznamenána na sklonku 18. století, kdy Podstatzští zdědili panství, a poté v prvních čtyřiceti letech 20. století.

Summary: Under the last owners of the Telč estate, forestry was the most important source of income into the estate's coffers, which is why proper attention was paid to it. Its standards were unusually high already in late eighteenth century under the management and care of František Lošan, chief forester of the Telč estate. Numerous further reforms then contributed to sustained improvements in this area. Forest management led to the creation of a largely surviving cultural landscape, whose character the Podstatzky family influenced among other things by building forester's and gamekeeper's huts and cottages all over the estate and hunting lodges near the Roštejn game park. During the period the author follows, the estate owners build and rebuilt these huts, cottages, and lodges in an effort to provide suitable accommodation and working space for themselves and their employees. Increased building activity took place especially in late eighteenth century, after the Podstatzky family inherited the estate, and then in the first 40 years of the twentieth century.

Keywords: Forest management, Telč Forestry Office, Telč estate, Studená estate, gamekeeper's lodge, forester's lodge, František Lošan, Podstatzky-Lichtenstein.

Klíčová slova: Lesní hospodaření, Lesní úřad Telč, panství Telč, panství Studená, myslivny, hájovny, František Lošan, Podstatzky-Lichtenstein.

Poslední majitelé telčského panství, Podstatzští-Lichtensteinové, vlastnili tuto část svých majetků od roku 1796 do druhé poloviny 20. století, kdy jim byla zkonfiskována na základě Benešových dekretů. Jejich působení v Telči a okolí je spjato především se zvyšováním úrovně hospodářství, zejména pak lesního a rybníčního. Činnosti a zájmy hraběcí rodiny byly rozděleny mezi panství Veselíčko a panství Telč, na kterém se v druhé polovině 20. století zdržovali povětšinou přes podzimní a zimní měsíce roku.

Lesy velkostatku Telč se rozprostíraly v nadmořské výšce 600–835 metrů. Tvořily tři souvislé dílce, v nichž převládal smrkový porost následovaný zejména buky a jedlemi.¹

---

¹ BLÁHOVÁ, Lucie – DOSTÁLOVÁ, Jana, Roštejnská obora, *Prameny a studie*, 2014, č. 53, s. 28–43.

1 Mapa lesů panského dvora Rozsíčky, František Lošan, 1792. Zdroj: MZA Brno, F 238, inv. č. 33.

2 Mapa pozemků panského dvora Telč, František Lošan, 1785. Zdroj: MZA Brno, F 238, inv. č. 37.

Už od 16. století se usilovalo o racionalizaci lesního hospodaření a správy, neboť obchod se dřevem byl v této oblasti ekonomicky velmi přínosný. Lesní hospodářství představovalo pro majitele panství vedle rybníčního hospodaření hlavní zdroj příjmů. Tvořilo na přelomu 19. a 20. století více než 70 % celkového výnosu velkostatku Telč.² Po ukončení pozemkové reformy zaujímaly lesy velkostatku 3 625 ha.³ Roční etát⁴ byl 29 724 m³.

Lesy se obnovovaly umělým vysazováním smrků, buků a jedlí. Výjimkou nebylo ani pokusné pěstování cizokrajných dřevin.⁵ Rozvoj lesnictví a myslivosti je na telčském panství zaznamenán od poloviny 16. století. V té době se poprvé objevují informace o personálu, lesním hospodaření, prodeji vytěženého dřeva a organizaci správy. Starost o lesy náležela polesnému a jemu podřízeným lesním. Do pracovní náplně myslivců patřila péče o zvěř a zajišťování lovů, ale na přelomu 17. a 18. století vznikla funkce tzv. revírních myslivců, kteří se starali i o určitou lesní plochu. Rozdělením lesních celků vzniklo na panství Telč sedm revírů. Reorganizace správy nastala v roce 1798, kdy byla správa lesů rozdělena na dvě oddělení. Lesy kolem Studené a Kunžaku řídila správa ze Studené. Telčskou část pak spravoval Lesní úřad v Telči, ke kterému patřil revír Roštejn s oborou, dále revíry Řásná, Rácov, Borovná a Rozsíčky.⁶ V druhé polovině 19. století byl z řásenského revíru oddělen revír Řídelov, ve kterém byla z bývalé hájovny zřízena myslivna. Takto nastavená organizace správy lesů zůstala v platnosti až do první pozemkové reformy v letech 1919–1938. Po ní byl úřad ve Studené zrušen a lesy na panství spravoval až do konfiskace v roce 1945 Lesní úřad v Telči. Na začátku 20. století zaměstnával Lesní úřad v Telči 19 úředníků, 39 hajných a až 350 sezónních a kolem 50 stálých lesních dělníků na těžbu dřeva a práci v lesních školkách. Vytěžené dřevo se dováželo do Telče na pilu a dále se zpracovávalo nebo prodávalo. Ročně se zde zpracovalo kolem 9 000 m³ užitkového dřeva.⁷ Toto množství dokázalo uspokojit stavební činnost, poptávku průmyslových podniků (cihelný, vápenkový, papírný) a pivovarů. Další dřevo pak bylo využito na otop či jako deputát.⁸

Díky novému uspořádání správy z konce 18. století se lépe dařilo i obhospodařování jednotlivých lesních úseků. Významnou osobností byl v tomto ohledu vrchní myslivec, později lesmistr, František Lošan (1745–1814), který na Telčsku zavedl na svou dobu poměrně moderní opatření, která výrazně zkvalitnila úroveň lesního hospodářství. V roce 1771 začal s obnovou lesů sítí a poté i sadbou. V osmdesátých a de-

² BALCÁREK, Pavel et al. (uspořádal), MZA Brno, fond F 238, Ústřední správa Podstatských-Lichtenštejnů v Telči.

³ Necelých 774 ha lesní půdy od hraběte v rámci pozemkové reformy odkoupilo nově vzniklé Lesní družstvo obcí okresu telčského za cenu 1 981 898, 25 Kč. Částka byla hraběti zaplacená v hotovosti. MATĚJOVÁ, Eva (uspořádala), MZA Brno, fond F 348, Lesní družstvo v Telči, s. 3.

⁴ Etát – těžební výměr.

⁵ Pokusně se exotické dřeviny pěstovaly například v Roštejnské oboře. BLÁHOVÁ, L. – DOSTÁLOVÁ, J., Roštejnská obora, c. d., s. 28–43.

⁶ Do oddělení Želetavska od Telče patřily pod správu Lesního úřadu v Telči i revíry Bítovanky a Krasonice.

⁷ TIRAY, Jan, Vlastivěda moravská: II. Místopis: Telecký okres, Brno 1913, s. 56.

⁸ MÁLEK, Jaromír, Elaborát historického průzkumu lesů lesního závodu Telč, Brno 1965, tab. 14.

vadesátých letech 18. století provedl zaměření a zmapování telčských lesů.⁹ V těchto letech také Lošan osadil hranice lesů a panství hraničními kameny. Sestavil tzv. Lesní kalendář, tedy soupis činností, které se měly v určitých ročních obdobích v lese vykonávat. Byl velmi schopným a vzdělaným pracovníkem, a proto ho můžeme označit za zakladatele moderního lesního hospodářství na panství Telč.¹⁰

Přirozeným důsledkem výše popsaného rozvoje bylo, že se lesní personál stěhoval blíže k obhospodařovaným lesním plochám. Vznikla tedy potřeba zajistit mu patřičné zázemí, a tak se postupně stavěly myslivny a hájovny či lesovny. Hájní bydleli ve vesnicích ve vlastních domcích. Stavby prvních panských hájoven se uskutečnily až na počátku 19. století. Naopak myslivny vždy náležely do majetku velkostatku. Ještě na začátku 19. století se většinou jednalo o dřevěné stavby.¹¹

Pro stavby a úpravy mysliven a hájoven si Podstatzští vybírali zejména místní stavitele se sídlem či pobočkou v Telči, Studené nebo blízkém okolí. Jednalo se o osvědčené odborníky, se kterými už rodina měla zkušenosti nebo znala jejich práci. K takovým patřili v 19. století František Sika (1790–1867) a jeho syn Arnošt (1847–1899) z nedalekých Dačic. Tito pro Podstatzké realizovali nemalé množství zakázek, k nejvýznamnějším patřil návrh a stavba klasicistního skleníku v zámeckém parku v Telči.¹² K nejčastěji oslovovaným stavitelům počátku 20. století se pak řadil Karel Bartušek ze Studené, Jan Čermák z Telče a také telčská firma Josefa Kosíka a Františka Hudce.

Samotný systém schvalování stavebních plánů a rozpočtů není z dochovaného archívního materiálu zřejmý. Návrhy staveb s předběžnými rozpočty byly předkládány na schválení s největší pravděpodobností přímo hraběti. Můžeme se tak domnívat na základě poznámek a zásahů do několika verzí plánů k myslivně v Borovné vypracovaných Josefem Kosíkem a Františkem Hudcem, další doklady však chybí.¹³

Ze správního pohledu byla nejdůležitější myslivna v Telči, situovaná mezi vrchnostenskou bažantnicí a oborou v oblasti dnes nazývané Lipky, západně od zámeckého areálu.¹⁴ Jednalo se o zděnou stavbu s hospodářským zázemím, včetně bažantí líhně, která byla dokončena v roce 1798, kdy se do ní nastěhoval tehdejší lesmistr František Lošan se svou manželkou.¹⁵ Myslivna byla v průběhu let několikrát upravena. K posledním doloženým stavebním pracím ve sledovaném období patřila v roce 1928 adaptace kůlny u myslivny na byt pro hajného. Během 20. století prošla myslivna stavebními úpravami, které zapříčinily ztrátu jejího původního vzhledu a charakteru.

⁹ Mapy jsou uloženy v MZA v Brně ve fondu F 238.

¹⁰ Po dobu své služby na panství vedl tzv. Lesní urbář, který je velmi cenným pramenem poznání, jak fungovalo lesní hospodářství. MZA Brno, F 238, kniha 38, inv. č. 37.

¹¹ Například myslivna v Řásné, připomínaná jako dřevěná v roce 1814. MÁLEK, J., *Elaborát historického průzkumu lesů lesního závodu Telč*, c. d., s. 186.

¹² MZA Brno, F 239, karton 167, inv. č. 1758. Více v: KONEČNÝ, Michal (ed.), *Vitruvius Moravicus: Neoklasicistní aristokratická architektura na Moravě a ve Slezsku po roce 1800*, Brno 2015, s. 419.

¹³ MZA Brno, F 238, k. č. 308, inv. č. 1522.

¹⁴ Jedná se o budovu č. p. 105 v části Telč-Štěpnice.

¹⁵ MZA Brno, F 238, kniha č. 38, inv. č. 37. MÁLEK, J., *Elaborát historického průzkumu lesů lesního závodu Telč*, c. d., s. 186. Více informací o její tehdejší podobě zatím nebylo v archívních pramenech nalezeno.

3 Myslivna „Majdalena“ u Krasonic, druhá polovina 20. století. Zdroj: Lesy ČR, Telč.

4 Myslivna „Majdalena“ u Krasonic. Zdroj: foto autorka 2015.

Zmínky o stavební činnosti Podstatzkých v 19. století se omezují na menší množství spíše kusých zpráv. Dochovaný archivní materiál vypovídá o několika stavebních projektech, z nichž jako nejzajímavější se jeví adaptace poutní kaple sv. Magdaleny na myslivnu. Kaple se nachází v lesích přibližně v polovině cesty mezi Novou Říší u Telče

a Krasonicemi, kam se na sklonku 18. století jezdilo na tah sluk.¹⁶ Kaple je v prame-
nech připomínána na počátku 17. století. V roce 1768 došlo k její radikální přestavbě.
Po necelých čtyřiceti letech, v roce 1807, byla odsvěcena a upravena na myslivnu,
pro kterou zlidověl název „Majdalena“. Přestavbu potvrzuje i dendrochronologický
průzkum, který datuje dřevo použité na krov do let 1766–1767 a na výrobu pozednic
a kráčat do let 1803–1804. Objekt myslivny je kulturní památkou.¹⁷ Počátkem 19. sto-
letí byla postavena nová myslivna v Horních Dubenkách, jejíž existence k nelibosti
místních sedláků zamezovala krádežím dříví.¹⁸ Další stavbou tohoto období byla mys-
livna „Na Kozinci“, návrší nad osadou Rozsíčky. Důvody vedoucí k její stavbě nejsou
zcela zřejmé. V té době stála přímo v osadě barokní myslivna, která byla v šedesátých
letech 19. století přestavována podle plánů stavitele Františka Siky.¹⁹ K posledním rea-
lizacím tohoto časového úseku patřilo v roce 1894 vyzdění tzv. lusthausů v Roštejské
oboře za dohledu stavitele Arnošta Siky.

Nejbohatší stavební činnost spjatá s lesním hospodařením panství je datována
k první polovině 20. století, resp. do přelomu třicátých a čtyřicátých let. Jednalo se
zejména o úpravy a modernizace interiérů stávajících hájoven a mysliven a o pří-
stavby hospodářských budov. Vzniklo ale i několik novostaveb, z nichž je možné
jmenovat hájovnu v katastru Nové Vsi u Batelova (1938, stavitel Jan Čermák),
hájovnu v Řídelově (1937, stavitel Jan Čermák) nebo myslivnu v Borovné. Návrhy
na stavbu myslivny v Borovné vyhotovila firma Josefa Kosíka a Františka Hudce.
Jednalo se o celkem tři návrhy, z nichž postupnými úpravami vzešel v roce 1920
ten realizovaný.²⁰ Myslivna je situována jižně od centra vesnice. V současné době
neslouží svému účelu a novodobými úpravami v posledním desetiletí byl setřen její
původní ráz. V letech 1905–1906 vznikly v kanceláři Josefa Kosíka tři varianty plánů
na stavbu hájovny v Řásné za Velkým Pařezitým rybníkem, z nichž teprve poslední
byl uskutečněn. Ve čtyřicátých letech pak k této hájovně byla dostavována stodola.
Další projekty se týkaly úprav interiérů hájoven v Roštejské oboře a hájovny přímo
na hradě Roštejně.

Zatímco hájovny stály v obcích, myslivny byly většinou situovány na dobře viditel-
ných místech ve volné přírodě, jako tomu bylo v případě myslivny na Rozsíčkách či
u Roštejské obory. Tyto objekty se tak staly důležitými prvky charakterizujícími vy-
užití kulturní krajiny panství Telč a odrážející i postoj majitelů vůči ní. Nezřídka sou-
visela i samotná stavba s úpravou okolní krajiny, s výsadbou alejí či solitérních dřevin.
Oba druhy staveb, jak myslivny, tak i hájovny, si zachovaly v průběhu sledované doby
velmi konzervativní vzhled odpovídající nejen období, v němž vznikly, ale i potřebám,
ke kterým byly určeny. Přestavby barokních mysliven spočívaly zejména v úpravách
interiéru či nejbližšího okolí. Ráz barokní stavby zůstával zachován, což je zřejmé
v případě myslivny v osadě Rozsíčky či ve vesnici Řásná. Od počátku 19. století se sta-

¹⁶ MÁLEK, J., *Elaborát historického průzkumu lesů lesního závodu Telč*, c. d., s. 88. O této adaptaci svědčí
i vnoření nad vstupními dveřmi myslivny.

¹⁷ ÚSKP 33953/7-4967.

¹⁸ MÁLEK, J., *Elaborát historického průzkumu lesů lesního závodu Telč*, c. d., s. 186.

¹⁹ MZA Brno, F 238, k. č. 308, inv. č. 1522.

²⁰ Stavební plány jsou uloženy v MZA v Brně ve fondu F 238, k. č. 308, inv. č. 1522.

5 Myslivna na Rozsíčkách, druhá polovina 20. století. Zdroj: Lesy ČR, Telč.

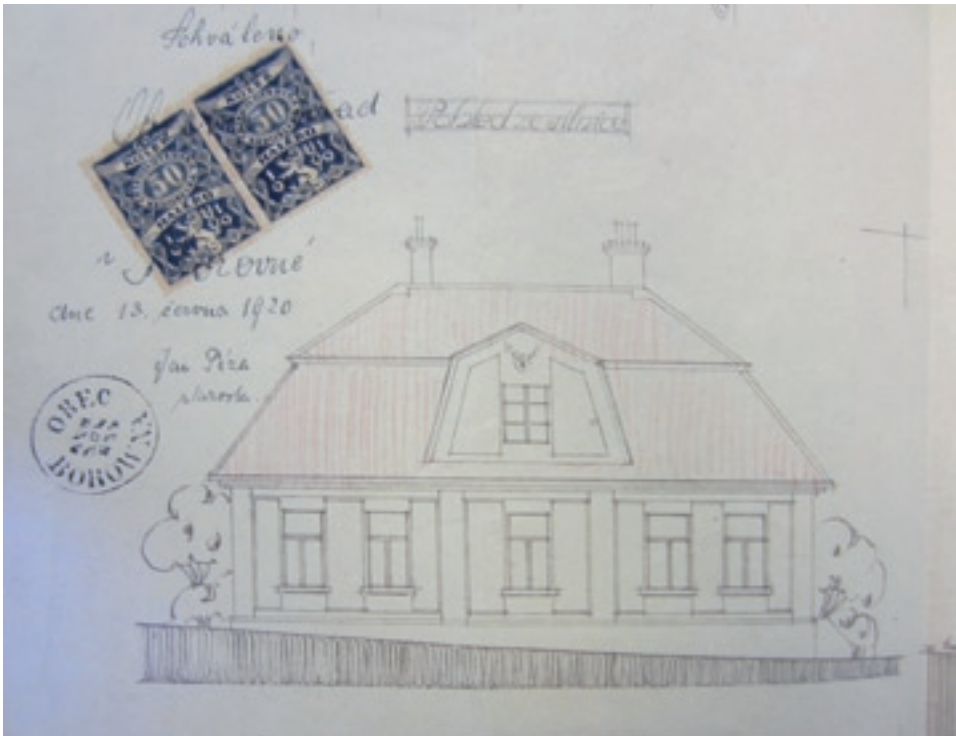

6 Myslivna na Rozsíčkách. Zdroj: foto autorka 2014.

7, 8, 9 Návrhy na stavbu myslivny v Borovné, dvacátá léta 20. století. Zdroj: MZA Brno, F 238, k. č. 308, inv. č. 1522.

věly výhradně zděné budovy hájoven a mysliven s hospodářským zázemím, nejčastěji kryté sedlovou nebo mansardovou střechou. Při jejich stavbě se velmi často k vyzdívce či k výrobě kamenných prvků užívalo žuly z místních lomů, ať už v Mrákotíně, Řásné nebo ve vesnici Doupě u Telče, o čemž svědčí nabídky místních kameníků zaslané na panství.

K hospodářskému využití lesů se záhy přidalo ze strany majitelů panství využití volnočasové, které taktéž vyžadovalo vhodné zázemí například při pořádaných honech. Myslivost se těšila velkému zájmu majitelů panství již od přelomu 15. a 16. století. Nejinak tomu bylo i za Podstatzkých, a to zejména v případech posledních dvou generací. Proto byly v této době v Roštejnské oboře a její blízkosti²¹ zbudovány lovecké chaty a boudy určené pro příležitostné přespání při honech a lovech.²² „Při časném ranním či večerním lovu bylo možno přenocovat v hájovných či myslivnách a dále v několika loveckých boudách; ty pamatuji čtyři – pod hradiskem, ta již neexistuje, Tetřeví, která kdysi stála v lese vedle cesty ke Studánce Páně blízko průsečíku s hospodárnici E a po válce byla přenesena k hájovně u Velkého Pařezitého (roubenka o dvou místnostech, ve štítu měla vyřezaného tetřeva). Největší byla Světelská neboli Černá bouda na cestě ke Světelským vratům.²³ Konečně pak byla bouda se seníkem v Zeleném údolí u cesty do Kališ. [...] U cest byly na významných křižovatkách různé přístřešky, spojené často se seníky – Dančí kolna směrem k Míchově skále, Březová budka blízko obrázku ‚U Huberta‘ na rozcestí Řásná – Lhotka – Světlá, přístřešek u Hraničního buku na odbočce ke Studánce Páně, bouda U kančí hlavy v roštejnské oboře (s kančí hlavou ve štítě) a mnohé další.“²⁴ Blíže informace týkající se vzniku a využití těchto staveb se nedochovaly.²⁵ Jejich vznik a situování logicky vyplývá z historického využití daných lokalit pro chov divoké zvěře a pro pořádané hony a lovy. Funkci zázemí při podobných aktivitách hraběcí rodiny plnil i nedaleký lovecký zámeček Roštejn obklopený Roštejnskou oborou, který do majetku Podstatzkých přešel spolu s telčským panstvím. Do jaké míry jej však majitelé panství využívali, není zřejmé. Je však pravděpodobné, že po požáru zámečku od úderu blesku do věže v roce 1915 a při následných opravách krovu se návštěvy Podstatzkých snížily. Pro rodinu bylo zřejmě i nákladné udržování tohoto objektu, který jim sloužil v podstatě několik málo měsíců v roce. V zámečku byl vybudován byt pro hajného a docházelo zde k vzdělávání lesních adjunktů. Přestával tak plnit svou původní funkci, pro kterou byl za pánů z Hradce přestavěn.

Honů pořádaných na panství Telč za posledních majitelů se účastnili zejména rodinní příslušníci či blízcí přátelé hraběcí rodiny. Každá sezóna byla slavnostně ukončena hostinou na zámku, zřejmě pravidelně se pak vystavovaly lovecké trofeje v oranžerii zámeckého parku. Snaha vytvořit pohodlné zázemí v lesích panství a prezentovat se před přáteli a účastníky podzimních honů dala vzniknout posled-

²¹ Po pozemkové reformě v roce 1935 obhospodařoval Velkostatek Telč polesí Telč (bažantnici), Rozsíčky, Řídelov, Roštejn, Řásnou, Býkovec a Horní Dubenky.

²² BLÁHOVÁ, L. – DOSTÁLOVÁ, J., Roštejnská obora, c. d., s. 28–43.

²³ Světelská chata se nachází v lesích jihovýchodně od vesnice Světlá.

²⁴ Nepublikované paměti dcery lesního kontrolora Coufala, paní Ondrkové, sepsané pro Muzejní spolek v Telči, s. 4.

²⁵ Nepodařilo se je dohledat v dostupných archívních fondech. Na místě bude další studium pramenů osobní povahy na SZ Telč.

10 Hraniční kámen bývalého panství. Zdroj: foto autorka 2015.

nímu zásahu do kulturní krajiny panství Telč – první vrchnostenské lovecké chatě „Weekend“. Rodina Podstatzky-Lichtenstein hledala pro tuto stavbu kvalitnějšího architekta, než mohl nabídnout prostor maloměsta, jakým byla Telč. Plány na její stavbu v revíru Řásná v oblasti zvané Černá louka vypracoval architekt Josef Po-

11 Hrabčecí chata u Řásné, 1942. Zdroj: SZ Telč, T-06929-113.

lášek (1899–1946).²⁶ Výběr funkcionalisty, který navrhoval zejména bytové domy nebo školní budovy v brněnské metropoli, se zdá být na stavbu lovecké chaty poněkud neobvyklý.²⁷ Chata byla navržena jako patrová stavba s žulovou podezdívkou, s roubeným patrem. V suterénu se nacházela garáž se skladovacími prostory zejména pro potraviny, v patře sociální zařízení, kuchyň se zázemím pro kuchaře, tři ložnice a obývací pokoj otevřený do krajiny balkonem.²⁸ Hlavnímu průčelí mělo podle Poláškova návrhu dominovat vstupní schodiště na ochoz obytného patra, což ale nakonec nebylo uskutečněno. Na její stavbě se podíleli místní řemeslníci pod vedením stavitelského mistra Karla Bartuška.²⁹ Z dodavatelů je možné jmenovat Spojené žulové závody, s. r. o., v Mrákotíně, z jejichž lomů byl na stavbu dodáván kámen. Stavební práce na chatě dokládá několik málo účtů a nabídek služeb místních podnikatelů.³⁰ Z dochovaného archivního materiálu není zřejmé, jaký byl předběžný rozpočet, jak se v průběhu stavby měnil, kdo přesně na budování spolupracoval a dodával materiál.³¹

²⁶ MZA Brno, F 239, k. č. 188, inv. č. 1810.

²⁷ Případný vztah mezi architektem Poláškem a hrabčecí rodinou bude předmětem dalšího archivního studia. Souvislosti je možné hledat v jeho dalších projektech, kterými bylo vypracování regulačního plánu pro město Telč v letech 1942–1943 nebo návrh školního areálu taktéž v Telči. BEDNÁŘOVÁ, Anna, Malobytové kolonie a domy pro chudé města Brna architekta Josefa Poláška. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, 2005.

²⁸ MZA Brno, F 239, k. č. 188, inv. č. 1810.

²⁹ GORYCZKOVÁ, Naděžda (ed.), Průvodce architekturou Telče, Praha 2015, s. 305.

³⁰ MZA Brno, F 239, k. č. 188, inv. č. 1810.

³¹ Při stavbě lze předpokládat použití kamene, resp. žuly, z nedalekých mrákotínských kamenolomů a vrchnostenského dřeva, zpracovaného na jedné z pil, patrně v Telči.

12 Hraběcí chata u Řásné, 1942. Zdroj: SZ Telč, T-06929-182.

Stavba započala v roce 1941 a hraběcí rodina v ní pobývala už v zimě následujícího roku. Zájem o novou chatu dokazují i fotografie uložené v soukromých albech Podstazkých, dokumentující závěrečné práce.³²

Chatu si Podstazští nechali zařídit velmi komfortně. Nezbytností byla elektrifikace objektu a zavedení vodovodu, včetně vybudování splachovacích toalet. „Chata byla vybavena k plnému pohodlí hostů se zdrojem el. energie, pohánějícím i čerpadlo – splachovací klosety, v kuchyni vodovod, koupelna, v suterénu garáž pro dvě auta, pak v me-

³² Fotografie se nacházejí v knihovním a mobiliárním fondu SZ Telč.

13 Hraběcí chata u Řásné. Zdroj: foto autorka 2015.

zaninu krbová místnost pro šoféra a kočí, se skladem dřeva, v prvním patře kromě příslušenství pokojík pro kuchařku, dvě třílůžkové ložnice, kuchyně, velká obývací místnost se servírovacím oknem z kuchyně, velkými kachlovými kamny, vytápěnými z chodby. Pokoj byl po celé šířce chaty, prosklenými dveřmi se vcházelo na balkon, který se táhl téměř kolem celé budovy. Kromě jídelního koutu, vybaveného selským vyřezávaným a vypalovaným nábytkem, byl v místnosti i moderně zařízený kout se sedací soupravou, knihovničky, příborník s krásným kameninovým nádobím ručně zdobeným loveckými výjevy a barevně malovaným sklem (staré tyrolské motivy). V mansardě byly čtyři jednolůžkové ložnice – přední dvě s dveřmi na balkon, zadní s okny k lesu.³³ Podstatzší chatu často využívali, o čemž svědčí i dochované fotografie.³⁴ Podle ústní tradice byla chata obsazena na jaře roku 1945 parašutisty. „Na jaře 1945 byla obsazena parašutisty a partyzány. Je třeba podotknout, že hrabě o jejich přítomnosti věděl, chatu přestal navštěvovat a nic neudal.“³⁵ O využívání lovecké chaty svědčí exteriérové rodinné fotografie, které jsou však doposud jediným pramenem dokumentujícím podzimní či zimní pobyty posled-

³³ Nепublikované paměti dcery lesního kontrolora Coufala, paní Ondrkové, sepsané pro Muzejní spolek v Telči, s. 4, 5.

³⁴ Fotografie jsou uloženy ve sbírkách Státního zámku Telč a v MZA v Brně.

³⁵ Nепublikované paměti dcery lesního kontrolora Coufala, paní Ondrkové, sepsané pro Muzejní spolek v Telči, s. 5.

ních majitelů panství mimo zámecké sídlo. Představu o vnitřním vybavení je možné si utvořit pouze z výše citovaného narativního pramene, neboť fotografie interiéru, jeho popis nebo inventář vybavení se dosud nepodařilo nalézt. Chata se 1. ledna 1946 stala majetkem státu, který od Podstatzkých převzal k tomuto datu celé lesní hospodářství na základě Benešových dekretů. V současnosti patří chata Lesům České republiky.

Lesní hospodářství se na konci 18. století dostalo na velmi vysokou úroveň, kterou si udrželo až do roku 1945. Tvořilo důležitou ekonomickou složku potřebnou nejen pro fungování velkostatku, ale i pro život obyvatel panství. Díky němu prosperovaly průmyslové podniky na panství i v okolí. Výraznou měrou se podepsalo i na vzhledu krajiny panství. K dokladům kulturní krajiny patří nejen práce s lesními celky, stavby mysliven, hájoven, loveckých chat, ale i osazování hranic lesů a panství hraničními kameny. To všechno jsou stopy, které v krajině zůstaly po hraběcím rodě Podstatzky-Lichtenstein a které z ní zmizí, nedostanou-li se do povědomí veřejnosti.

Článek vznikl v rámci výzkumného projektu Kulturní krajina jako prostor pro společenskou reprezentaci a relaxaci vybraných aristokratických rodů v období od 17. do počátku 20. století (kód DF13P01OVV001), financovaného z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje Národní a kulturní identity (NAKI).

Prameny a literatura

Moravský zemský archiv Brno:

- fond F 238, Ústřední správa Podstatzkých-Lichtenštejnů v Telči.
- fond F 239, Velkostatek Telč.
- fond F 348, Lesní družstvo v Telči.

BLÁHOVÁ, Lucie – DOSTÁLOVÁ, Jana, Roštejnská obora, Prameny a studie, 2014, č. 53, s. 28–43.

GORYCZKOVÁ, Naděžda (ed.), Průvodce architekturou Telče, Praha 2015.

KONEČNÝ, Michal (ed.) Vitruvius moravicus: Neoklasicistní aristokratická architektura na Moravě a ve Slezsku po roce 1800, Brno: NPÚ 2015.

MÁLEK, Jaromír, Elaborát historického průzkumu lesů lesního závodu Telč, Brno: Ústav pro hospodářskou úpravu lesů ve Zvolenu, pobočka Brno, 1965.

TIRAY, Jan, Vlastivěda moravská: II. Místopis: Telecký okres, Brno: Musejní spolek v Brně 1913.

POĽOVNÍCTVO NA VEĽKOSTATKOCH SMOLENICE A CHTELNICA (prvý pokus o prehľad)

HUNTING AT SMOLENICE AND CHTELNICA ESTATES (a brief overview)

Daniel Hupko

Abstrakt: Príspevok je prípadovou štúdiou, zameranou na poľovníctvo na veľkostatkoch Smolenice a Chtelnica, ktoré sa nachádzali na území dnešného západného Slovenska a boli vo vlastníctve grófa Jozefa Pálffyho st. (1853–1920), známeho podnikateľa v oblasti chemického priemyslu, ktorý sa však výraznou mierou zaslúžil i o rozvoj poľovníctva a stabilizáciu počtov zveri v malokarpatských loveckých revíroch, ktorých bol majiteľom. Z časového hľadiska štúdia spracúva obdobie od osemdesiatych rokov 19. storočia do roku 1920, pričom významná pozornosť je venovaná poľovníckym objektom na veľkostatkoch, resp. ich využívaniu na lovecké účely. Príspevok sa zameriava i na poľovačky na veľkostatkoch Smolenice a Chtelnica, ich účastníkov a najmä miesta ich konania (kaštiele a chaty), pričom údaje vyabstrahované z archívnych prameňov a literatúry uvádza do širšieho regionálneho a kultúrno-historického kontextu. Napriek tomu, že z dôvodu nespracovanosti skúmanej problematiky a nedostatku relevantného komparačného materiálu nemožno vysloviť definitívne závery, text prináša prvotnú charakteristiku poľovníctva v revíroch Jozefa Pálffyho st. s dôrazom na objekty s poľovníckou funkciou.

Summary: This contribution is a case study of the history of hunting at the Smolenice and Chtelnica estates, which were located in what is now western Slovakia. These estates belonged to Count Jozef Pálffy Sr. (1853–1920), a well-known entrepreneur in chemical industry, who also importantly contributed to the development of hunting and stabilisation of game numbers in the game reserves he owned in the Little Carpathians (Malé Karpaty Mountains). This study focuses on a period between 1880s and 1920, whereby special attention is paid to hunting lodges at these estates and their use for hunting purposes. The author also investigates the hunts which took place at the Smolenice and Chtelnica estates, their participants, and above all the places where the hunters and their entourage stayed for the duration of the hunt (manor houses and lodges). Information gained from the study of archive materials and printed sources in placed in a broader regional, cultural, and historical context. Due to absence of previous research of this issue and lack of relevant material for comparison, one cannot draw any definitive conclusions, but even so, this text brings an initial characterisation of hunting in the hunting reserves of Count Josef Pálffy Sr. with emphasis on buildings related to this activity.

Keywords: Jozef Pálffy Sr. (1853–1920), Smolenice estate, Chtelnica estate, hunting, hunting lodge.

Kľúčové slová: Jozef Pálffy st. (1853–1920), veľkostatok Smolenice, veľkostatok Chtelnica, poľovníctvo, poľovnícky kaštieľ.

Úvod

Poľovačky boli v prostredí rakúsko-uhorskej aristokracie považované za neoddeliteľnú súčasť životného štýlu. Dodnes o tejto záľube, ktorá bola zároveň prostriedkom spoločenskej komunikácie, svedčia niektoré bývalé vidiecke sídla šľachty, ktoré boli po roku 1945 premenené na múzeá: poľovnícku vášeň svojich majiteľov dokumentujú

nielen prostredníctvom zachovaných kolekcií parožia a preparátov zveri, ale i súbormi grafických listov a olejomalieb s poľovníckou tematikou.

Odhladnuc od múzejnej prezentácie tejto problematiky, keď sú za poľovnícke sídla označované (spravidla) všetky vidiecke šľachtické sídla,¹ je jej vedecké uchopenie podstatne komplikovanejšie. Situáciu v slovenskej historiografii sťažuje fakt, že táto otázka v minulosti nebola predmetom systematického vedeckého výskumu a ani dnes nepatrí k preferovaným témam historických prác.²

Cieľom predkladanej štúdie je podať prvotnú charakteristiku vzťahu Jozefa Pálffyho st. (1853–1920), reprezentanta červenokamenskej línie staršej vetvy rodu Pálffyovcov z Erdódu k poľovačkám s dôrazom na využitie jeho sídiel na poľovnícke účely. Predložený text vychádza predovšetkým zo štúdia odbornej spisby, pričom takto získané poznatky konfrontuje s memoárovou literatúrou a dopĺňa konkrétnymi informáciami z archívnych prameňov.

Z hľadiska časového vymedzenia sledujeme posledné štyri dekády existencie Rakúsko-Uhorska, ktoré možno chronologicky vymedziť obdobím od osemdesiatych rokov 19. storočia do roku 1918. Vzhľadom na nedostatok porovnávacieho materiálu si nerobíme nároky na definitívnu platnosť vyslovených záverov – vnímať ich treba skôr ako tézy, ktorých historickú korektnosť overí ďalší špecializovaný výskum, pre ktorý môže táto štúdia poslúžiť ako vhodná platforma.

Teoretické východiská

Poľovanie patrilo k tradičným záľubám šľachty a bolo súčasťou regálnych práv – ešte na začiatku 16. storočia právo poľovať patrilo pomerne širokému okruhu slobodných osôb, avšak po roku 1514 sa v Uhorsku stalo fakticky nepísaným právom šľachticov,³ pričom sa uplatňovala zásada o totožnosti majiteľa pôdy i zveri.⁴ Poľovačky sa tak stali súčasťou životného štýlu šľachty.⁵

¹ Plnohodnotným odrazom tohto schematického a dnes už z hľadiska výskumu dejín mentality a životného štýlu šľachty prekonaného prístupu k vidieckym šľachtickým sídlam, je napr. bakalárska práca z roku 2014, obhájená na zvolenskej univerzite: MINÁČ, Ján, *Poľovnícke hrady a zámky na Slovensku*. Nepublikovaná bakalárska práca. Zvolen: Katedra ochrany lesa a poľovníctva Lesníckej fakulty Technickej univerzity 2014, dostupná online: <<http://www.crzp.sk/crzpopacxe/openURL?crzpID=20997&crzpSigla=tuzvolen>> [2016-11-13].

² Inšpirujúcou výnimkou, ktorá vychádza zo štúdia súdobej tlače a periodík, ktorú možno bez váhania označiť za prvovezcu kvôli inovatívne prístupu k problematike, balansujúcej na hranici dejín umenia a kultúrnych dejín, je: MÁTĚOVÁ, Tímea, „Vášň pre poľovačky“ a jej odraz v životnom štýle a umeleckom vkuse Andrássyovcov na prelome 19. a 20. storočia. Nepublikovaná diplomová práca. Trnava: Katedra dejín a teórie umenia Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity, 2012, dostupná online: <<http://www.crzp.sk/crzpopacxe/openURL?crzpID=09761&crzpSigla=trunitrnava>> [2016-11-13].

³ Porovnaj s: BUDKE, Artúr, *Vývin poľovníckeho práva na Slovensku do konca 19. storočia*, in: *Zborník Lesníckeho, drevárskeho a poľovníckeho múzea*, 1979, 10, s. 224 a LENGYELOVÁ, Tünde, *Život na šľachtickom dvore*, Bratislava 2015, s. 210.

⁴ BUDKE, Artúr, *Z minulosti poľovníctva v oblasti Malých Karpát*, in: *Folia venatoria (Poľovnícky zborník, Myslivecký sborník)*, 1977, 7, s. 257.

⁵ Pod termínom životný štýl rozumieme komplex písaných i nepísaných noriem a identifikačných vzorov, ako aj životných podmienok, ktoré členov sociálnej skupiny ovplyvňujú v ich vzájomných vzťahoch a v správaní, pričom je formovaný predovšetkým životným cyklom a tradíciou. Definíciu sme prevzali z: *Sociologický slovník*, Praha 2007, s. 243.

Podoby životného štýlu aristokracie v Uhorsku možno pri súčasnom stave poznania aristokratickej spoločnosti 19. storočia charakterizovať len všeobecne. Za jeho neopomenuteľné znaky možno považovať vlastníctvo šľachtického sídla (vrátane umeleckých zbierok a rodovej galérie predkov); mobilitu, naviazanú na špecifickú a celou sociálnou skupinou rešpektovanú štruktúru roka; dobročinnosť a mecenášstvo ako výraz zbožnosti, ale aj budovania pozitívneho imidžu; udržiavanie kontaktov v rámci sociálnej skupiny formou účasti na spoločenských podujatiach, špecifických pre túto uzavretú societu, a elitné spôsoby trávenia voľného času, vrátane pravidelného usporadúvania poľovačiek.⁶

Poľovačky sa v 19. storočí stali spolu s loveckými výpravami do zahraničia a jazdecstvom jedným zo statusových symbolov aristokracie, keďže sa s ich aktívnym pestovaním spájali vysoké finančné náklady. Práve z tohto dôvodu možno usporadúvanie poľovačiek, na ktorých sa zúčastňovali v hojnom počte príbuzní a známi, rovnocenní urodzenosťou, označiť za jeden z dištinkatívnych prvkov príslušnosti k aristokracii.⁷ Poľovačky sa odohrávali na vidieku – predpokladom ich usporadúvania teda logicky bolo vlastníctvo dostatočne reprezentatívneho vidieckeho sídla a samozrejme i poľovného revíru, kde sa samotný lov odohrával. Výkon poľovného práva sa totiž nerozlučne viazal k pozemkovému vlastníctvu, pričom vlastník ho v nami sledovanom období mohol vykonávať iba vtedy, ak výmera jeho pozemkov bola aspoň 115 ha.⁸

Poľovačky boli z hľadiska zaužívanej a všeobecne rešpektovanej štruktúry „aristokratického“ roka, ktorá bola v 19. storočí jedným z prostriedkov vymedzovania sa aristokracie voči neurodzeným vrstvám spoločnosti,⁹ súčasťou sezóny letných a jesenných pobytov na vidieku, ktorá sa završovala spravidla koncom novembra práve poľovačkami.¹⁰ Vlastníctvo alebo nájom poľovného revíru možno zaradiť medzi statusové symboly. Vzhľadom na vysoké náklady na jeho zisk, vrátane ďalších finančných investícií do jeho udržiavania, bola väčšina revírov na území dnešného Slovenska práve v rukách šľachty, prípadne iných finančne silných jednotlivcov (továrníkov a veľkostatkárov, vrátane tzv. „novej“ šľachty), prípadne poľovných spoločností.¹¹

Stabilnou súčasťou aristokratického životného štýlu zostali poľovačky až do zániku Rakúsko-Uhorska, a ako naznačujú archívne pramene, na prelome 19. a 20. storočia

---

⁶ Pozri BEZECNÝ, Zdeněk, Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století, České Budějovice 2005, s. 123–127 a KUBÍKOVÁ, Anna, Členství Schwarzenbergů v hospodářských a kulturních spolicích v 19. a na počátku 20. století, in: Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii, BEZECNÝ, Zdeněk – GAŽI, Martin – PUTNA, Martin (edd.), České Budějovice 2008, s. 513–514.

⁷ Podrobne pozri WINDISCH-GRAETZ, Vincenz, Der ungarische Adel (in der Zeit 1815–1914), in: Études Danubiennes, 1991, 7, s. 127–128 a BEZECNÝ, Z., Příliš uzavřená společnost, c. d., s. 119–122.

⁸ BUDKE, A., Vývin poľovníckeho práva na Slovensku do konca 19. storočia, c. d., s. 234.

⁹ Cieľom tohto vymedzovania bola stabilizácia aristokracie ako sociálnej skupiny, ohrozovanej spoločenským, hospodárskym a ekonomickým vzostupom meštianskych vrstiev, najmä v druhej polovici 19. storočia. Zároveň možno štruktúru roka, ktorú aristokracia všeobecne rešpektovala, vnímať i ako nástroj stabilizácie rodinnej a skupinovej súdržnosti. Pozri BRAUN, Rudolf, Konzeptionelle Bemerkungen zum Obenbleiben: Adel im 19. Jahrhundert, in: Europäischer Adel 1750–1950 I. Geschichte und Gesellschaft, WEHLER, Hans-Ulrich (ed.), Göttingen 1990, s. 89.

¹⁰ Potom začínala spoločenská sezóna, ktorú aristokracia trávila v meste a jej obsahom boli plesy, divadelné predstavenia a koncerty. Pozri LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie, Z dějin české každodennosti, Praha 2009, s. 275.

¹¹ BUDKE, A., Z minulosti poľovníctva v oblasti Malých Karpát, c. d., s. 258.

boli stále i jedným z prostriedkov reprezentácie a upevňovania sociálnych kontaktov.¹² Význam poľovačiek tkvel nielen v ich spoločensko-reprezentatívnej rovine, boli zároveň i významným zdrojom obohacovania jedálneho lístka,¹³ čo tiež platilo až do neskorého 19. storočia.¹⁴

Netreba zabúdať na skutočnosť, že životný štýl aristokracie je premenlivou kategóriou, ovplyvnenou všeobecne prijímanými predstavami o nej, ktoré aristokracia ako sociálna skupina zdieľala. V prípade konkrétnych aristokratov sa však jeho náplň a reálna podoba mohla meniť.¹⁵ Závislá bola od osobných preferencií, aktuálnych finančných možností, v prípade žien i od priestoru, ktorý im na realizáciu ich záujmov a potrieb poskytol manžel ako dominantný prvok genderovo definovanej sociálnej skupiny, ktorou aristokracia bola.¹⁶

To platilo – ako sa naostatok ukáže i v tejto štúdii – i pre poľovačky a participáciu urodzených žien na nich. Hoci bola poľovačka považovaná predovšetkým za doménu mužov, nezriedka sa jej zúčastňovali i ženy, a to počas celého novoveku – od 17. až po koniec 19. storočia.¹⁷

Predpoklady smolenického a chtelnického veľkostatku na poľovanie

Jozef Pálffy st. bol majiteľom dvoch veľkostatkov ležiacich na západnom Slovensku – Smoleníc a Chtelnice,¹⁸ ktorých rozloha v celkovom úhrne nebola vôbec zane-

---

¹² RAPTIS, Konstantinos, Zur Wirtschaftslage des böhmisch-niederösterreichischen Adels im frühen 20. Jahrhundert. Großgrundbesitz, Fideikommiss und Vermögensstand der Grafen Harrach, in: Adel und Wirtschaft. Lebensunterhalt der Adelligen in der Moderne, CERMAN, Ivo – VELEK, Luboš (edd.), München 2009, s. 218–219.

¹³ LENGYELOVÁ, T., Život na šľachtickom dvore, c. d., s. 210.

¹⁴ Dôkazom je napr. korešpondencia grófa Mórica Pálffyho st. (1812–1897), ktorý musel na sklonku svojho života zo zdravotných dôvodov dodržiavať prísnu diétu. Divina bola preňho jednou z mála potravín, ktoré mu lekári nezakazovali – svedčia o tom početné poďakovania za sluky, bažanty, jarabice a mäso z tetrova či diviaka, ktoré sa objavujú v jeho korešpondencii. Viac pozri HUPKO, Daniel, Strasti starého grófa. Autoreflexia choroby v osobnej korešpondencii aristokrata na sklonku 19. storočia, in: *Theatrum historiae*, 2012, 11, s. 176–177.

¹⁵ Napr. umeniamilovný gróf Ján Pálffy st. (1829–1908), posledný potomok pálffyovskej sekundogenitúry, napriek tomu, že vlastnil rozsiahle poľovné pozemky, bohaté na všetky druhy zveri, poľovníctvu neholdoval – na jeho veľkostatkoch poľovali predovšetkým hostia a personál. Pozri: GARAJ, Peter – HELL, Pavel – SLÁDEK, Jozef – VALTÝNI, Július – ZDÝCHA, Pavel, *Poľovnícka história a kultúra*, Zvolen 2012, s. 69.

¹⁶ Aristokratky a ženy vôbec zostávali v nami sledovanom období „uväznené“ v presne vymedzenom priestore, ktorý im poskytoval v porovnaní s mužmi obmedzené možnosti seberealizácie – napriek všetkým pokrokom boli stále zajatkyňami spoločenskej ideológie, ktorá bola postavená na dominancii maskulínneho sveta. K tejto komplikovanej otázke, ktorá hraničí s filozofickým výkladom spoločenskej klímy, pozri napr. VLČKOVÁ, Lenka, Způsob „uchopení“ femininity v 2. polovině 19. století: tělo, tradice, církev jako determinant výchovy aneb disciplinace, lokalizace, panoptikum, in: *Člověk – Časopis pro humanitní a společenské vědy*, 2011, 23 (10. 7. 2011), s. 5–6, dostupné online: <http://clovek.ff.cuni.cz/pdf/vlckova_studie_23.pdf> [2016-11-13].

¹⁷ Porovnaj MÖBIUS, Helga, *Die Frau im Barock*, Stuttgart 1982, s. 34–66 a LENGYELOVÁ, T., *Život na šľachtickom dvore*, c. d., s. 210.

¹⁸ Veľkostatok Chtelnica je pomenovanie pre bývalé hradné panstvo Dobrá Voda, ktoré v roku 1855 získal Jozef Pálffy (1810–1873), starší brat grófa Mórica Pálffyho st., a po jeho smrti – keďže nemal vlastných potomkov – sa dedičom tohto majetku stal Jozef Pálffy st., jeho synovec (syn Mórica Pálffyho st.). Označenie veľkostatku ako Chtelnica sa v literatúre objavilo už v závere 19. storočia a pod týmto označením veľkostatok figuroval aj počas prvej československej pozemkovej reformy.

dbateľná – išlo o takmer 14 870 ha pozemkov.¹⁹ Z tejto celkovej rozlohy tvorili lesy, lúky a pastviny²⁰ 10 998 ha, z čoho na smolenický veľkostatok pripadalo 3 940 ha a na chľetnícky veľkostatok 7 058 ha.²¹ Oba majiteľovi teda poskytovali dostatočné predpoklady na usporadúvanie poľovačiek.²²

Veľkostatky svojou plochou zasahovali do Malých Karpát, pričom veľkostatok Smolenice územne spadal do Bratislavskej župy, veľkostatok Chľetnica do Nitrianskej župy. Jozef Pálffy st. bol vďaka výmere svojich poľovných pozemkov šiestym najväčším majiteľom poľovného revíru v Malých Karpatoch.²³ Vďaka chľetníckemu veľkostatku, ktorého plocha poľovných pozemkov bola takmer 1,8-násobkom smolenického poľovného revíru, bol piatym najväčším majiteľom poľovných pozemkov v rámci celej Nitrianskej župy.²⁴

Malé Karpaty patrili k vyhľadávaným poľovným revírom už v období 17. a 18. storočia, a to nielen vzhľadom na ich prírodné predpoklady, ale tiež v súvislosti s geografickou polohou v blízkosti politických, kultúrnych a hospodárskych centier habsburskej monarchie – Viedne a Bratislavy.²⁵ Túto pozíciu si udržali až do zániku Rakúsko-Uhorska – predovšetkým vďaka bohatstvu voľne žijúcej zveri – a za svoju výbornú povest vďačili i kapitálnym jeleňom, ktoré sa v malokarpatských lesoch pohybovali.²⁶ Pálffyovské malokarpatské obory, ktoré boli už v poslednej štvrtine 19. storo-

¹⁹ Podrobnejšie pozri HUPKO, Daniel, Rozpad a osudy majetkového domína Jozefa Pálffyho st. (1853–1920) v období prvej Československej republiky, in: Zmeny v pozemkovom vlastníctve v 20. storočí, SOKO-LOVIČ, Peter (ed.), Trnava 2016, s. 32–33.

²⁰ Pre lesy, lúky a pastviny, teda pre pozemky, ktoré neboli obhospodarované na poľnohospodárske účely, používame v tejto štúdii súhrnné pomenovanie poľovné pozemky.

²¹ Pri výpočte a prepočte rozlohy lesov, lúk a pastvín na oboch veľkostatkoch vo vlastníctve grófa Jozefa Pálffyho st. z katastrálnych jutár na hektáre (1 k. j. = 0,5754 ha) sme vychádzali z údajov, publikovaných vo: VOŽENILEK, Jan, Předběžné výsledky československé pozemkové reformy. Země Slovenská a Podkarpatskoruská, Praha 1932, s. 190–191, 247 a 273.

²² Okrem toho si Jozef Pálffy st. prenajímal poľovné právo od obce Smolenice v jej chotári, ktoré užíval až do roku 1919, keď bola zmluva z roku 1914, na základe ktorej si chotár prenajal na šesť rokov, rozhodnutím smolenického národného výboru zrušená. Štátny archív v Trnave, fond Obvodný notársky úrad v Smoleniciach, inv. č. 2 – zápisnice 1913–1924, s. 63–64, zápisnica zo 17. 1. 1919.

²³ Podľa štatistiky z roku 1910 vyzerala prvá desiatka majiteľov najväčších poľovných revírov v Malých Karpatoch nasledovne: 1. knieža Mikuláš Pálffy (57 799,7 ha), 2. knieža Christian Kraft Hohenlohe (23 016 ha), 3. Ján Pálffy st. (dedičia) (16 421,3 ha), 4. gróf Ludovít Károlyi (12 851,5 ha), 5. gróf Michal Esterházy (12 035,6 ha), 6. gróf Jozef Pálffy st., 7. gróf Ján Pálffy ml. (5 177,4 ha), 8. trnavská poľovná spoločnosť (3 452,4 ha), 9. pálfyovský seniorát (2 957,5 ha), 10. Ernő Glósz a spoločníci (2 013,9 ha). Iba letný pohľad na tento rebríček ukazuje skutočnú dominanciu pálfyovských poľovných revírov v oblasti Malých Karpát. K uvedeným reprezentantom rodu treba ešte priradiť grófa Vojtecha Pálffyho s poľovným revírom s rozlohou 2934,5 ha, ktorý bol 13. najväčším majiteľom poľovného revíru v Malých Karpatoch. Údaje, ktoré István Bossányi uviedol v katastrálnych jutrách, boli prepočítané na hektáre (1 k. j. = 0,5754 ha). Podrobnejšie v: BOSSÁNYI, István, Vadászat, in: Magyarország vármegyéi és városai. Pozsony vármegye, BOROVSZKY, Samu (ed.), Budapest 1910, s. 294.

²⁴ V Nitrianskej župe bol rebríček majiteľov najväčších poľovných revírov nasledovný: 1. gróf František Erdődy (27 775,1 ha), 2. barón August Stummer (17 193,5 ha), 3. nitrianske biskupstvo (15 667 ha), 4. c. a k. veľkostatok v Holíči (13 161,7 ha), 5. gróf Jozef Pálffy st. Údaje uvedené v katastrálnych jutrách boli prepočítané na hektáre (1 k. j. = 0,5754 ha). Podrobnejšie pozri BACSKÁDY, Károly – SZIKLAY, János, Erdészet és vadászat Nyitra vármegyében, in: Magyarország vármegyéi és városai. Nyitra vármegye, SZIKLAY, János – BOROVSZKY, Samu (edd.), Budapest 1899, s. 347.

²⁵ BUDKE, A., Z minulosti poľovníctva v oblasti Malých Karpát, c. d., s. 256.

²⁶ THÜRÖCZY, Vilmos – VENDE, Aladár, Nyitra vármegye mezőgazdasága, in: Magyarország vármegyéi és városai. Nyitra vármegye, SZIKLAY, János – BOROVSZKY, Samu (edd.), Budapest 1899, s. 323.

čia bohato zazverené, boli pred prvou svetovou vojnou považované za poľovnícke raje v strednej Európe.²⁷

Veľkú zásluhu na tomto stave mali snahy majiteľov poľných revírov v Malých Karpatoch, ktorí začali od šesťdesiatych rokov 19. storočia systematicky svoje lesy zazverovať,²⁸ keďže v prípade jelenej a diviačej zveri boli v tomto období ich počty alarmujúco nízke.²⁹ Z tohto dôvodu začali majitelia veľkostatkov systematicky pristupovať k stabilizácii lesného hospodárenia na svojich majetkoch obdobne, ako modernizáciou prechádzalo hospodárenie na poľnohospodárskej pôde.³⁰ Zmenené pomery nútili majiteľov lesov nazerať na zver vo svojich revíroch z ekonomického hľadiska: živá zver totiž patrila do majetkovej podstaty veľkostatku, obdobne ako dobytok – z tohto pohľadu chov slabšej lesnej zveri s podpriemerným parožíom znižoval hodnotu celého veľkostatku.³¹

Rovnaký postoj k svojim lesom zaujal i gróf Jozef Pálffy st. – lesnému hospodárstvu a starostlivosti o zver venoval rovnakú pozornosť ako ostatným zložkám svojho majetku.³² Vďaka tejto starostlivosti sa v smolenických a dobrovodských lesoch darilo všetkým druhom zveri: vysokej, čiernej, pernatej i škodnej.³³ Pálffy ako prvý v Uhorsku verejne upozornil na nesprávny odstreľ jelenej zveri – presadzoval jej selekciu v záujme chovu telesne zdatnej a trofejovo kvalitnej zveri. S týmto cieľom začal vo svojich revíroch s vyraďovacím odstreľom nielen jeleňov, ale aj laní a jelenčiat, čo v radoch konzervatívnych hospodárov vyvolalo búrlivú diskusiu.³⁴

Obdobne svoju dobu Jozef Pálffy st. predbehol aj tým, že v lesnom hospodárstve uplatňoval plánovanie a veľkú zásluhu mal aj na obnove takmer vyhubenej populácie diviačej zveri v smolenickom a chtelnickom poľnom revíri, ktorá bola cielene chovaná v čiastočne oplotenej obore pri Chtelnici.³⁵ I v tejto oblasti boli jeho snahy korunované úspechom, a to do takej miery, že z 50 ulovených diviakov v roku 1897³⁶ ich počet na výrade v zime na prelome rokov 1913–1914 vzrástol na viac ako 120 jedincov.³⁷

²⁷ MOLNÁR, Ladislav, Poľovnícke hrady, zámky a kaštiele, in: Lov a zver vo výtvarnom prejave, TEREN, Štefan a kol., Bratislava 1988, s. 180.

²⁸ HATÁR, Ctibor – SPEVÁR, Jozef – MICHÁL, Patrik – KURIC, Peter, Zvernice a bažantnice na území dnešného Slovenska, in: Prameny a studie, 2014, 53, s. 65.

²⁹ BAKOŠ, Alexander – HELL, Pavel a kol., Poľovníctvo na Slovensku 1920–1945, Bratislava 1995, s. 59.

³⁰ GARAJ, P. – HELL, P. – SLÁDEK, J. – VALTYŇI, J. – ZDYCHA, P., Poľovnícka história a kultúra, c. d., s. 60.

³¹ HATÁR, C. – SPEVÁR, J. – MICHÁL, P. – KURIC, P., Zvernice a bažantnice na území dnešného Slovenska, c. d., s. 68.

³² Prínos Jozefa Pálffyho st. k modernizácii veľkostatkov vo svojej držbe bol zatiaľ hodnotený najmä cez prizmu jeho podnikania v chemickom priemysle a zavádzania intenzívnych foriem hospodárenia na poľnohospodárskej pôde. K tejto otázke pozri základné state: JASTRABÍK, Štefan, 90 rokov chémie pod Malými Karpatmi, Bratislava 1973, s. 9–12 a JASTRABÍK, Štefan, Smolenice, Bratislava 1975, s. 111–126.

³³ Podrobnejšie pozri ČIRČ, Andrej, Smolenicko-chtelnické latifundium koncom 19. a začiatkom 20. storočia, in: Trnavský zborník I, ŠIMONČÍČ, Jozef (ed.), Bratislava 1975, s. 159.

³⁴ GARAJ, P. – HELL, P. – SLÁDEK, J. – VALTYŇI, J. – ZDYCHA, P., Poľovnícka história a kultúra, c. d., s. 69. Gróf Ludovít Károlyi (1872–1965) vo svojich pamätiach uvádza, že mnohí Pálffyho súčasníci si z jeho počínania robili žarty, ale úspechy, ktoré dosiahol, ich presvedčili o opodstatnenosti jeho konania. Pozri KÁROLYI, Ludovít, Život zasvätený poľovníctvu, Bratislava 2006, s. 96.

³⁵ Porovnaj BOSSÁNYI, I., Vadászat, s. 295 a HATÁR, C. – SPEVÁR, J. – MICHÁL, P. – KURIC, P., Zvernice a bažantnice na území dnešného Slovenska, c. d., s. 55.

³⁶ Porovnaj ČIRČ, A., Smolenicko-chtelnické latifundium koncom 19. a začiatkom 20. storočia, c. d., s. 159 a THÚROCZY, V. – VENDE, A., Nyitra vármegye mezőgazdasága, c. d., s. 323.

³⁷ KÁROLYI, L., Život zasvätený poľovníctvu, c. d., s. 96.

Objekty s poľovníckou funkciou na veľkostatkoch Smolenice a Čhtelnica

V nami sledovanom období bol kaštieľ v Smoleniciach spätý s červenokamenskou líniou staršej vetvy rodu Pálffyovcov – jeho majiteľmi boli gróf Móric Pálffy st. (1812–1897) a následne jeho najstarší syn gróf Jozef Pálffy st. Kaštieľ nebol dlhoročným majetkom tejto línie rodu – do roku 1864 celý veľkostatok formou záložného práva patrilo do majetkového domínia mladšej (pezinskej) vetvy rodu Pálffyovcov a na základe dedičského nároku po svojej matke Jozefíne Pálffyovej, rod. Erdődyovej (1788–1813) ho po dlhoročnom súdnom spore získal jej mladší syn Móric Pálffy st.³⁸ Práve s Móricom a jeho synom Jozefom sa spája stavebná premena staršej hospodárskej budovy, resp. menšej kúrie, ktorej vznik možno na základe archeologického výskumu rámcovo datovať do 17.–18. storočia,³⁹ na kaštieľ, využívaný ako hlavné sídlo Mórica Pálffyho st.

1 Uličná fasáda kaštieľa v Smoleniciach, okolo 1900. Zdroj: SNM-Múzea Červený Kameň.

³⁸ Móric Pálffy st. sa stal po rozhodnutí súdu jedným zo štyroch dedičov po Erdődyovcoch, keďže však Móric na svoje plecia prevzal hlavnú ťarchu vyplatenia výkupnej sumy svojmu vzdialenému príbuznému grófovi Jánovi Pálffymu st. (1829–1908), dovtedajšiemu užívateľovi panstva z mladšej vetvy rodu, stal sa majoritným vlastníkom veľkostatku. Podrobne pozri HUPKO, Daniel – NAGY, Peter, Príspevok k stavebným dejinám Smolenického kaštieľa, in: *Studia Historica Nitriensia*, 2012, 16, 1–2, s. 65–66.

³⁹ Budova kaštieľa v Smoleniciach dnes už nejestvuje, zbúraná bola v roku 2001. Keďže pred jej deštrukciou nebol vykonaný umelecko-historický výskum s fotografickou dokumentáciou, ani inventarizácia interiérových prvkov, v prípade tohto kaštieľa možno vychádzať len z archeologického výskumu parcely kaštieľa z roku 2008 a archívneho výskumu, ktorých výsledky boli publikované v: HUPKO, D. – NAGY, P., Príspevok k stavebným dejinám Smolenického kaštieľa, c. d., s. 45–79.

2 Jedáleň v kaštieli v Smoleničiach, okolo roku 1933. Zdroj: archív Ivany Janáčkovej.

a následne i jeho syna Jozefa.⁴⁰ Počas vlastníctva Jozefa Pálffyho st. bol stavebný vývoj kaštiela ukončený: západné krídlo severnej budovy kaštiela nadstavil o jedno poschodie⁴¹ a vybudoval i obe parkové krídla kaštiela, čím budova získala charakteristický pôdorys v tvare písmena F (Obr. 1).⁴²

Smolenický kaštieľ teda poskytoval dostatočný komfort na ubytovanie aj tých hostí, ktorí k Pálffyovcom prichádzali na poľovačky. O tom, že poľovanie bolo súčasťou životného štýlu Jozefa Pálffyho st. a jeho manželky Lucie, rod. Wilczekovej (1862–1958), svedčí i skutočnosť, že lovecké trofeje boli súčasťou výzdoby kaštiela v Smoleniciach – napr. v jeho interiéroch je využitie parožia a preparovanej kože leva⁴³ doložené v jedálni (Obr. 2) a jelenie parožie na drevených podložkách zdobilo vonkajšie fasády prízemí nádvorných krídiel kaštiela, kryté drevenými verandami (Obr. 3 a 4). Úlohou týchto jeleních trofejí na fasádach kaštiela nebolo iba dekorovať, ale ich funkciu možno interpretovať aj z hľadiska symbolickej komunikácie urodzenosti. Toto tvrdenie možno oprieť o fakt, že stavy jelenej zveri boli na prelome 19. a 20. storočia veľmi nízke a areál rozšírenia jelenej zveri bol tiež veľmi malý, čo sa premietalo i do finančných

3 Deti Jozefa st. a Lucie Pálffyovcov pred severnou fasádou južného parkového krídla kaštiela v Smoleniciach, 1917. Zdroj: SNM-Múzea Červený Kameň.

⁴⁰ HUPKO, Daniel, Poznámky k dejinám kaštiela v Smoleniciach v 2. polovici 19. storočia, in: Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 18, ŽUFFOVÁ, Jaroslava (ed.), Trnava 2015, s. 51–54.

⁴¹ JEDLIČSKA, Pál, Eredeti részletek gróf Pálffy-család okmánytarához 1401–1653 s gróf Pálffyak életrajzi vázlatai, Budapest 1910, s. 671.

⁴² HUPKO, D. – NAGY, P., Príspevok k stavebným dejinám Smolenického kaštiela, c. d., s. 70.

⁴³ V roku 1883 podnikol Jozef Pálffy cestu do Sudánu, kde ulovil množstvo zveri: okrem antilop a rôzneho exotického vtáctva sa mu podarilo streliť i byvoly, krokodíla a niekoľko mačkovitých šeliem, vrátane leoparda a minimálne štyroch levov. Pozri HUPKO, Daniel – JANÁČKOVÁ, Ivana – TIHÁNYI, Jozef, Koniec starých čias. Poslední Pálffyovci na hrade Červený Kameň 1848–1948, Komárno 2012, s. 88–90.

4 Služobníctvo pred južnou fasádou južného parkového krídla kaštieľa v Smoleniciach, asi 1934. Zdroj: archív Ivany Janáčkovej.

nákladov vynaložených na každého uloveného jeleňa.⁴⁴ V tomto kontexte nádvorné fasády kaštieľa v Smoleniciach, ktoré boli posiate jelením parožíom, prichádzajúcim hosťom odkomunikovali nielen lovecké úspechy Jozefa Pálffyho st., ale predovšetkým zhmotňovali náklady, ktoré predchádzali získaniu týchto trofejí.⁴⁵

Okrem kaštieľa v Smoleniciach mal Jozef Pálffy st. k dispozícii niekoľko ďalších objektov, ktoré mohli byť využité na ubytovanie hostí počas poľovačiek. Jozef vlastnil i pomerne rozľahlý kaštieľ v Chtelnici (Obr. 5), ktorý však s rodinou na trvalé bývanie nevyužíval.⁴⁶ Spolu 30 obytných miestností kaštieľa bolo ešte počas jeho života zariadených nábytkom,⁴⁷ od roku 1912 však bol kaštieľ prenajatý majiteľovi bratislavského

⁴⁴ BAKOŠ, A. – HELL, P. a kol., *Poľovníctvo na Slovensku 1920–1945*, c. d., s. 58 a 65.

⁴⁵ Steny salónov alebo chodieb vidieckych sídiel zaplnené parožiami boli bežnou realitou, známa je napr. fotografia salóna v kaštieli Forgáčovcov v Jelenci, ktorá zachytáva početné jelenie, srnčie a muflónie trofeje alebo fotografia jedného zo salónov kaštieľa Görgeyovcov v Toporci, ktorého steny boli husto posiate srnčími parožkami až do takej miery, že obsadili i časť klenby miestnosti, pričom z jelenieho parožia bol vyrobený i luster. Fotografie boli publikované v: BACSKÁDY, K. – SZIKLAY, J., *Erdészeti és vadászati Nyittravármegyében*, s. 347 (Jelenc) a GOJDIC, Ivan – BAROKOVÁ, Dagmara, *Kaštieľ Görgeyovcov v Toporci, Pamiatky a múzeá*, 2014, 63, 4, s. 3 (Toporec).

⁴⁶ Dejinami tohto objektu sa v širšom časovom zábere, vrátane obdobia, počas ktorého kaštieľ v Chtelnici patril Pálffyovcom, zaoberá štúdia: ŽUFFOVÁ, Jaroslava – JANURA, Tomáš, *Aristokratická rezidencia Erdődyovcov v Chtelnici*, *Zborník Slovenského národného múzea. História*, 2013, 50, s. 39–56.

⁴⁷ Kaštieľ obklopoval park s jazierkom, skleníkom a sadom, v kaštielských pivniciach bolo skladované víno. Pozri ČIRČ, Jozef, *Panstvo Jozefa Pálffyho pred pozemkovou reformou*, in: *Zborník Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Trnave, spoločenské vedy – História*, 1970, 2, s. 82.

5 Kaštieľ v Chtelnici, okolo 1900. Zdroj: archív autora.

pivovaru Viktorovi Steinovi, pričom boli z neho odvezené najcennejšie kusy interiérového zariadenia.⁴⁸ Definitívne obytnú funkciu kaštieľ v Chtelnici stratil v roku 1921 po tom, čo bol celý adaptovaný na úradnícke byty, pričom sa zároveň stal sídlom riaditeľstva lesov.⁴⁹

Osobitou kapitolou rezidenčnej siete Jozefa Pálffyho st. bol kaštieľ Erdőház, dnes známy ako Planinka (Obr. 6), ležiaci neďaleko zaniknutého františkánskeho kláštora s kostolom sv. Kataríny v malokarpatských lesoch neďaleko Dechtíc. Ide o neskorobarokový poľovnícky kaštieľ, postavený v rokoch 1774–1775 hlohoveckým staviteľom Františkom Částkom pre neskoršieho uhorského kancelára grófa Jozefa Erdődyho (1754–1824). Areál tvorila centrálna jednopodlažná budova kaštieľa s dvojramenným schodiskom a zvýrazneným rizalitom, prevýšeným štítom s hodinami, v ktorej boli situované spoločenské priestory, a šesť menších trojizbových domčekov⁵⁰ určených na ubytovanie panstva a usporiadaných po troch do dvoch polkruhov. Vzniklo tým čestné nádvorie, do ktorého sa vchádzalo centrálnou umiestnenou bránou s plastikami diviakov na pilieroch, po stranách ktorej boli postavené ďalšie dve budovy.⁵¹ Celý areál kaštieľa bol súčasťou diviacej obory, ktorú založil gróf Erdődy zároveň so stavbou areálu.⁵² Poľovnícky kaštieľ Erdőház svojimi formálnymi znakmi (slávnostné schodisko, typický rizalit, čestný dvor, objekt ako súčasť zvernice) patrí do kategórie poľovníckych

⁴⁸ POLAKOVIČ, Jaroslav, Chtelnica. 790 rokov, Chtelnica 1998, s. 175.

⁴⁹ ŽUFFOVÁ, J. – JANURA, T., Aristokratická rezidencia Erdődyovcov v Chtelnici, c. d., s. 55–56.

⁵⁰ Samotný názov poľovníckeho kaštieľa vychádza z dispozície areálu, čo sa premietlo aj do slovenského názvu, ktorý je doslovným prekladom z maďarčiny – Lesné domy. Pozri BUDKE, A., Z minulosti poľovníctva v oblasti Malých Karpát, s. 266.

⁵¹ MOLNÁR, L., Poľovnícke hrady, zámky a kaštiele, c. d., s. 177.

⁵² Jozef Šimončíč uvádza, že v roku 1857 zakúpil gróf Jozef Pálffy (1810–1873), starší brat Mórica Pálffyho st. a strýko Jozefa Pálffyho st., pre túto oboru 14 danielov z lichtenštejnovskej obory z Ledníc, ktorým sa v uzavretej obore darilo, no po jej zrušení v roku 1862 vyhynuli. Pozri ŠIMONČIČ, Jozef, Mojej Trnave. K dejinám Trnavy a okolia, Trnava 1998, s. 355.

6 Kaštieľ Erdőház, 1903 (výrez z dobovej pohľadnice). Zdroj: archív autora.

sídiel slúžiacich na usporadúvanie nákladných zábav v prírode spojených s lovom, ktoré v období baroka a rokoka podľa vzoru francúzskeho kráľa Ľudovíta XIV. – v Uhorsku samozrejme s „primeraným“ oneskorením – budovali predstavitelia aristokratickej elity vo svojich poľovných revíroch.⁵³

Okrem týchto kaštieľov Pálffyovci a ich urodzení hostia na poľovačky využívali i ďalšie tri objekty, ktoré nechal postaviť Jozef Pálffy st., avšak tieto mali – v súlade so súdobým trendom – zrubový charakter: poľovnícky kaštieľ pri Cerovej z roku 1879, chata Bohatá s postriežkou z roku 1882 a poľovnícky kaštieľ Vittek, dnes známy ako Vítek, Vítok či Výtok (Obr. 7), postavený v roku 1899 pri Chtelnici.⁵⁴ V prípade týchto objektov išlo o kombináciu murovaného prízemnia so zrubovou nadstavbou, pričom ich okrem konštrukcií striech, pavlačí a schodísk s bohato vyrezávanými trámami zdobili i okenice, zábradlia i štíty, ktoré im dodávali ráz nemeckej horskej architektúry.⁵⁵ Vybudovanie a udržiavanie týchto troch poľovníckych objektov zodpovedalo sú-

⁵³ MOLNÁR, L., Poľovnícke hrady, zámky a kaštiele, c. d., s. 158.

⁵⁴ JEDLIČSKA, P., Eredeti részletek gróf Pálffy-család okmánytarához, c. d., s. 670. V prípade poľovníckeho kaštieľa Vittek nie je literatúra v datovaní jeho vzniku jednotná: objavujú sa roky 1800, 1818, 1837, 1895 i 1900. Porovnaj MOLNÁR, L., Poľovnícke hrady, zámky a kaštiele, c. d., s. 180, POLAKOVIČ, J., Chtelnica. 790 rokov, c. d., s. 198 a GARAJ, P. – HELL, P. – SLÁDEK, J. – VALTÝNL, J. – ZDYCHA, P., Poľovnícka história a kultúra, c. d., s. 54 a 57.

⁵⁵ HUPKO, D. – JANÁČKOVÁ, I. – TIHÁNYI, J., Koniec starých čias. Poslední Pálffyovci na hrade Červený Kameň 1848–1948, c. d., s. 145–146.

dobému trendu, ktorý sa presadil v druhej polovici 19. storočia, keď sa lov stal súčasťou intenzívneho a cieľavedomého chovu zveri: veľkostatkári na odľahlejších miestach svojich poľovných revírov budovali menšie zrubové stavby, určené na individuálny lov, resp. krátkodobý pobyt v revíri počas loveckej sezóny.⁵⁶

7 Poľovnícky kaštieľ Vittek pri Chtelnici, okolo 1910. Zdroj: archív Gabriela Kárpátyho.

Poľovnícka chata Nová Bohatá

Archívne pramene viažuce sa k dejinám tohto objektu sú veľmi skromné. Podobu pálfyovskej poľovníckej chaty Nová Bohatá (Obr. 8), vybudovanej v lesoch juhozápadne od obce Lošonec v údolí potoka Bohatá, ktorý je ľavým prítokom riečky Parná, neďaleko rybárne Parina,⁵⁷ poznáme zo súdobých zobrazení. V prípade tohto murovaného objektu išlo o prízemnú pozdĺžnu blokovú stavbu so sedlovou strechou, ozvláštnenú rizalitmi so štípmi uprostred dlhších strán objektu. Okná obytného podkrovia v hrazdených a rezbami zdobených štítoch vytvárali už spomínaný dojem nemeckej horskej architektúry.⁵⁸ Vyjadrením účelu objektu bolo poprsie jeleňa s výrazným pa-

⁵⁶ MOLNÁR, L., *Poľovnícke hrady, zámky a kaštiele*, c. d., s. 159–160.

⁵⁷ Toto rybničné hospodárstvo založil Jozefov otec Móric Pálffy st. (1812–1897) v šesťdesiatych rokoch 19. storočia a ako príkladne vedená časť veľkostatku patrilo k jeho dôležitým pilierom. HUPKO, D., *Rozpad a osudy majetkového domína Jozefa Pálffyho st.*, c. d., s. 34.

⁵⁸ Za konzultáciu ďakujeme Mgr. Jozefovi Tihányimu z oddelenia histórie, zbierok a výstavnej činnosti SNM – Múzea Červený Kameň v Častej.

8 Chata Nová Bohatá, okolo 1900. Zdroj: SNM-Múzea Červený Kameň.

rožím umiestnené na jednom zo štítov chaty, ktoré zachytáva dobové kresba z roku 1881 (Obr. 9).⁵⁹ Objekt je v prameňoch označovaný ako poľovnícky zámok, hoci tiež išlo o poľovnícku chatu.⁶⁰ K tomuto objektu sa zachoval aj inventár jeho vnútorného zariadenia z roku 1940,⁶¹ vďaka ktorému možno rekonštruovať i funkčné využitie jeho vnútorných priestorov. Interiér objektu bol rozdelený na šesť miestností: jedáleň, pravdepodobne centrálnne umiestnenú, dve spálne, dve predizby a služobnú miestnosť lesnej správy Majdán.

Napriek tomu, že inventár pochádza z obdobia, ktoré už nie je ťažiskom tejto štúdie, i tak možno prostredníctvom neho nahliadnuť do interiérov prízemnia poľov-

⁵⁹ Datovanie tejto kresby, ktoré možno považovať za autentické, spochybňuje Jedlicskovo datovanie výstavby poľovníckej chaty Nová Bohatá, ktorý uvádza ako rok jej vzniku rok 1882 (pozri pozn. č. 54). Obdobne ako v prípade kaštiela Vittek, i v tomto prípade sa ako dôležitá úloha do budúcnosti ukazuje potreba overiť obdobie vzniku objektu v primárnych prameňoch.

⁶⁰ Ústredný archív geodézie a kartografie, Bratislava, sign. Br 164 – mapa Lošonca, r. 1896, list 12 (detail). Za upozornenie na tento prameň tiež vďačíme Mgr. Jozefovi Tihányimu. Na terminologickú disproporciu, keď boli v uhorskom prostredí ako poľovnícke zámky označované i zrubové objekty slúžiace poľovníctvu, napriek tomu, že v západnej Európe je pre poľovnícke zámky charakteristická honosná baroková, prípadne rokoková architektúra, upozornil už MOLNÁR, L., *Poľovnícke hrady, zámky a kaštiele*, c. d., s. 160.

⁶¹ Archív Slovenského národného múzea v Bratislave, pobočka Múzeum Červený Kameň v Častej, šk. č. R5, inv. č. 2 – inventár Novej Bohatej z 22. 4. 1940, nepag. Treba pripomenúť, že inventár sa nezachoval kompletný – zachytáva iba zariadenie miestností na prízemí. Samostatné strany, na ktorých bolo zachytené zariadenie obytného podkrovia, kde boli s najväčšou pravdepodobnosťou situované spálne a ďalšie obytné miestnosti, chýbajú.

9 Chata Nová Bohatá, 1881. Zdroj: SNM-Múzea Červený Kameň.

níckej chaty Nová Bohatá, vďaka čomu možno konštatovať, že vnútorné zariadenie časti, určenej pre pobyt loveckej spoločnosti, zodpovedalo vyšším nárokom na kultúru bývania.⁶²

Jedáleň chaty bola ako hlavná (a jediná) spoločenská miestnosť okrem stola a šiestich stoličiek a troch kresiel s vysokým operadlom, ku ktorým patrili i vankúše na sedenie, zariadená i ďalším nábytkom: príborníkom (*Kredenz*), štyrmi policami na riad, ktoré boli umiestnené nad dverami, a otomanom vypchatým morskou trávou, ku ktorému patrila i čalúnený podhlavník a prikrývka. Zariadenie dopĺňali troje vyšívane závesy a vyšívany obrus na stôl.

Steny jedálne zdobilo 20 menších a 8 väčších obrazov s poľovníckymi motívmi, tri bližšie neurčené obrazy bez rámov, jedno zrkadlo a tri jelenie trofeje: jeden štrnásťročný a dva dvanásťročný. Obdobná trofej – nepárny dvanásťročný – zdobila i priečelie budovy.

V budove nebola zavedená elektrina – ešte v roku 1940 sa v nej svietilo pomocou petrolejových lúčok: v inventári sú v jedálni zaznamenané tri stolové petrolejové lampy s mosadznými stojanmi, dva mosadzné svietniky na dve sviečky a dva jednoduché svietniky.

---

⁶² Ako sa ukáže nižšie, zariadenie chaty možno označiť na „konzervatívne“, t. j. v inventári zachytený mobiliár možno označiť ako nemenný, resp. ak aj bol do chaty umiestnený po roku 1918, vzhľadom na charakter a danosti objektu nie je výpovedná hodnota inventára spochybnená, keďže obdobné zariadenie možno v chate očakávať i v nami sledovanom období, teda pred rokom 1918.

Súčasťou zariadenia jedálne bol i sklený riad, používaný pri stolovaní – servis na likér (6 zelených pohárikov na stopke), servis na víno (10 menších, 4 stredné a 12 veľkých čiaš, všetky na stopke), 12 zelených pohárov na pivo a servis na vodu (spolu 22 pohárov).

Obe spálne, ktoré sa nachádzali po stranách jedálne, boli zariadené takmer zhodne. V oboch sa nachádzal dubový nábytok: posteľ s pružinovým roštom a matracom naplneným morskou trávou a podhlavníkom vypchatým konskými vlasmi, nočný stolík s mramorovou doskou, skriňa, zrkadlo, nástenný vešiak na šaty, tri kreslá, dve stoličky s vysokým operadlom, umývací stolík s príslušenstvom (porcelánové umývadlo, misky na špongiu a mydlo a puzdro na zubnú kefku, sklený krčah na vodu, modré plechové vedro a biela kanva na vodu), porcelánový nočník a bidet s plechovým poklopom. Samozrejmosťou boli i vyšívané závesy a hrubá dvojitá deka. K zariadeniu spálne vpravo od jedálne patril i porcelánový popolník a mosadzný svietnik. Steny spálne vpravo od jedálne zdobili obrázky s poľovníckymi výjavmi (25 menších a 11 väčších), sadrový reliéf Panny Márie a obligátne trofeje – parožia štrnásťoráka a osmoráka.

V spálni vľavo od jedálne visela iba jedna trofej – jelenie parožie desatoráka. Steny spálne dekoroval reliéf Ježiša Krista a poľovnícke obrázky (28 menších a 19 väčších), okrem závesov a deky sa v tejto miestnosti nachádzal i vyšívaný obrus a navyše aj vyzúvák a okenný teplomer.

Dve predizby, ktoré spomína inventár, plnili rôzne funkcie – jedna z nich bola pravdepodobne priechodná alebo slúžila ako vstupná predsieň do celého objektu – nebol v nej žiaden nábytok, iba jej steny zdobil veľký obraz sv. Huberta a 16 malých poľovníckych obrázkov. V druhej predizbe sa nachádzala skriňa, nástenný vešiak a ďalšie parožia – dvanásťorák a nepárny štrnásťorák. K inventáru chaty patril i stôl s dvoma lavicami, ktoré sa nachádzali vonku.

V porovnaní s týmito miestnosťami, ktoré boli zariadené pomerne komfortne, sa v služobnej miestnosti lesnej správy nachádzali iba dva stoly, štyri kreslá, dve posteľe so slamníkmi, podhlavníkmi a obyčajnými dekami, vešiak, dva sväté obrázky a zrkadlo.

Poslednou položkou v inventári chaty je súpis bielizne, ktorá slúžila ako príslušenstvo pri pobytoch počas poľovačiek: jeden biely obrus, 8 bielych servítkov, 12 bielych uterákov, 6 uterákov s modrým lemom, 6 bielych a štyri bielo-červené utierky na riad, dve prachovky, 15 bielych obliečok na vankúše, štyri biele veľké obliečky a 9 prestieradiel. Pre potreby lesnej správy boli určené iba štyri červeno šrafované obliečky.

Na základe štúdia inventára možno konštatovať, že napriek tomu, že v objekte chaty Nová Bohatá nebola zavedená elektrina, bol objekt zariadený pohodlne a primerane funkcii, ktorú mal plniť – teda poskytnúť prístrešie na krátkodobý pobyt pre loveckú spoločnosť počas poľovačky. Skutočnosť, že jeho súčasťou bola i služobná miestnosť pre zamestnancov majdánskej lesnej správy, svedčí o tom, že chata bola využívaná i na prenocovanie pre zamestnancov pálfyovských lesov a zároveň bol tak objekt pod pravidelným dozorom. Možno usudzovať, že chata bola udržiavaná v permanentnej pripravenosti na príchod loveckej spoločnosti, pričom služobná miestnosť mohla byť zároveň využitá na prenocovanie služobníctva.

Päť poľovačiek

Pri popise siete objektov s poľovníckou funkciou na veľkostatkoch Smolenice a Chtelnica je dôležitým kritériom ich využívanie na tieto účely. Limitujúcim faktorom je však v prípade takto položenej otázky miera zachovania pramennej bázy, ktorá ma dostatočnú výpovednú a informačnú hodnotu, využiteľnú na odhalenie lokalít, v ktorých sa poľovačky uskutočnili. V tomto prípade bolo možné využiť primárne pramene osobnej povahy, a to súbor denníkov grófký Lucie Pálffyovej, rod. Wilczekovej, manželky Jozefa Pálffyho st. V jej denníkoch sa podarilo dohľadať zmienky o piatich poľovačkách, ktoré sa na smolenickom a chtelnickom veľkostatku uskutočnili v rokoch 1898, 1900, 1901, 1908 a 1909. Pomerne detailne bolo možné zrekonštruovať iba poľovačku uskutočnenú v roku 1900, keďže Lucia vo svojom denníku okolnosti jej priebehu zachytila najpodrobnejšie.

Všetky vyššie spomínané poľovačky sa uskutočnili v zime, na začiatku nového roka a do istej miery ich možno považovať za akúsi rodinnú tradíciu, keďže ich manželia Pálffyovci organizovali vždy, keď sa na Nový rok zdržiavali v Smoleniciach.

Na Nový rok 1898 Jozef Pálffy st. poľoval v okolí Smoleníc v spoločnosti svojho svokra grófa Jána Nepomuka Wilczeka (1837–1922) a švagra grófa Karola Stubenberg-Nimptscha (1860–1928).⁶³

Novoročná poľovačka v roku 1900 začala 3. januára:⁶⁴ do Smoleníc pricestovala Jozefova sestra Paulína (1866–1938) s manželom Karolom Stubenberg-Nimptsch a synovcom Jozefom (1887–1944) a Luciina sestra Mária (1858–1938) s manželom grófom Rudolfom Kinským (1859–1930). Na druhý deň sa grófi Pálffy, Stubenberg-Nimptsch a Kinský vybrali do Cerovej, kde sa im podarilo zastreliť štyroch diviakov. O deň neskôr, 5. januára, sa k pánskej spoločnosti pripojili i dve manželky: Mária a Paulína,⁶⁵ zatiaľ, čo Lucia Pálffyová zostala v Smoleniciach – uloviť sa však v tento deň nepodarilo nič. Na Troch kráľov páni poľovali na Škarbáku a poľovačka skončila až 9. januára 1900 – uloviť sa podarilo niekoľko diviakov a jednu veľkú diviačicu.⁶⁶

Na začiatku roka 1901 Jozef Pálffy st. poľoval opäť so švagrom Stubenberg-Nimptschom a grófom Antonom Ludwigstorffom (1845–1929) v Smoleniciach a 7. januára pokračovali lovom malej zveri v Chtelnici.⁶⁷

V roku 1908 musel Jozef novoročnú poľovačku 2. januára najskôr kvôli víchrici odrieknuť, no na Troch kráľov nakoniec pricestoval barón Rudolf Stillfried

⁶³ Slovenský národný archív, Bratislava (ďalej iba SNA), fond Rod Pálfi – červenokamenská línia (1745–1945) (ďalej iba Pálfi – ČK), šk. č. 216, inv. č. 2188 – denník Lucie Pálffyovej z roku 1898, fol. 3, záznam z 1. 1. 1898.

⁶⁴ O tejto poľovačke pozri aj v: HUPKO, D., Poznámky k dejinám kaštiela v Smoleniciach, c. d., s. 55.

⁶⁵ Aktívna účasť žien na poľovačkách nebola ničím výnimočným. Horlivou poľovníčkou bola napr. arcivojvodkyňa Izabela (1856–1931), manželka arcivojvodu Fridricha Rakúsko-Tešínskeho (1856–1936). Dokazujú to jej fotografie so zastreleným jeleňom alebo tetrovmi: HEISZLER, Vilmos – SZAKÁCS, Márgit – VÖRÖS, Károly, Ein Photoalbum aus dem Hause Habsburg, Budapest 1989, s. 143, č. 83 a 148, č. 86.

⁶⁶ SNA, Pálfi – ČK, šk. č. 217, inv. č. 2188 – denník Lucie Pálffyovej z roku 1900, fol. 5–9, záznamy z 1.–9. 1. 1900.

⁶⁷ SNA, Pálfi – ČK, šk. č. 217, inv. č. 2188 – denník Lucie Pálffyovej z roku 1901, fol. 5–6, záznamy zo 4.–7. 1. 1901.

(1849–1921),⁶⁸ Jozefov mladší brat Ján Pálffy ml. (1857–1934) a dvaja grófi Esterházyovci, ktorí spolu s Karlom Stubenberg-Nimptschom v Naháči 7. januára ulovili troch diviakov. 8. januára pricestoval Luciin brat Ján Rafael Wilczek (1861–1929) a gróf Ernest Hoyos (1856–1940), pričom poľovačka sa v tomto roku skončila až 16. januára 1908.⁶⁹

V roku 1909 bola novoročná poľovačka kratšia, počtom pozvaných hostí sa však vyrovnala tej minuloročnej: zúčastnili sa jej nielen Jozefov brat Ján ml. a švagar Karol Stubenberg-Nimptsch so synovcom Jozefom, ale i grófi Esterházy, Trauttmannsdorf a Szapáry, baróni Stillfried a Steiger a prišiel i vtedajší bratislavský župan Dionýz Bittó (1876–1961) so svojim švagram. Ako posledný sa k poľujúcej spoločnosti pripojil gróf Rudolf Chotek (1870–1921). Poľovalo sa od 4. do 8. januára, tentoraz v naháčskom a lošoneckom revíri.⁷⁰

Okrem okruhu osôb, ktoré sa poľovačiek usporiadaných Jozefom Pálffym st. a jeho manželkou Luciou zúčastnili, sú z hľadiska nami sledovanej problematiky dôležité údaje o lokalizácii jednotlivých poľovačiek – Lucia vo svojich denníkoch uviedla ako miesta lovu Smolenice, Chtelnicu, Škarbák, Cerovú a lošonecký a naháčsky revír. Napriek tomu, že ani v jednom prípade neuviedla výslovne, že by lovecká spoločnosť využila niektorý z vyššie spomínaných objektov s poľovníckou funkciou počas poľovačky, už samotné miesta, kde Jozef Pálffy st. so svojimi hosťami poľoval, svedčia o tom, že spoločnosť sa v niektorej z poľovníckych chát zastavila aspoň ku krátkemu odpočinku a využila kaštieľ v Cerovej, chatu Nová Bohatá v lošoneckom revíri, kaštieľ Vittek pri Chtelnici či kaštieľ Erdőház v naháčskom revíri.

Záver

Veľkostatky Smolenice a Chtelnica vďaka svojej výhodnej polohe a prírodným podmienkam poskytovali veľmi dobré predpoklady na pestovanie poľovníckej vášne svojich majiteľov. Tento potenciál dokázal gróf Jozef Pálffy st. plnohodnotne využiť – racionálnym prístupom k hospodáreniu na poľovních pozemkoch a aktívnym zazverovaním svojich lesov dokázal stabilizovať a následne zvýšiť stavy diviacej zveri. I v prípade jelenej zveri boli jeho snahy o systematickú selekciu, ktorej cieľom bolo odstránenie nevhodných jedincov s cieľom zlepšenia jestvujúcej populácie, úspešné. Prirodzene, na zreteli mal nielen ekonomické zhodnotenie majetkovej podstaty svojich dvoch veľkostatkov, ktorej bola zver súčasťou, ale sledoval i udržanie svojej vlastnej prestíže: výskyt kapitálnych jeleňov v lesoch Malých Karpát výrazne napomáhal budovaniu dobrej povesti pálffyovských poľovních revírov.

⁶⁸ Barón Rudolf Stillfried bol manželom Lujzy, rod. Pálffyovej (1857–1909), dcéry grófa Štefana Pálffyho (1828–1910), ktorému v tom období patrila hrad Červený Kameň a zastával post seniora pálffyovského rodu. Luciina rodina s barónom Stillfriedom a jeho rodinou, ako švagram grófkou Blankou Pálffyovej, rod. Batthyányovej (1871–1946), manželky Štefanovho syna Vojtecha Pálffyho (1858–1924), ktorá bola Luciinou dôvernou priateľkou, udržiavala pravidelné rodinné kontakty. Podrobnejšie pozri HUPKO, Daniel, Súkromný život grófkou Pálffyovej v obraze jej korešpondencie, in: Človek a spoločnosť v dejinách, GERBOC, Tomáš – MELIŠ OP, Bernard Jozef a i. (edd.), Trnava 2007, s. 190–194.

⁶⁹ Univerzitná knižnica, Bratislava, kabinet rukopisov, starých a vzácných tlačí, sign. Ms 222 – denník Lucie Pálffyovej z roku 1908, záznamy z 2.–16. 1. 1908.

⁷⁰ SNA, Pálfi – ČK, šk. č. 217, inv. č. 2188 – denník Lucie Pálffyovej z roku 1909, fol. 7–9, záznamy zo 4.–8. 1. 1909.

Sumarizáciou poznatkov publikovaných v odbornej literatúre sa podarilo identifikovať pomerne hustú sieť objektov s poľovníckou funkciou, ktoré boli počas poľovačiek využívané samotným grófom Pálffym alebo jeho hosťami. Okrem kaštiela v Smoleniciach, ktorý bol jeho hlavným sídlom, ju tvorili objekty, ktoré mali z hľadiska svojho využívania pri poľovačkách istú tradíciu (kaštieľ v Chtelnici a poľovnícky kaštieľ Erdőház), resp. boli vybudované ako účelové novostavby v rozličných častiach poľovních revírov pre účely individuálneho lovu (ako zrubové stavby), resp. krátko pobytu v revíri s možnosťou prenocovania (poľovnícka chata Nová Bohatá v lošoneckom revíri, kaštieľ Vittek pri Chtelnici a kaštieľ Cerová).

Ako problematické sa z hľadiska vykonaného výskumu javí odhalenie miery využívania týchto objektov zo strany majiteľov veľkostatku. Na základe štúdia denníkov Lucie Pálffyovej, manželky Jozefa Pálffyho st., sa podarilo opísať päť novoročných poľovačiek, ktoré sa na veľkostatkoch Smolenice a Chtelnica uskutočnili v rokoch 1898–1909, musíme však konštatovať, že napriek tomu, že Lucia vo svojich denníkoch uviedla lokality, v ktorých sa poľovalo, ani v jednom prípade nespomenula explicitne, že by lovecká spoločnosť využila niektorý z vyššie spomínaných objektov.

Nezostáva teda iné, než ponechať ich využitie v rovine predpokladov. Na druhej strane sa javí ako prirodzené, že počas celodenného lovu urodzená spoločnosť poľovníkov využila prístrešie, ktoré tieto budovy poskytovali. K tomuto predpokladu nabáda i analyzovaný inventár zariadenia poľovníckej chaty Nová Bohatá, ktorého dominantnou miestnosťou bola jedáleň. Jej súčasťou bol i riad, ktorý bolo možné využiť na občerstvenie hostí a podávanie menšieho jedla.

Zdôrazniť treba i skutočnosť, že ani v jednom prípade poľovačiek, ktoré sa nám podarilo na základe Luciiných záznamov zrekonštruovať, sa nespomína, že by hostia využili niektorý z objektov na prenocovanie – naopak, ubytovaní boli v kaštieli v Smoleniciach. S najväčšou pravdepodobnosťou boli poľovnícke objekty na veľkostatkoch Smolenice a Chtelnica – v zhode so súdobým pohľadom na poľovnícku vášeň – využívané na prenocovanie počas individuálneho lovu, resp. lovu v úzkom kruhu, napr. vo dvojici, ako naznačujú dve spálne, zariadené v chate Nová Bohatá.

Ako sme uviedli v úvode našej štúdie, má táto práca prehľadový charakter a sformulované závery je žiaduce konfrontovať v budúcnosti s cieľovým archívnym výskumom, najmä v hospodárskej agende správy oboch veľkostatkov s dôrazom na lesné hospodárstvo – či však táto snaha prinesie očakávané výsledky, ukáže až budúcnosť.

Předkládaný článek vznikl za podpory Ministerstva zemědělství na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

Prameny a literatura

BACSKÁDY, Károly – SZIKLAY, János, Erdészeti és vadászati Nyitra vármegyében, in: Magyarországi vármegyék és városai. Nyitra vármegye, SZIKLAY, János – BOROVSKÝ, Samu (edd.), Apollo irodalmi társaság, Budapest 1899, s. 340–348.

BAKOŠ, Alexander – HELL, Pavel a kol., Poľovníctvo na Slovensku 1920–1945, Bratislava: Vydavateľstvo PaRPRESS 1995.

- BEZECNÝ, Zdeněk, Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století, České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity 2005.
- BOSSÁNYI, István, Vadászat, in: Magyarország vármegyéi és városai. Pozsony vármegye, BO-ROVSZKY, Samu (ed.), Apollo irodalmi társaság, Budapest 1910, s. 293–299.
- BRAUN, Rudolf, Konzeptionelle Bemerkungen zum Obenbleiben: Adel im 19. Jahrhundert, in: Europäischer Adel 1750–1950 I. Geschichte und Gesellschaft, WEHLER, Hans-Ulrich (ed.), Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1990, s. 87–95.
- BUDKE, Artúr, Vývin poľovníckeho práva na Slovensku do konca 19. storočia, in: Zborník Lesníckeho, drevárskeho a poľovníckeho múzea, 1979, 10, s. 221–240.
- BUDKE, Artúr, Z minulosti poľovníctva v oblasti Malých Karpát, in: Folia venatoria (Poľovnícky zborník, Myslivecký sborník), 1977, 7, s. 255–270.
- ČIRČ, Andrej, Smolenicko-chtelnické latifundium koncom 19. a začiatkom 20. storočia, in: Trnavský zborník I, ŠIMONČIČ, Jozef (ed.), Bratislava: Obzor 1975, s. 150–174.
- ČIRČ, Jozef, Panstvo Jozefa Pálffyho pred pozemkovou reformou, in: Zborník Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Trnave, spoločenské vedy – História, 1970, č. 2, s. 77–89.
- GARAJ, Peter – HELL, Pavel – SLÁDEK, Jozef – VALTÝNI, Július – ZDYCHA, Pavel, Poľovnícka história a kultúra, Zvolen: Technická univerzita vo Zvolene 2012.
- GOJDIČ, Ivan – BAROKOVÁ, Dagmara, Kaštieľ Görgeiovcov v Toporci, Pamiatky a múzeá, 2014, 63, č. 4, s. 2–8.
- HATÁR, Ctibor – SPEVÁR, Jozef – MICHÁL, Patrik – KURIC, Peter, Zvernice a bažantnice na území dnešného Slovenska, Prameny a studie, 2014, č. 53, s. 64–80.
- HEISZLER, Vilmos – SZAKÁCS, Mária – VÖRÖS, Károly, Ein Photoalbum aus dem Hause Habsburg, Budapest: Corvina Kiadó 1989.
- HUPKO, Daniel, Poznámky k dejinám kaštieľa v Smoleniciach v 2. polovici 19. storočia, in: Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 18, ŽUFFOVÁ, Jaroslava (ed.), Trnava: Krajský pamiatkový úrad Trnava 2015, s. 51–57.
- HUPKO, Daniel, Rozpad a osudy majetkového domína Jozefa Pálffyho st. (1853–1920) v období prvej Československej republiky, in: Zmeny v pozemkovom vlastníctve v 20. storočí, SOKOLOVIČ, Peter (ed.), Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda 2016, s. 30–52.
- HUPKO, Daniel, Strasti starého grófa. Autoreflexia choroby v osobnej korešpondencii aristokrata na sklonku 19. storočia, in: Theatrum historiae, 2012, č. 11, s. 169–183.
- HUPKO, Daniel, Súkromný život grófy Pálffyovej v obraze jej korešpondencie, in: Človek a spoločnosť v dejinách, GERBOC, Tomáš – MELIŠ OP, Bernard Jozef a i. (edd.), Trnava: Trnavský historický spolok 2007, s. 187–205.
- HUPKO, Daniel – JANÁČKOVÁ, Ivana – TIHÁNYI, Jozef, Koniec starých čias. Poslední Pálffyovci na hrade Červený Kameň 1848–1948, Komárno: Vydavateľstvo KT 2012.
- HUPKO, Daniel – NAGY, Peter, Príspevok k stavebným dejinám Smolenického kaštieľa, in: Studia Historica Nitriensia, 2012, 16, č. 1–2, s. 45–79.
- JASTRABÍK, Štefan, Smolenice, Bratislava: Veda 1975.
- JASTRABÍK, Štefan, 90 rokov chémie pod Malými Karpatmi, Bratislava: Pravda 1973.
- JEDLICKSKA, Pál, Eredeti részletek gróf Pálffy-család okmánytarához 1401–1653 s gróf Pálffyak életrajzi vázlatai, Budapest: Stephaneum nyomda R. T. 1910.
- KÁROLYI, Ludovít, Život zasvätený poľovníctvu, Bratislava: PaRpress 2006.
- KUBÍKOVÁ, Anna, Členství Schwarzenbergů v hospodářských a kulturních spolcích v 19. a na počátku 20. století, in: Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii, BEZECNÝ, Zdeněk – GAŽI, Martin – PUTNA, Martin (edd.), České Budějovice: Národní památkový ústav, ú. o. p. v Českých Budějovicích 2008, s. 513–528.

- LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti*, Praha: Karolinum 2009.
- LENGYELOVÁ, Tünde, *Život na šľachtickom dvore*, Bratislava: Perfekt 2015.
- MÁTÉOVÁ, Tímea, „Vášeň pre poľovačky“ a jej odraz v životnom štýle a umeleckom vkuse András-syovcov na prelome 19. a 20. storočia. Nepublikovaná diplomová práca. Katedra dejín a teórie umenia Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity, Trnava 2012.
- MINÁČ, Ján, *Poľovnícke hrady a zámky na Slovensku*. Nepublikovaná bakalárska práca. Katedra ochrany lesa a poľovníctva Lesníckej fakulty Technickej univerzity, Zvolen 2014.
- MOLNÁR, Ladislav, *Poľovnícke hrady, zámky a kaštiele*, in: *Lov a zver vo výtvarnom prejave*, TEREN, Štefan a kol., Bratislava: Príroda 1988.
- MÖBIUS, Helga, *Die Frau im Barock*, Stuttgart: Verlag Kohlhammer 1982.
- POLAKOVIČ, Jaroslav, *Chtelnica. 790 rokov*, Chtelnica: Obecný úrad v Chtelnici 1998.
- RAPTIS, Konstantinos, *Zur Wirtschaftslage des böhmisch-niederösterreichischen Adels im frühen 20. Jahrhundert. Großgrundbesitz, Fideikommiss und Vermögensstand der Grafen Harrach*, in: *Adel und Wirtschaft. Lebensunterhalt der Adeligen in der Moderne*, CERMAN, Ivo – VELEK, Luboš (edd.), München 2009, s. 201–222.
- Sociologický slovník, Praha: Portál 2007.
- ŠIMONČIČ, Jozef, *Mojej Trnave. K dejinám Trnavy a okolia*, Trnava: B-print 1998.
- THÚRÓCZY, Vilmos – VENDE, Aladár, *Nyitra vármegye mezőgazdasága*, in: *Magyarország vármegyéi és városai. Nyitra vármegye*, SZIKLAY, János – BOROVSZKY, Samu (edd.), Apollo irodalmi társaság, Budapest 1899, s. 304–339.
- VLČKOVÁ, Lenka, *Způsob „uchopení“ feminity v 2. polovině 19. století: tělo, tradice, církev jako determinant výchovy aneb disciplinace, lokalizace, panoptikum*, in: *Člověk – Časopis pro humanitní a společenské vědy*, 2011, 23 (10. 7. 2011), s. 1–18, dostupné online: <http://clovek.ff.cuni.cz/pdf/vlckova_studie_23.pdf> [2016-11-13].
- VOŽENÍLEK, Jan, *Předběžné výsledky československé pozemkové reformy. Země Slovenská a Podkarpatskoruská*, Praha 1932.
- WINDISCH-GRAETZ, Vincenz, *Der ungarische Adel (in der Zeit 1815–1914)*, in: *Études Danubiennes*, 1991, č. 7, s. 115–133.
- ŽUFFOVÁ, Jaroslava – JANURA, Tomáš, *Aristokratická rezidencia Erdődyovcov v Chtelnici*, *Zborník Slovenského národného múzea, História*, 2013, 50, s. 39–56.

MATERIÁLY A ZPRÁVY

POĽOVNÍCKY ZÁMOČEK SÚĽOVÁ

Ladislav Klíma

Gemersko-malohontskú župu z pohľadu poľovníctva v minulosti bolo možné v Uhorsku zaradiť na popredné miesto. Nielen prírodné a klimatické podmienky a rozsiahle lesy poskytovali priaznivé podmienky pre chov a lov poľovnej zveri, ale aj skutočnosť, že majitelia významných revírov nelutovali financie na ich prevádzkovanie, vrátane udomácnenia niektorých nepôvodných druhov zveri. Tieto aspekty sa vzťahujú aj na významný šľachtický rod Andrásyovcov, pre ktorých poľovníctvo plynúce z ich výsadného postavenia predstavovalo aj neodmysliteľný životný štýl. V druhej polovici 19. storočia patrili na Gemeri po kniežati Filipovi Sachsen Coburgovi Gotha (1844–1921) k najväčším vlastníkom lesných majetkov. Gróf Gejza I. Andrásy (1856–1938), náruživý poľovník, statkár, politik, podnikateľ a podporovateľ športu, vlastnil začiatkom 20. storočia 17 810 hektárov pôdy, z ktorých na lesnú výmeru pripadalo 15 803 hektárov. Okrem gombaseckého revíru jeho betliarske panstvo hraničilo s katastrálnym územím miest a obcí Rožňava, Dobšiná, Betliar, Nadabula, Veľká a Malá Poloma, Henckovce, Nižná Slaná, Gočovo, Vlachovo a Rejdová. Úspešným poľovačkám v týchto revíroch predchádzala systematická starostlivosť o lesy a zver v nich. Andrásyovci sa o lesy vo svojom vlastníctve príkladne starali a lesné hospodárstvo patrilo taktiež k významným zložkám hospodárenia na ich panstvách.¹

Spoločenské, podnikateľské i poľovnícke aktivity betliarskej vetvy Andrásyovcov sú spájané predovšetkým s ich rodinným sídlom v Betliari, honosným, reprezentačným a luxusne zariadeným kaštieľom, ktorý nechal v rokoch 1881–1886 prestavať gróf Emanuel I. Andrásy (1821–1891), podnikateľ v oblasti baníctva a hutníctva, gemerský župan, cestovateľ, mecén umenia a zberateľ.

Menej známy je dnes už neexistujúci poľovnícky zámoček Súľová (maďarsky vadászkastély Szulova), ktorý v sedle Súľová v západnej časti Volovských vrchov v nadmorskej výške 909 m nechal pôvodne vybudovať Emanuel I. Andrásy a neskôr začiatkom 20. storočia, pravdepodobne v roku 1903, ho prestaval a rozšíril jeho syn Gejza I. Usadlosť pozostávajúca z komplexu štyroch budov sa nachádzala v malebnom prostredí, na ľavej strane cesty vedúcej od Rožňavy do Spišskej Novej Vsi. Budovy tohto komplexu neboli vystavané naraz, ako prvá bola postavená horáreň pre lesníka.

¹ Pozri BOROVSZKY, S., Magyarország vármegyéi és városai: Gömör-Kishont vármegye, Apollo Irodalmi Társaság, Budapest 1904, 677 s. Monografia poskytuje množstvo informácií zo všetkých sfér obyvateľov župy, venuje sa aj údajom z lesného hospodárstva a poľovníctva. V predslove monografie sa gróf Gejza I. Andrásy okrem iného vyznáva svojim vzťahom k prírode a lovu, ktorý považuje za najlepší mužský šport otužujúci telo a dušu.

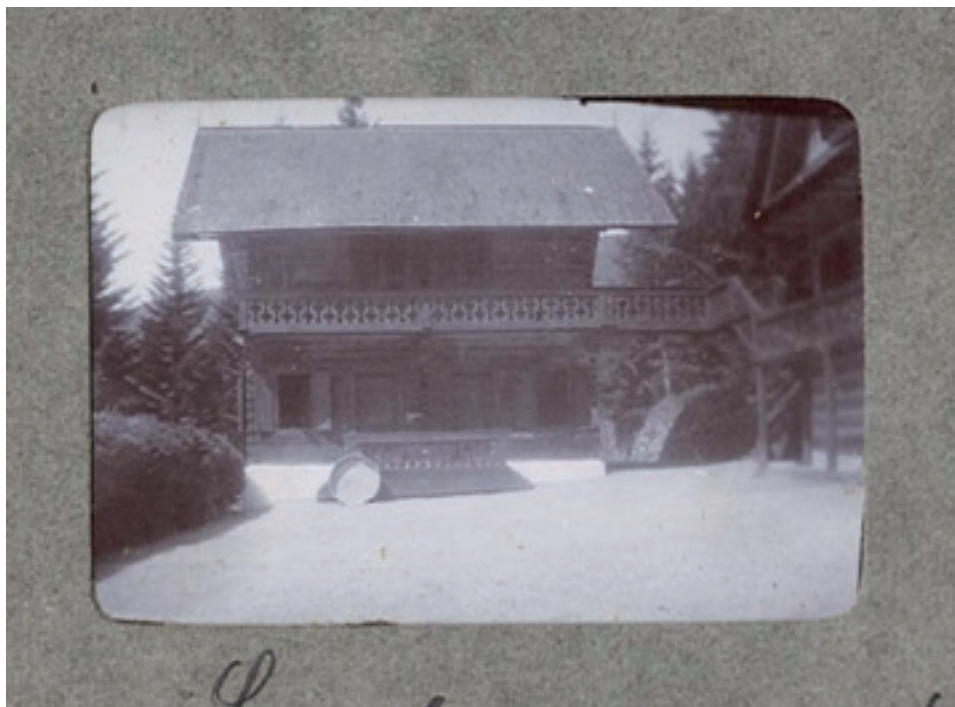

1 Horáreň s hospodárskou časťou, prvá stavba v komplexe poľovníckych budov na Súľovej postavená okolo roku 1867, Súľová 1934. Zdroj: Fortepan – 95546, Schermann Ákos.

2 Poľovnícke domy na Súľovej, okolo roku 1905. Zdroj: SNM-BET, fond historickej fotografie.

3 Pôvodný poľovnícky zámček postavený Emanuelom I. Andrássym v roku 1883, Súľová 1903. Zdroj: SNM-BET, fond historickej fotografie, fotoalbum.

V roku 1867 nechal Emanuel I. postaviť poľovnícky dom, v rokoch 1876–1877 pristavil druhú a tretiu budovu a v roku 1883 poslednú poschodovú zrubovú budovu na spôsob alpských stavieb, prezentovanú ako poľovnícky zámček. Prvú budovu obýval lesný personál, vedľa nej sa nachádzala stajňa pre kone i dobytok a kôľňa. V druhej budove sa nachádzali pohodlne zariadené apartmány a na poschodí, resp. podkroví hostovské izby. V tretej budove bola jedáleň, kuchyňa, kancelária, viacero izieb pre služobníctvo a pivnica.

Po prestavbe pôvodného zámčku okolo roku 1903 došlo k rozšíreniu ubytovacej kapacity a zároveň povzneseniu celkovej úrovne usadlosti. Na dobových pohľadniciach zo začiatku 20. storočia je zámček označený v maďarskom jazyku ako poľovnícky kaštieľ grófa Gejzu Andrássyho na vrchu Súľová.

V štvrtej poschodovej budove zámčku mal majiteľ svoj apartmán, spálňu, obývaciu miestnosť a ďalšie hostovské izby. Dominantná budova zámčku bola realizovaná ako kombinácia murovanej a zrubovej stavby s horizontálne uloženými hranolmi a hrazdenou konštrukciou štítov. Architektonická podoba objektu na svoju dobu pôsobila jednoducho a pritom moderne. Bola svojrázna s nezameniteľným vzhľadom a zapadala do okolitého prostredia. Novovytvorený zámček, obdobne ako pôvodná stavba, bol prostredníctvom balkóna na poschodí premostený pavlačou, zábradlím a dreveným schodištom s príslušnou vedľajšou budovou. Sedlová strecha kaštieľa i su-

4 Komplex poľovníckych budov na Súľovej v roku 1909. Zdroj: SNM-BET, fond historickej fotografie.

sediacich budov boli pokryté dreveným šindľom, ktorý objekty navzájom zjednocoval. Celá usadlosť disponovala asi 30 izbami, zavedený bol vodovod, ktorý zásoboval niekoľko kúpeľní. V dôsledku situovania troch prízemných, vedľa seba stojacich budov vo svahu, na vyrovnanie terénu slúžili suché oporné múry z kameňov. Vchod do týchto budov umožňovali drevené schodišťa vedúce z rozsiahleho priestranstva. Pre športové využitie členov rodiny slúžil v areáli aj tenisový kurt.²

Dobová tlač nadnesene popisuje vybavenie interiéru: „Sály budov sú zariadené pre najväčšie pohodlie. Výnimočne krásna je jedáleň s kozubom, zdobená preparátmi vtákov a zvierat ako aj parožíom. Južná stena jedálne v poľovníckom dome je celá presklená, umožňuje úchvatný výhľad na horské svahy pokryté hustým ihličnatým a listnatým lesom. Zaujímavý je aj hoblovaný biely drevený nábytok, ktorý vlastnoručne ozdobil typickým uhorským tulipánovým vzorom mladšia sestra Gejzu I., Natália Andrásy [manželka Aladára Széchenyiho].“³

Tento komplex poľovníckych budov slúžil počas loveckej sezóny nielen mužskej časti osadenstva, ale bol využívaný aj k rodinnej rekreácii a oddychu. Emanuelova

² A szulovai vadászkastély, in: Vasárnapi Ujság, 1895, roč. 42, č. 45, s. 744–745.

³ SISA, J., Kastélyépítészet és kastélykultúra Magyarországon: A historizmus kora, Budapest 2007, 388 s. ISBN 978 963 9731 31 8.

5 Komplex poľovníckych budov na Súľovej v zime, dvadsiate roky 20. storočia. Zdroj: SNM-BET, fond historickej fotografie.

6 Interiér jedálne poľovníckeho domu s trofejami Gejzu I. Andrássyho, 1903. Zdroj: archiv autora.

7 Spoločnosť po love na medvede v jedálni poľovníckeho domu, Súľová 1908. Zdroj: SNM-BET, fond historickej fotografie.

8 Poľovnícky zámoček Súľová, prestavaný začiatkom 20. storočia Gejzom I. Andrásyom, rok 1915. Zdroj: Fortepan – 95748, Schermann Ákos.

a neskôr aj Gejzova rodina počas horúcich letných dní tu trávil jeden až dva týždne aj s hosťami. Kým sa muži zaoberali lovom, dámy chytali pstruhy v potoku a podnikali výlety do neďalekého okolia na vrch Babinu, ktorý v prípade dobrého počasia poskytoval panoramatický výhľad na pohoria Bükk, Mátra a Vysoké Tatry. V zámochku Súľová rád pobudol aj gróf Július I. Andrássy (1823–1890), politik, štátnik, prvý predseda uhorskej vlády a dlhoročný minister zahraničných vecí, ktorý tu navštevoval svojho brata Emanuela I. Projektant a zhotoviteľ poľovníckeho zámochku nie je známy.

9 Pohľad na zámochek z bočnej strany, okolo roku 1905. Zdroj: SNM-BET, fond historickej fotografie.

10 Poľovnícky kaštieľ Betliar, okolo roku 1909. Zdroj: SNM-BET, fond historickej fotografie.

11 Poľovnícka spoločnosť po úspešnom love, Súľová 1909. Zdroj: SNM-BET, fond historickej fotografie.

Ako spoločenské centrum, kde sa koncentrovalo veľké množstvo hostí počas jesenných poľovačiek, slúžil naďalej poľovnícky kaštieľ v Betliari, odkiaľ sa urodzená spoločnosť presúvala na kočoch, neskôr už automobilmi do 18 km vzdialeného revíru Súľová s prilahlým zámočkom. Ten je spájaný najmä s vychýrenými veľkopanskými poľovačkami na medvede, ktoré Andrásyovci organizovali viac ako dve desaťročia pravidelne v mesiacoch október a november.⁴ Okrem medveďa ako najväčšej domácej šelmy hostia v súľovskom a neďaleko vzdialenom betliarskom revíri mohli loviť aj zver diviačiu, jeleniu, danieliu, srnčiu, ako aj mufloniú.⁵ Okrem rodinných príbuzných, známych a priateľov z okruhu barónov, grófov a kniežat (Andrassy, Lichtenštejn, Kaunitz, Esterházy, Széchenyi, Odescalchi, Karátsony, Lobkowicz, Fürstenberg, Windischgrätz, Festetics, Erdődy, Hunyady, Kinský, Zichy, Hadik-Barkóczy, Pálffy, Černín a ďalší) sa na nich zúčastňovali predstavitelia domácej uhorskej a rakúskej, ako aj zahraničnej aristokracie a významní hostia.⁶ Andrásyovci boli hosťiteľmi vzácných a významných návštev, ku ktorým patrili srbský kráľ Milan I. Obrenovič (1854–1901) a jeho syn Alexander I. v roku 1887, rakúsky arcivojvoda a otec posledného cisára Otto František Jozef Habsburský (1865–1906) v rokoch 1895 a 1897, rakúsky arcivojvoda Jozef August Habsbursko-Lotrinský (1872–1962), rakúska arcivojvodkyňa Alžbeta Amália Habsbursko-Lotrinská (1878–1960), či pruský princ, veľkoadmirál Heinrich (1862–1929), mladší brat nemeckého cisára a pruského kráľa Viliama II. (1859–1941) v roku 1909.⁷ Dobová regionálna i budapeštianska tlač venovala týmto návštevám náležitú pozornosť.⁸

Tieto okázalé a veľkolepo organizované poľovačky boli príležitosťou, na ktorých sa stretávala vtedajšia šľachta i vyššia spoločnosť. Okrem nadväzovania nových kontaktov predstavovali prestíž a mali veľký význam pre upevnenie spoločenského statusu i finančnej pozície rodu.

Po prvej svetovej vojne a vzniku Československej republiky sa jeden z posledných majiteľov panstva gróf Gejza I. Andrassy väčšinou zdržiaval v Maďarsku, kde v roku 1938 zomrel v Budapešti. Neblahé dôsledky prvej vojny sa prejavili nepriaznivo

---

⁴ MARKÓ, M., Gömörmegeyi főúri vadászatok, in: Vasárnapi Ujság, 1898, roč. 45, č. 51, s. 891–892; MARKÓ, M., Medvevadászat Betlérben, in: Vasárnapi Ujság, 1908, roč. 55, č. 48, s. 947.

O dôsledne pripravovanej a veľkolepo organizovanej poľovačke na medvede v súľovskom revíri, ktorej sa 16. novembra 1908 zúčastnila aj arcivojvodkyňa Alžbeta Amália Habsbursko-Lotrinská (teta posledného cisára Karola) s manželom kniežatom Alojzom Lichtenštejnom svedčí fakt, že pre hostí bolo určených 10 strelckých stanovišť. Nadhánky sa zúčastnilo 110 honcov, ku ktorým bolo pridelených 20 strelcov z lesného personálu. Na bezpečnosť arcivojvodkyne dohliadal pridelený lesník, ako aj samotný Gejza I. Andrassy so svojim osobným zverozrážcom.

⁵ MOLNÁR, L. – TEREN, Š. a kol., Naše poľovníctvo, Bratislava 1984, s. 235, 270, 282. Na betliarskom panstve Emanuel I. Andrassy v roku 1885 zriadil 575 hektárovú aklimatizačnú zvernicu, ktorá pôvodne slúžila na reintrodukcii jelenej zveri. Umiestnil v nej 16 jeleníc a 5 jeleňov zo Zemplína, ktoré neskôr doplnil jedincami jelenej zveri karpatského typu. V záujme obohatenia zveri nechal doviesť do zvernice v roku 1886 z lichtenštejnských revírov pri Břeclave 20 jedincov danielnej zveri, ktorú po dvoch rokoch pustili do voľného revíru. V zazverovaní pokračoval aj jeho syn Gejza I., ktorý sa zaslúžil o introdukcii muflonej zveri v rokoch 1895 až 1896.

⁶ Betléri vadászatok: Kivonat a „Rozsnyói Híradó“-ból: 1879–1904, Görbics Zoltán Könyvnyomdája, Rožňava 1908.

⁷ MARKÓ, M., Ottó főherczeg magyarországi vadászatai, in: Vasárnapi Ujság, 1895, roč. 42, č. 45, s. 745.

⁸ A betléri vadászatok, in: Rozsnyói Híradó, 1909, roč. 32, č. 49, s. 3.

12 Princ Heinrich s uloveným medveďom, prvý sprava, komplex budov Súľová 1909. Zdroj: SNM-BET, fond historickej fotografie.

aj na stave zveri a na zvernici, ktorú pytliaci zdecimovali a v ďalšom období jej úloha upadala, až zanikla. V súvislosti s pozemkovou reformou podľa zákona č. 118/1920 Zb. prevzalo Ministerstvo pôdohospodárstva v Prahe pre Československý štát dňom 1. 10. 1933 väčšiu časť veľkostatku Gejzu I. Andrásyho v Betliari a následne bola zriadená Správa štátnych lesov so sídlom v Betliari.

Na konci druhej svetovej vojny vyhorel aj poľovnícky zámoček Súľová. Poslední členovia betliarskej vetvy Andrásyovcov, Emanuel II. s manželkou, opustili svoje majetky na Slovensku v auguste roku 1944.⁹

Předkládaný článek vznikl za podpory Ministerstva zemědělství na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

Literatura

BOROVŠZKY, Samu, Magyarország vármegyéi és városai: Gömör-Kishont vármegye, Budapest: Apollo Irodalmi Társaság 1904.

⁹ Za poskytnuté fotografie z fondu historickej fotografie, ako aj možnosť konzultácie ďakujem odborným pracovníčkam SNM-Múzeum Betliar, PhDr. Kataríne Bányászovej, archivárke a dokumentátorky, a Mgr. Tímei Mátéovej, zástupkyni riaditeľa a kurátorky.

- MARKÓ, Miklós, Gömörmegyei főúri vadászatok, in: Vasárnapi Ujság, 1898, roč. 45, č. 51, s. 891–892.
- MARKÓ, Miklós, Medvevadászat Betliárben, in: Vasárnapi Ujság, 1908, roč. 55, č. 48, s. 947.
- MARKÓ, Miklós, Ottó főherceg magyarországi vadászatai, in: Vasárnapi Ujság, 1895, roč. 42, č. 45, s. 745.
- MOLNÁR, Ladislav – TEREN, Štefan a kol., Naše poľovníctvo, Bratislava: Obzor 1984.
- SISA, József, Kastélyépítészet és kastélykultúra Magyarországon: A historizmus kora, Budapest: Vince Kiadó 2007.

Hunting Lodge Súľová

Summary: The history of hunting in the Gemer–Malohont County has been closely linked with the important aristocratic Andrassy family since the eighteenth century. Count Gejza I. Andrassy (1856–1938), representative of the Betliar branch of the family, in early twentieth century owned 17,810 hectares of land, which made him an important landowner in the Gemer Region. Social, commercial, and especially hunting activities of the Andrassy family are connected especially with their family seat in Betliar, a representative and richly furnished hunting chateau which was in 1881–1886 rebuilt by Count Emanuel I Andrassy (1821–1891). Another, less known and now vanished hunting lodge, built in the Súľová Saddle in the western part of the Volovec Mountains by Count Emanuel I, was also linked to hunting. Count Emanuel I built here a hunting cottage in 1867. In 1876–77 he added a second and third building and in 1883, he completed the site with a building of several stories, presented as a hunting lodge. It was later, in early twentieth century (around 1903), rebuilt by his son Gejza I Andrassy. The dominant lodge had walls of brick, stone, and timber, and a timber-framed roof. On 1 October 1933, in connection with a land reform based on Act No. 118/1920 Coll., the Ministry of Agriculture in Prague took over a larger part of Gejza I Andrassy's Betliar estate for the Czechoslovak state, and a State Forest Administration with headquarters in Betliar was established a little later. At the end of the Second World War, the hunting site in Súľová burned down. The last members of the Betliar branch of the Andrassy family, Emanuel II and his wife, left their Slovak possessions in August 1944.

Lovecká chata Kinských ve Vápenném Podolu na velkostatku Heřmanův Městec. Zdroj: archiv Miloše Hořejše.

POKYNY PRO AUTORY

Tyto pokyny pro autory platí pro autory veškerých textů, které vydává Národní zemědělské muzeum s. p. o. v rámci své ediční činnosti (odborný článek, monografie, recenze, zprávy aj.). Redakce přijímá pouze původní práce vzniklé na základě badatelské činnosti autora.

Pokyny pro úpravu rukopisu

1. Příspěvky dodávejte v jednom výtisku a na označeném CD/DVD nebo zašlete elektronicky na adresu redakce: redakce@nzm.cz ve formátu .doc (tj. vytvořené editorem WORD). Používejte list A4, standardní styl Normal, písmo Times New Roman při zadání velikosti písma 12 bodů, řádkování 1,5, okraje 2,5. Text neformátujte! Nepoužívejte zvětšení mezer mezi odstavci ani tabulátor na jejich začátcích nebo změny proložení znaků; odstavce, titulky, podtitulky graficky neupravujte a necentrujte, neboť grafická úprava bude provedena jednotně. Tučné písmo (bold), kurzíva (italic) či podtržení v textu budou respektovány.
2. K textu článku a monografie přiložte abstrakt (do 600 znaků), klíčová slova, resumé (rozsah od 800 znaků do 5 normostran dle typu rukopisu), to vše v českém jazyce, případně v anglickém jazyce. V případě recenze je třeba připojit stručný medailonek autora (jméno, narození, vzdělání, současné zaměstnání, odborná specializace, výběr z díla – rozsah do 500 znaků).
3. Rozsah textu by neměl převýšit počet normostran dohodnutý s editorem. Rozsah textu a počet příloh může být ve výjimečných případech překročen, ale pouze po konzultaci s odpovědným redaktorem. Články do časopisu Prameny a studie: rozsah max. 15 NS + seznam použitých zdrojů + ev. seznam zkratk + popisky k obrázkům v samostatném souboru + seznam příloh v samostatném souboru + přílohy v samostatném souboru.
4. Za text, tabulky a grafy odpovídají autoři. Autoři jsou plně odpovědní za autorská a reprodukční práva. Rukopisy projdou recenzním řízením; konečnou úpravu rukopisu si vyhrazuje redakce (formální stránku).
5. Po vydání se poskytují autorské výtisky.
6. Odpovědný redaktor si vyhrazuje právo zásahu do textu v rámci korektur, eventuálně právo vyloučit příspěvek z důvodu odborné či jiné nedostatečnosti. Autor bude v takovém případě vyzván k nápravě. K případným změnám v textu se bude autor moci vyjádřit v rámci autorských korektur.
7. **Dodržujte následující pokyny v textu:**
  - název příspěvku
  - uvedení grantové či jiné podpory (bodovaný výstup)
  - abstrakt (v rozsahu do 600 znaků)

- text (nadpisy jednotlivých kapitol, podkapitol možné)
- seznam použitých pramenů a literatury dle citační normy uvádějte na závěr textu (nečíslovaný a v abecedním pořadí)
- v případě užití zkratk v textu nutno dodat seznam zkratek
- na konci příspěvku uveďte korespondenční adresu (jméno a příjmení s tituly, název a adresa pracoviště, emailová adresa)
- typografická pravidla: po čárce a tečce používejte vždy mezeru, rozlišujte mezi pomlčkou (–) a spojovníkem (-), v případě rozmezí letopočtů, dat a stránek, používejte výhradně pomlčku bez mezer (např. 1962–1967, 22.–26. května 1964, s. 1–5); klávesová zkratka Alt + 0150; znak „%“ odděluje od číslice mezerou.

8. Příprava obrázků, tabulek, grafů a popisků

U všech obrazových příloh musí být uveden jejich zdroj, jméno autora obrazové přílohy, jedná-li se o dílo autorské (např. fotografie nebo kresba), a rovněž musí být opatřeny obsahovými popisky, případně originálním/ofiálním názvem (pokud takový existuje), jinak nebudou otištěny. U fotografií bude označení typu „fotoarchív autora“ akceptováno pouze tehdy, pokud je autor držitelem autentického originálu. V opačném případě je povinností autora uvést originální zdroj. Ošetření případných autorských a reprodukčních práv k daným vyobrazením je povinností autorů příspěvků. Přílohy se předávají buď v elektronické podobě (e-mailem) nebo umístěné na vhodném nosiči dat, např. CD/DVD. V takovém případě je třeba jednotlivé soubory umístěné na CD/DVD přehledně a srozumitelně pojmenovat.

- obrázky dodávat v elektronické podobě jako samostatné, zřetelně označené soubory zvlášť, mimo text, a to jako soubory jpg nebo tiff
- fotografie z digitálních fotoaparátů dodávat v nejlepší možné kvalitě bez úprav
- černobílé obrázky dodávat v rozlišení minimálně 600 dpi, obrázky barevné a v odstínech šedi v rozlišení minimálně 300 dpi
- obrázky číslovat v pořadí tak, jak požadujete jejich umístění v textu; důležitý je zřetelný odkaz v textu, a to tímto způsobem: (obr. 1), (tab. 3)
- grafy a tabulky tvořit v editoru EXCEL nebo v textovém editoru WORD
- popisky k obrázkům, tabulkám a grafům dodávat zvlášť mimo text, identicky označeny k příslušnému obrázku, nejlépe číslicí, opět neformátovaný text
- za poslední větou popisky dělat tečku

9. V textu používejte následující úpravu:

Povinný poznámkový aparát k textu uvádějte pod čarou, nikoliv na konci textu. Poznámky vytvářejte pomocí funkce Poznámka pod čarou v MS Word. Každá poznámka začíná velkým písmenem a končí tečkou. Pro citace z pramenů a literatury používejte následujících pravidel a vzorů:

Citační pravidla:

- Příjmení a jméno odděluje čárkou; příjmení pište velkými písmeny. Mezi údajem o autorovi a údajem o názvu používáme čárku, autoři se oddělují pomlčkou.
- Pro citaci článku ze sborníku či kapitoly z monografie je nutné použít před údajem o zdrojové publikaci slovo „in“, za kterým následuje dvojtečka.
- Název monografie, článku ve sborníku či periodiku je oddělen čárkou.
- U monografií a sborníků vždy uvádíme místo vydání, rok vydání a odkaz na stranu, ze které citujeme (v seznamu literatury odkaz na citovanou stranu nahrazujeme rozsahem zdrojového článku ze sborníku nebo kapitoly z monografie).
- U periodik vždy píšeme rok vydání, ročník, číslo (pokud takové existují) a odkaz na stranu, ze které citujeme (v seznamu literatury odkaz na citovanou stranu nahrazujeme rozsahem zdrojového článku).
- U dokumentů z webového zdroje uvádíme příslušný hypertextový odkaz ve špičatých závorkách, k němuž připojujeme v hranatých závorkách údaj o časovém přístupu ke zdroji.
- V případě vícero po sobě jdoucích citací od stejného autora se používá velkým písmem TÝŽ, TÁŽ, TÍŽ.

- Zkrácenou formu úplného jména autora (PEKAŘ, J.) a zkratky časopisu, archivu, fondu uvádějte až po první úplné citaci, přičemž u ní je nutné uvést v závorce dále používanou zkratku: Český časopis historický (dále jen ČČH), Státní okresní archiv Náchod (dále jen SOKA Náchod). Způsob citací a zkracování musí být v celém rukopise jednotný.
- Používat zkratku srov., ne srvt.

Citace archivního pramene:

Archiv, fond Název fondu, ukládací jednotka, číslo ukládací jednotky, inventární číslo (pokud takové existuje), signatura (pokud taková existuje), co nejbližší specifikace dokumentu.

Použijte přesný název archivního fondu. Můžete ho nalézt na adrese:

<<http://aplikace.mvcr.cz/archivni-fondy-cr/default.aspx>>

Příklad:

Národní archiv Praha (dále jen NA Praha), fond Úřad říšského protektora, Praha, k. č. 11, inv. č. 117/f, sign. 746, dokument z 13. května 1943.

Státní oblastní archiv v Zámrsku (dále jen SOA Zámorsk), fond Rodinný archiv Šliků, k. č. 25, inv. č. 371, sign. VII.1., Vidimus z r. 1475 o podělení Matese a Václava Šliků.

Citace v seznamu pramenů:

Národní archiv Praha, fond Úřad říšského protektora, Praha.

Státní oblastní archiv v Zámrsku, fond Rodinný archiv Šliků.

Citace monografie:

Příklad:

PEKAŘ, Josef, Bílá hora. Její příčiny a následky, Praha 1921, s. 19.

KUBŮ, Eduard – PÁTEK, Jaroslav, Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami, Praha 2000, s. 167.

opakovaná citace: PEKAŘ, J., Bílá hora, c. d., s. 19.

Citace v seznamu literatury a pramenů:

PEKAŘ, Josef, Bílá hora. Její příčiny a následky, Praha: Vesmír 1921.

KUBŮ, Eduard – PÁTEK, Jaroslav, Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami, Praha: Karolinum 2000.

Citace kapitoly v kolektivní monografii:

Příklad:

LOZOVIUK, Petr, Etnografie jako národní věda, in: Hledání centra. Vědecké a vzdělávací instituce Němců v Čechách v 19. a v první polovině 20. století, KAISEROVÁ, Kristina – KUNŠTÁT, Miroslav (eds.), Ústí nad Labem 2001, s. 77.

Citace v seznamu literatury:

LOZOVIUK, Petr, Etnografie jako národní věda, in: Hledání centra. Vědecké a vzdělávací instituce Němců v Čechách v 19. a v první polovině 20. století, KAISEROVÁ, Kristina – KUNŠTÁT, Miroslav (eds.), Ústí nad Labem 2001, s. 59–98.

Citace článku v periodiku:

PŘÍJMENÍ, Jméno, Název článku, Název časopisu, rok vydání, ročník, číslo, citovaná strana.

Příklad:

KUČERA, Jaroslav, Mezi Wilhelmstrasse a Thunovskou (finanční podpora Německé říše Sudetoněmecké straně v letech 1935–1938), Český časopis historický (dále jen ČČH), 1997, 95, 2, s. 399.

Citace v seznamu literatury:

KUČERA, Jaroslav, Mezi Wilhelmstrasse a Thunovskou (finanční podpora Německé říše Sudetoněmecké straně v letech 1935–1938), Český časopis historický, 1997, 95, č. 2, s. 387–410.

Citace článku ve sborníku:

PŘÍJMENÍ, Jméno, Název článku, in: Název sborníku, EDITOR, Jméno (ed.), Místo vydání rok vydání, citovaná strana.

Příklad:

KOTISOVÁ, Markéta, Patscheiderův proces, in: Opava. Sborník k dějinám města 3, Opava 2003, s. 90.

LEMBERG, Hans, Von den Deutschböhmen zu den Sudetendeutschen. Der Beitrag der Geschichtswissenschaften und Geschichtspolitik, in: *Geschichtsschreibung in den böhmischen Ländern im 20. Jahrhundert. Wissenschaftstraditionen – Institutionen – Diskurse*, BRENNER, Christiane – FRANZEN, Erik – HASLINGER, Peter – LUFT, Robert (eds.), München 2006, s. 101.

Citace v seznamu literatury:

KOTISOVÁ, Markéta, Patscheiderův proces, in: *Opava. Sborník k dějinám města 3*, Opava: Maticе Slezská 2003, s. 90–91.

LEMBERG, Hans, Von den Deutschböhmen zu den Sudetendeutschen. Der Beitrag der Geschichtswissenschaften und Geschichtspolitik, in: *Geschichtsschreibung in den böhmischen Ländern im 20. Jahrhundert. Wissenschaftstraditionen – Institutionen – Diskurse*, BRENNER, Christiane – FRANZEN, Erik – HASLINGER, Peter – LUFT, Robert (eds.), München: Oldenbourg 2006, s. 95–108.

Citace akademické práce:

PŘÍJMENÍ, Jméno, Název. Údaje o typu práce. Místo vzniku: školící pracoviště rok vzniku, citovaná strana.

Příklad:

KNOTEK, Petr, *Kultura jako péče o duši*. Nepublikovaná diplomová práce. Praha: Katedra andragogiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 1999, s. 53. + ev. odkaz na internetový zdroj.

Citace v seznamu literatury:

KNOTEK, Petr, *Kultura jako péče o duši*. Diplomová práce. Praha: Katedra andragogiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 1999.

Citace hesla ve slovnících, lexikonech, příručkách apod.:

Příklad:

Heslo *Práce*: *Velký sociologický slovník*, II., Praha 1996, s. 824.

Citace v seznamu literatury:

Velký sociologický slovník, II., Praha: Karolinum 1996.

Zdroj na internetu:

PŘÍJMENÍ, Jméno, Název dokumentu, dostupný online: <hypertextový odkaz> [rrrr-mm-dd].

Příklad:

KOPEC, Jakub, *Architektura je řeč*. Daniel Libeskind v Ostravě, dostupný online: <<http://www.archiweb.cz/news.php?action=show&id=9320&type=6>> [2010-04-11].

Poslanecká sněmovna N. S. R. 1922, I. volební období, 6. zasedání, dostupný online: <http://www.psp.cz/archiv/1920ns/ps/tisky/T3808_01htm> [2009-12-11].

Příspěvky zasílejte na adresu redakce:

Redakce

Národní zemědělské muzeum, s. p. o.

Kostelní 44

170 00 Praha 7

nebo elektronicky na e-mail: redakce@nzm.cz

REDAKČNÍ RADA

PhDr. JITKA BALCAROVÁ, Ph.D.
Národní zemědělské muzeum, s. p. o.
Kostelní 44
170 00 Praha 7
jitka.balcarova@nzm.cz

prof. Ing. IVANA BOHÁČKOVÁ, CSc.
Česká zemědělská univerzita Praha
Kamýčká 129
165 21 Praha 6 – Suchbátka
bohackiv@pef.czu.cz

prof. PhDr. JANA BUREŠOVÁ, CSc.
Katedra historie FF UP
Na Hradě 5
771 80 Olomouc
jana.buresova@upol.cz

PhDr. PAVEL DOUŠA, Ph.D.
Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze
Ulice 17. listopadu
110 00 Praha 1
dousa@upm.cz

PhDr. MILOŠ HOŘEJŠ
Národní technické muzeum
Kostelní 42
170 00 Praha 7
milos.horejs@ntm.cz

prof. PhDr. IRENA KORBELÁŘOVÁ, Dr.
Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta
Ústav historických věd
Masarykova třída 343/37
746 01 Opava
irena.korbelarova@pf.slu.cz

Mgr. LUCIE KUBÁSKOVÁ
Národní zemědělské muzeum, s. p. o.
Kostelní 44
170 00 Praha 7
lucie.kubaskova@nzm.cz

prof. PhDr. EDUARD KUBŮ, CSc.
Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK
nám. Jana Palacha 2
116 38 Praha 1
eduard.kubu@ff.cuni.cz

Ing. MICHAL PLAČEK, Ph.D., M.sc.
Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo
Studijní středisko Znojmo
Loucká 656/21
669 02 Znojmo
placek@svse.cz

doc. PhDr. JIŘÍ ŠOUŠA, CSc.
Katedra pomocných věd historických
a archivního studia
místnost č. 213 (hlavní budova FF UK)
nám. Jana Palacha 2
116 38 Praha 1
doc.sousa@seznam.cz

doc. PhDr. MIROSLAV VÁLKA, Ph.D.
Ústav evropské etnologie
FF Masarykovy univerzity
Arna Nováka 1/1
602 00 Brno
valka@phil.muni.cz

PhDr. MILOŠ HOŘEJŠ
Národní technické muzeum
milos.horejs@ntm.cz

PhDr. DANIEL HUPKO, Ph.D.
Múzeum mesta Bratislavy
daniel.hupko@bratislava.sk

Ing. LADISLAV KLÍMA
Slovenské technické múzeum Košice
ladislav.klima@stm-ke.sk

PhDr. MARTIN KRUMMHOLZ, Ph.D.
Ústav dějin umění Akademie věd ČR
krumholz.at.udu.cas.cz

Mgr. TOMÁŠ MAKAJ
kulturní odbor obce Strašice
Muzeum Středních Brd Strašice
Barnak@email.cz

PhDr. PAVEL NOVÁK, CSc.
Národní zemědělské muzeum,
zámek Kačina
pavel.novak@nzm.cz

Mgr. JANA ZÁŠKODOVÁ
Národní památkový ústav,
územní odborné pracoviště v Telči
zaskodova.jana@npu.cz

Kresba Gabriely Clam-Gallasové v albu z Tyrolského domu z roku 1911. Zdroj: SOA Třeboň, RA Schwarzenbergů – Orlík, inv. č. 121, kniha 50.

Původní lovecký zámek Clam-Gallasů na Nové Louce, dnes Šámalova chata. Zdroj: archiv Miloše Hořejše.

Prameny a studie č. 59

Redakční rada:

PhDr. Jitka Balcarová, Ph.D., prof. Ing. Ivana Boháčková, CSc., prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.,
PhDr. Pavel Douša, Ph.D., PhDr. Miloš Hořejš, prof. PhDr. Irena Korbelářová, Dr.,
Mgr. Lucie Kubásková, prof. PhDr. Eduard Kubů, CSc., Ing. Michal Plaček, Ph.D., M.sc.,
doc. PhDr. Jiří Šouša, CSc., doc. PhDr. Miroslav Válka, Ph.D.

Adresa redakce:

Národní zemědělské muzeum, s. p. o.

Kostelní 44

170 78 Praha 7

E-mail: redakce@nzm.cz

Web: <http://www.nzm.cz/prameny-a-studie/>

Recenzovali:

prof. PhDr. Roman Holec, CSc.

PhDr. Bc. Jan Ivanega, Ph.D.

Mgr. Jiří Křížek

Mgr. Silvie Stanická Ph.D.

doc. Ing. Pavel Šimek, Ph.D.

prof. Ing. arch. Jiří Škabrada, CSc.

prof. PhDr. Jan Županič Ph.D.

Odpovědný redaktor: PhDr. Miloš Hořejš

Jazykové korektury: Mgr. Jiří Ohlidal

Sazba a grafická úprava: Kateřina Rezáčová, akad. malířka

Překlady: Anna Pilátová, Ph.D.

ISSN 0862-8483

Vydalo: Národní zemědělské muzeum, s. p. o.

Tisk: tiskárna Calamarus, s. r. o., Pod Táborem 10, Praha 9 – Hrdlořezy

Prameny a studie č. 59

2016